

LÄHIÖ 2.0

– utopiaa ja totta

Timo Kopomaa

Lähiö 2.0

Timo Kopomaa

Valokuvat: Timo Kopomaa
Kansi ja taitto: Miika Holopainen

ISBN 978-952-92-8958-5 (nid.)

ISBN 978-952-92-8959-2 (PDF)

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta
on tukenut apurahalla teoksen julkaisua.

KaKe-julkaisu

Tiivistelmä

Leppoisa lähiömme -hankkeessa toteutettiin vuosina 2009-2011 neljä itsenäistä pilottitutkimusosiota sekä tämän rinnalla koottiin ja tuotettiin aineistoja tutkimuskäyttöön ja erilliseksi raportiksi. Tutkimusaineistoja olivat haastattelut ja lyhyet kyselyt. Tarkastelu oli laadullista, osin kirjallisuuden ja lehtikirjoittelun esittelyä esseemuodossa. Näkökulmamme on ollut normatiivinen, olemme haikailleet paremman asu-
misen, elinympäristön ja elämäntempon perään utopistisia virityksiä kaihtamatta. Kaupunkitutkimus ja erityisesti kaupunkisuunnittelututkimus on aina tuntenut vetoa utooppiseen ajatteluun: varhaiset hyvän yhteiskunnan mallit olivat kaupunkimalleja.

Omat rauhalliset ja viihtyisän tiiviit kaupunkimiljöömme voisivat olla suuntaamassa mahdollisten uusien lähiöiden suunnittelua. Kiireen, tavoittamattoman omarmyt-
misyyden vastustamisesta on ohjenuoraksi myös kaupunkisuunnitteluun ja -politiikkaan. Paikoin on kannettu huolta ja syystäkin, että alueilla, kuten lähiöillä, ei ole riittävästi identiteettiä, omaa paikan luonnetta tai että nämä ovat ohentuneet siten, että asuinympäristö ei toimi vetovoimaisena.

Leppoisassa lähiössä kunnioitetaan alueen ominaispiirteitä ja kehitetään kaupunginosaa sen yhteisöjen ja ryhmien omarmytmisyyttä tukien. Asukkailla on aikasuvereniteettia ja -vaurautta, mahdollisuuksia vastata omasta ajankäytöstään. Asuinympäristöinä nykyiset lähiöt voivat olla leppoisan elämänvaiheen saarekkeita, samalla kun sieltä saattaa löytyä leppoistamisen pakkorako, työttömyyttä tai voimakasta eläköitymistä.

Yksittäisten nähtävyyksien rinnalla kaupunginosat ovat toimineet lavasteina festivaaleille ja suurkonserteille. Tällaisilla tapahtumilla voi olla yhteys kaupungin historiaan tai uuden ajanjakson juhlintaan, mutta tapahtumien myötä luodaan myös paikallista kaupunki- ja lähiöhistoriaa tai urbaaneita tarinoita. Lähiökaupunginosan kehittämisen ja

asuinalueen imagon nimissä näkyvyys saattaisi olla luovan luokan edustajien velvollisuus. Taideprojektit ja kulttuuri-toimi ylipäätään voivat nostaa esiin uusia näkökulmia asuin-alueeseen ja sen kehittämiseen. Kulttuurihankkeet voivat dokumentoida paikallisuutta ja paikallishistoriaa.

Paikallishistoriat kertovat osin näkymättömästä ja kadonneesta miljööstä. ”Identiteettivarkaiden” vuoksi joitain historiallisia hautaröykkiöitä on jouduttu jopa poistamaan suojeltujen muinaisjäännösten luettelosta. Paikat, erityisesti vanhat rakennukset, muistomerkit tai historialliset esineet voivat identiteettipisteinä saada merkittävän sijan alueesta vaalitusessa tarinassa. Käänteisessä tilanteessa, kuten teema- puistojen yhteydessä tuotettu tarina, imago olisi keskeinen alueen identiteetin rakentumiselle.

Yhteisötaideteokset pyritään aina esittelemään paikalliselle yleisölle, kun ympäristötaiteeseen kytkeytyy tavoite tehdä sijoitus- tai esityspaikka erityiseksi. Tyypillinen taiteistamisen, luovan tekemisen kohteeksi valittu paikka olisi esimerkiksi joutomaaksi rinnastuva liikenneympyrä. Muita mahdollisia katseelle mukavoitettavia tiloja, jotka odottavat amatööritaitelijan käsien jälkeä, saattaisivat olla esimerkiksi alikulkusillat, rakennusten seinät ja betonivallit. Näin banaali betoniarkkitehtuuri saisi pintaansa uuden kuosin.

Amatööritaideprojektien onnistumisen ja toteutumisen edellytyksenä on, että jollakin tai joillain on taiteen tekemisen tarve, toiseksi tarvitaan sopiva tila. Soveltuvan tilan keskeiseksi ominaisuudeksi on kirjattu sen muovautuvuus, puhutaan myös löysyydestä, notkeudesta tai väljyydestä. Tilan väljyydellä on tarkoitettu käyttötarkoituksen ja toiminnan raamien löyhää määrittelyä. Siihen sisältyy tunne vapaudesta, valinnaisuudesta, mahdollisesti luovasta epäjärjestyksestäkin.

Kokoava identiteettipiste esikaupungissa on tyypillisesti ostoskeskus tai ajanmukainen liikuntakeskus. Kaupungin osan kehittyminen asukasrakenteeltaan kohtuullisessa mitta-kaavassa täysin omanlaisekseen saattaisi rikastuttaa kaupunkilaisten elämänmuotojen kirjoa. Edustavimmat asuinalueet

saattavat olla sellaisia, jotka asukkaat ovat itse ”tuunanneet” tai muutoin saaneet tai saattaneet omaan käyttöönsä. Tiiläpäiset rakennukset voivat herättää mielikuvia, jotka ovat kestävämpiä kuin niiden kohde. Sijoituspaiikka ja hyvät liikenneyhteydet leikkimielisille asumisen v erityyksille löytyvät ehkä helpoiten juuri esikaupunkialueilta, välikaupungista. Kun suurin osa maamme parvekkeista sijaitsee lähiökerrostaloissa, voisivat etenkin yksiviivaisten betonisten lamellitalojen parvekkeet kukoistaa mitä erilaisimmin tavoin.

Usein uudet innovaatiot leviävät keskuksista reunoja kohden. Nykykaupunkiviljelyssä, ja yleisemminkin ekokaupungistumisessa, suunta on saattanut olla pikemmin päinvas-tainen. Perinteinen esikaupunkialueiden palstaviljely ja siirtolapuutarhat ovat löytäneet tiensä tiiviin kaupungin alueelle citypuutarhoina. Suomen kaupungeissa elää kaksi kasvavan suosion omaavaa ilmiötä rintarinnan eli siirtolapuutarhat ja palstaviljely. Lisäksi löytyy kesämajoja ja laariviljelyä sekä epävirallisempaa viljelyharrastusta vallatuilla maa-alueilla. Vaihtelua on sen välillä, mikä on rakennetun ympäristön ja viljellyn maan osuus.

Urbaani viljelymuoti saattaa vähentää mökkeilyn ja samalla yksityisautoilun tarvetta. Mökkiasuminen puolestaan voisi toimia jonkinlaisena kestävämmän asumisen testialustana, joiden parhaat käytännöt hyödynnettäisiin sitten jat-kossa urbaaneiden asuin ympäristöjen, kerros- ja pientalojen kehittelyssä.

Väsäilevää puhdeviherpiperrystä tavoitamme varmaan-kin kaikilta lähiöalueilta, ja vähintään pienimuotoisena ehkä jokaisesta pihapiiristä. Pihapiiriä koskevana suosituksena voisi olla, että jokaisen tietyn kokoisen taloyhtiön tulisi jär-jestää talon nuorille kesätöitä, ja ehkä koululaisten työelämä-harjoittelu voisi sekin toteutua taloyhtiön tai huoltoyhtiön palveluksessa.

Asuinalue voi näyttäytyä ikään kuin asukkaiden arjen teemapuistona. Esillä on ollut tuoretta pohdintaa urbaanista ajelehtimisestä ja leppoisasta oleilusta, torkkumisestakin jul-

kisilla paikoilla sekä pysäyttävistä pyhistä tiloista. Kaupunki ja etenkin esikaupunki kaipaavat merkkejä omantuntuiseksi tekemisestä ja omasta ilmeestä. Kun se löytyy, voivat sosiaalisen median ryhmät kääriytyä kaupunginosakohtaisesti yhteen, vaikkapa juuri tuon valitun teeman ympärillä.

Esikaupunkeja koskien on luontevaa nostaa esiin kolme leppoistamisen ja leppoisuuden teemaa: 1) hiljaiset alueet ja tilat, 2) hidastus ja ”hitailijat” sekä 3) pysähdyksen paikat. Osin nämä teemat ovat risteäviä ja toisiinsa lomittuvia. Suomalaisen kaupungin ja eritoten esikaupunkialueiden vahvuus on ollut, että siellä ei tapahdu paljon eikä mikään pauha tai ole liian äänekkästä. Hiljaisuutta ja hitautta on ollut riittävästi tarjolla - joskus jopa tylsyyteen asti, mitä tunnelmaa on voitu kuvata eräissä populaarikulttuurin tuotoksissa.

Niiden henkilöiden lyhyempi- tai pitempiaikainen innostus asukastoimintaan joukkomittaisena on tärkeää, jotka osallistuvat vain satunnaisesti tai jotka ovat houkuteltavissa tilapäisesti mukaan kulloiseenkin kaupunginosahankkeeseen tai talokohtaiseen asukasprojektiin. Asukkaita kiinnostaa useimmiten toiminta, joka on luonteeltaan kivaa ja kevyttä. Taloyhtiön tiloille tämä voi merkitä uusrentoa arki- ja juh-lakäyttöä. Erilaisia talokohtaisia asukastiloja voidaan erottaa ainakin neljänlaisia. On osallistumista tukevia osallisuustiloja. Toiseksi on kulttuurillisille harrastuksille omistettuja kulttuurihautomotiloja sekä tavaran säilytystiloja ja neljänneksi asukkaiden rentoutumista, puuhastelua, kuntoilua ja terveydenhoitoa tukevia leppoistavia tiloja, eräänlaisia ”leppoistamoita”. Vastuu kerrostalon tilojen kehittämistehtävästä sopii väestönsuojien osalta väestönsuojeluvastaavalle eli suojelujohtajalle, jonka johtajuus kattaa aina normaaliolot.

Niin kutsuttujen uusurbaanien asuinympäristöjen to- teutuksien esikuvana ovat toimineet paitsi amerikkalainen pikkukaupunki pääkatuineen, niin myös historiallinen ja hie- nokseltaan idealisoitukin eurooppalainen kaupunki - mikä toi omat eurooppalaiset urbaanit juuremme takaisin tänne Yhdysvaltojen kautta kierrätettynä.

Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden toiminnasta voi löytää ainakin kolme, osin päällekkäistä, painopistealuetta. Nämä ovat kestävä kulutus, uusi urbaani ympäristösuhde ja kasvukriittinen elämäntapa. Yhteisöllisyyden perään on huudettu ja sitä on ruohonjuuritasolta kuvattu. Tässä syklit näyttävät toistuvan. Parissa kymmenessä vuodessa ei meillä ole paljonkaan menty eteenpäin yhteisöasumisen saralla, oli se sitten itsestään syntynyttä tai ohjatusti järjestettyä. Lähiötyyppisten asuinalueiden kannalta keskeistä lienee, että urbaani kyläytyminen voi alkaa vaikkapa asukasyhdistystoimintana, pihatalokoina tai yhteisinä juhlina.

Visiota leppoisasta asumalähiöstä kehystää toisaalta kaupunkisuunnittelututkimus, toisaalta tulevaisuuden tutkimus, jossa rakennetaan skenaarioita lähitulevan kehityksen varalle. Mahdollisina lähiöiden kehittämisstrategioina kirjaamme neljä näkemystä ja tulevaisuuden kuvaa, jotka tosiokuvitteellisesti asettuvat vuodelle 2015. Nämä ovat uus-asumalähiö, retrolähiö, leppoistettu lähiökaupunginosa ja puolustettu lähiövyöhyke.

Sisällys

Johdanto

- Esikaupunkien hitaus ja elämän kohtuullistaminen

1. Alueidentiteetin rakentajat	17
2. Lomittuvat luonto ja urbaanisuus	31
3. Asuinalue arjen teemapuistona	41
4. Leppoisa (esi)kaupunki	51
5. Kevyttä ja kivaa asukasosallisuutta	65
6. Lähiympäristökasvatusta	77
7. Itsetaiteistaminen	85
8. Urbaanin renessanssin jälkeen	93
9. Robusti, elinvoimainen	99
10. Lähiö 2.0	113
Lähteet	119

Johdanto

- Esikaupunkien hitaus ja elämän kohtuullistaminen

Hyvään kaupunkiin mahtuu monta tapaa olla ja elää. Tässä tutkielmassa tarkastellaan kaupunkilaisuutta ja kuvataan mahdollisuuksia kehittää nykyisiä esikaupunkialueita. Painotus on niin sanotuissa hyvissä käytännöissä. Yksittäisistä tutkimussuunnista vahvimmin esillä ovat kaupunkitutkimukselliset painotukset. Tarkastelemme alueidentiteettejä, paikkojen havaittavaa ilmapiiriä, tilojen käyttöä ja merkityksiä sekä uutta kaupunkilaisuutta. Pohdimme myös entistä leppoisan ja koko maapallon mittakaavassa kestävämmän elämän- ja asumisentavan mahdollisuuksia. Nykykaupunkilainen voi esimerkiksi painottaa vapaa-aikaa taloudellisen menestyksen ja kasvun sijaan.

Nyt vuosituhaten vaihteessa ja sen jälkeen olemme saaneet kokea hitauden vaalimisen ja leppoistamisen voimistumisen ajanjakson. Kiinnostus nykyistä hitaampaan elämäntapaan ja esimerkiksi hiljaisempaan kaupunkiin hakee vaikutteita monelta suunnalta. Luontoa unohtamatta visioi maabrändityöryhmämme hiljattain, kuinka Suomen järvien rannoille matkustetaan maailman äärieltä nauttimaan hiljaisuudesta. Omat rauhalliset ja viihtyisän tiiviit kaupunkimiljöömme voisivat olla suuntaamassa mahdollisten uusien lähiöiden suunnittelua. Kiireen vastustamisesta on ohjenuoraksi myös kaupunkisuunnitteluun ja -politiikkaan.

Leppoistamisella on kuvattu itselle sopivan elämäntempon suosimista ja ratkaisuja sekä tekniikoita, joiden myötä

valitaan edeltävää ajankohtaa rauhallisempi ja rennompi vaihtoehto. Leppoistamisen termissä on runsaasti kotimaisuusastetta. Leppoistamisen voi liittää luontevasti myös hiljaisuuden ja pysähtymisen vaalimiseen. Seikkailullisuus ja leikki kuuluvat nekin leppoisaan elämäntyylisiin. Suorituksista ei oteta liikaa paineita eikä lopputulos ole tärkeintä. Ajelehtiminen, viipyily ja joutilaisuus nousevat toimintaa suuntaaviksi. Hiihto on meditointia, sattuma ohjaa ulkoilijaa, neulegraffitit ovat urbaania kevytaktivismia, nuuka menee bussilla. Siestan viettäminen työpaikalla olisi syväleppoistamista. Uudet, muodikkaatkin iskusanat ja brändit keräävät joukkoja kannattajikseen.

Arkisia hitausvalintoja voivat olla esimerkiksi työmatkapyöräily, roskien keruu talkoilla ja yhteisen pihapuutarhan rakentelu. Nämä kuvastavat halua päästä sovintoon itsen ja ympäristön kanssa. Viime aikoina leppoistaminen on yhteiskuntatieteellisenä käsitteenä nivoutunut keskusteluun degrowth'sta, jossa suhtaudutaan kriittisesti markkina- ja talouspainotteiseen näkemykseen kasvusta ja sen merkitykseen todellisen hyvinvoinnin ja koetun onnellisuuden kannalta. Tulkinta on, että talouskasvun pakko uhkaa ajaa meidät taloudelliseen ja inhimilliseen katastrofiin. Hitauden toteuttaminen elämässä saatetaan kokea vaikeaksi sen vuoksi, että nopeus ja tehokkuus ovat usein palkittuja. Onkin päädytty hahmottelemaan vaihtoehtoja, siirtyä kehitysuskosta ja kasvun palvonnasta kasvuttomaan yhteiskuntaan.

Leppoisuuden vaaliminen voidaan tulkita vastaliikkeeksi ja -reaktioksi tehokkuutta yksipuolisesti korostaneessa yhteiskunnassa, kun yksilö nyt ottaa vastuun omasta hyvinvoinnistaan ja tiedostaa ympäristöön liittyvät haasteet. Leppoissassa lähiössä kunnioitetaan alueen ominaispiirteitä ja kehitetään kaupunginosaa sen yhteisöjen ja ryhmien omayhtymisyyttä tukien. Asukkailla on aikasuvereniteettia ja -vaurautta, mahdollisuuksia vastata omasta ajankäytöstään. Kohtuulliset asumiskustannukset vahvistavat elämänhallinnan tunnetta. Arkipaineista elpymistä tukee osaltaan omaksi

tunnistettu asuinympäristö ja koti, kuten myös rennot työ- ja opiskeluympäristöt sekä vapaa-ajan saarekkeet. Hitaan elämäntyylin valinneet slovarit puolustavat arjen pieniä nautintoja ja inhimillistä elämän tempoa. Kun valitaan ympäristöä vähemmän kuormittava elämän- ja asumisentapa, tukee tämä myös tempon vaihtoa kohden luonnollisiksi tulkittavia rytmejä - ja kääntäen: leppoisampi arki parantaa maailman systeemin menestyksen mahdollisuuksia.

Paikoilla on identiteettinsä, niin puutarhapalstoilla kuin asumalähiöillä. Käsillä oleva raportti kuvaa erilaisia tekijöitä, jotka vaikuttavat tai voivat vaikuttaa alueidentiteettiin. Erityinen kiinnostuksemme kohdistuu lähiötyyppiseen asumiseen, joka on useimpien suomalaisten asumismuoto, vähemmistömeistä asuu umpikortteleiden kivikaupungissa tai yhtenäisellä pientaloalueella.

Kaupunkipolitiikkaan sisältyy ajatus, että kaupungeilla ja kaupunginosilla on oikeus identiteettiin, joka sitten määrittyy erilaisten valintojen ja neuvottelujen kautta. Alueidentiteetti on seurausta alueiden kilpailusta ja yhdyskuntien ja alueiden eriytyneistä tehtävistä. Nämä identiteetit ovat toisaalta yhdenmukaistuneet, toisaalta pirstoutuneet tai sumenuneet, mikä saattaa tuottaa alueellisia ongelmia ja paikallista kriisiytymistäkin.

Millainen on kokemus urbaanista esikaupunkialueesta kerrostaloiheen, ostareineen, kirjastoineen ja luontopolkuineen? Katseemme ja kurkotuksemme ovat lähitulevaisuuteen, vaikka esitettävät tapaukset ja esimerkit ovat jo tätä päivää. Esillä on visioiva, osin utooppinen vaihtoehto nykykehitykselle hieman historiallisten puutarhakaupunkisuunnitelmien tapaan, joiden ensimmäisten versioiden esittämisestä on kulunut reilut sata vuotta. Teksti sisältää runsaasti oletuksia ja odotuksia, pohdintaa ja ideoita. Utopia ei todennu, mutta matka sitä kohden voi toteutua.

Asumisen tarkastelu asettuu tässä kaupunkilaisen elämäntavan laajaan kehykseen. Käsillä oleva tutkielma kokoaa tutkimushavainnot ja Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden

laitoksella toteuttamastamme Leppoisa lähiö -tutkimushankkeesta ja nivoo havainnot osaksi aiempaa lähinnä kotimaista tutkimusta sekä viimeaikaista kirjoittelua ja keskustelua. Esimerkit ovat pääkaupunkiseudulta ja usein Maunulan kaupunginosasta. Esitystapa on normatiivinen, haikailemme paremman asumisen, elinympäristön ja elämän tempon pe-
rään utopistisia virityksiä ja värityksiä kaihtamatta.

Paikalliset voimavarat ovat kiinnostuksemme keskiössä, mutta ei vain se, mitä ne ovat, vaan myös, mitä ne voisivat olla. Leppoiseksi koetut elvyttävät ympäristöt, itse määritelty toiminta ja luova suhde elinympäristöön tukevat yhteistä toimintaa, yksilöllistä elämänhallintaa ja arkipaineissa jakamista. Naapurusto eli lähiyhteisö ja paikalliset verkostot rakentuvat hyvässä kaupungissa mielekkään tekemisen ja yhteenkuuluvuuden tunteen myötä. Kerrostalo- ja taloyhtiökohtaiset verkostot saattavat olla hyvinkin merkityksellisiä sosiaalisen tuen saamisen ja tarjoamisen kannalta, siis kestävää kehitystä. Myönteinen mielikuva alueesta - ja lähiötermistä - vahvistuu elävän paikallisuuden myötä.

Leppoisa lähiö -hankettamme rahoittivat ennakkoluu-
lottomasti ympäristöministeriö ja ARA vuosina 2009 - 2010. Teemoina Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitoksella tekemässämme tutkimuksessa olivat erityisesti lähiöiden yhteisöllisyys, lähiverkostot ja vetovoimaisuus. Näiden kautta voidaan löytää viihtyvyyden edistämisen osatekijöitä. Tutkijana vastaan julkaisun sisällöstä, samalla kiitän tutkimusryhmämme jäseniä yhteistyöstä ja lähiöprojektimme taustaryhmää Jaana Nevalaista ja Kari Salmea sekä Keijo Tanneria merkittävästä tuesta. Kiitokset vielä käsikirjoitustani kommentoineille, eri yhteyksistä tutuille, kollegoilleni Ari Laine-
vuolle, Kalle Toiskalliolle ja Mervi Kopomaa-Weymarnille.

Maunulassa 9.5.2011

Timo Kopomaa

1. Alueidentiteetin rakentajat

”Identiteetti” on verkosto-sanalla varmasti eräs aikamme keskeisiä käsitteitä ja iskusanoja. Kaikkein yleisimmässä merkityksessään identiteetti viittaa henkilön itsemäärittelyyn suhteessa muihin. Suhteessa tilaan ja paikkoihin identiteetin käsitteellä on voitu tarkoittaa joko alueidentiteettiä tai alueellista identiteettiä. Alueidentiteetti on tarkoittanut asukkaiden tai käyttäjien jakamaa kuvaa asuinalueesta. Alueellinen identiteetti käsitteenä on viitannut alueen asukkaiden kokemukseen siitä, että heidän asuinpaikkansa on omaleimainen (Lehtonen 1997, 10).

Näiden määrittelyjen taustalla on ajatus eroista ja erilaisuudesta. Identiteetin ajatellaan syntyvän siitä, että on omanlaisensa, siis erilainen kuin muut. Näin alueelliset identiteetit ovat itse asiassa muuttuvia tarinoita siitä, keitä ”me” asujat olemme (Paasi 1998). Kulttuuriset identiteetit ja niiden määrittäminen ovat Stuart Hallin (1999) mukaan vallankäyttöä.

Paikallistumisena markkinoidun kehityskulun on nähty ilmentävän myös yhteiskunnan fragmentoitumista (Vartiainen 1998, 159). Joka tapauksessa asuinpaikat eivät ”valitse” identiteettiään, me luomme ne: rakentamalla, nimeämällä, tulkitsemalla ja toteuttamiemme käytäntöjen myötä. Tiiviin kantakaupungin alueelta Helsingin Kallioista on kirjattu seuraava esimerkki alueen ilmapiiristä, joka oli havaitusti erilainen kuin Töölön vastaava (Puustinen 2000). Helsinkiin 1990-luvun puolivälin tienoilla muuttanut nuori kaupunki-

lainen kertoi, että, kun hän muutti Jyväskylästä Kamppiin, hän päätyi Eerikinkadulle rikkaiden ihmisten löllölandiaan: ”Kun aamulla heräsi ja avasi oven, alkoi juosta saman tien, kun kaikki muutkin juoksivat. Sitten muutin Kallioon, joka on pikkukaupunki Helsingin sisällä. Kalliolla on huono maine työläiskaupunginosana, mutta täällä ihmiset ajattelevat omilla aivoillaan ja vanhalla kunnan maalaisjärjellä.” Toinen haastateltu muusikko totesi samassa julkaisussa, että ”Kallio on valkoisen miehen Harlem, köyhän miehen paikka”.

Asuinalueiden markkinoinnin yhteydessä on voitu viitata ajatukseen tarinayhteiskunnasta (Kostiainen 2001, 40). Tarinoiden kautta asuinalueet, jopa taloyhtiöt voivat erottua muista myönteisellä tavalla ja pyrkiä varmistamaan oma positiivinen kehityksenä jatkossa. Itse asun taloyhtiössä, joka tunnetaan niin sanottuna ”Ruotsalaisten talona”. Kaksi kerrostaloamme on Hilding Ekelundin arkkitehtitoimiston suunnittelema. Olen tietoinen myös siitä, että taloyhtiömme on saanut kunniakirjan vuonna 1984 kotipihakilpailussa. Kaupunginosaani olen asuinpaikkana kuvannut puheessa ”oman aikansa lähiönä”.

Identiteetin ohella toinen sosiaaliseen kanssakäymiseen ja sosiaalisuuteen liittyvä käsite ”imago” on tuotu tilalliseen ja ympäristölliseen kontekstiin. Imago, ”kuva itsestä muille”, voi perustua paikassa asuvien ja toimivien ihmisten oletettuihin elämäntapoihin ja arvostuksiin.

Annetut leimat ovat usein hyvin pysyviä ja niitä on vaikea muuttaa, siksikin kielteistä kirjoittelua ja muuta vastaanlaista tiedon levittämistä asuinalueista on pyritty välttämään. Riskialtis on yritys, jossa halutaan manipuloida päälle liimatuilla mielikuvilla kiinnostusta alueeseen. Huonoa imagoa asuinalueelle on saattanut merkitä alueen keskeneräisyys, koettu turvattomuus tai asukasrakenteen vastakkaisuudet, virkistysympäristöjen puute, lentoliikennemelu tai kaupungin vuokratalot.

Positiivista nurkkakuntaisuutta

Alueen tai paikan ulkoisesti tunnistettuja identiteettitekijöitä on mahdollista työstää, värittää ja muuntaa sen imagoksi. Imagoa voidaan sitten hyödyntää paikkamarkkinoinnissa ja käyttää sitä mielikuvapolitiikan harjoittamisen välineenä. Usein käytetty muista erottautumisen keino on omaleimaisuuden korostaminen nostamalla esiin paikan historiaan liittyviä tarinoita, jotka ovat oivallista materiaalia myös ympäristökasvatuksessa. Asuinalueiden, kuten kaupunginosien kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että niiden historialle ja nykyisyydelle löydetään jatkuvuutta. Aasukkaat, niin pitkään asuneet kuin uudet voivat leimata aluetta positiivisella tavalla tuottaen näin myönteistä nurkkakuntaisuutta.

Nimeäminen on tänä päivänä tärkeää paikkamarkkinoinnissa. Aasukkaatkin suosivat ehkä mieluummin länttä kuin itää, Ylä-kaupunginosaa kuin Ala-kaupunginosaa, palvelukotia kuin palvelutaloa. Joissain tilanteissa esimerkiksi kaupunginosalla on neljä identiteettiä (kahdeksankin väli-ilmansuunnat huomioiden): Helsingin Pasilassa kaupungin tiivistymistä osoittaa, että nimettyjä Pasiloita on jo neljä Keski-Pasila mukaan lukien, vain Etelä-Pasila toistaiseksi uupuu.

Tämän vuosituhannen puolella on kirjattu joitain esimerkkejä siitä, kuinka paikallinen rock-skene on ymmärretty mahdollisuudeksi paikkamarkkinoinnin ja kaupunki-imagon kehittämisen kannalta (Florida 2002, 228; Cochrane 2007, 110).

Yhdenmukaistuvassa maailmassa huomio kiinnittyy autenttisuuteen ja yksilöllisyyteen. Kaupunkivieraat haluavat nähdä oikeita ihmisiä, oikeita rakennuksia, oikeaa historiaa. Yksittäisten nähtävyyksien rinnalla kaupunginosat ovat toimineet lavasteina festivaaleille ja suurkonserteille. Tällaisilla tapahtumilla saattaa olla yhteys kaupungin historiaan tai uuden aikakauden alun juhlintaan, mutta rock-tapahtumien myötä luodaan myös paikallista kaupunki- tai vaikka lähiö-historiaa ja urbaaneita tarinoita.

Ville Valo, eräs tunnetuimmista rock-artisteistamme hankki asunnokseen uusgotiikkaa edustavan vanhan vilja-siilon Helsingin Munkkiniemen puutarhakaupunginosasta. Sakkitorniksikin nimetty museaalinen rakennus on 1840-luvulta. Kahdeksankulmainen torni on Carl Ludvig Engelin suunnittelema ja se sijaitsee rivitalojen keskellä. Munkin-seutu-kaupunginosayhdistyksen puheenjohtaja ja lehti-tiedon mukaan toivottanut laulajan tervetulleeksi. Samoin paikallinen nuoriso on idolinsa muuttoon tyytyväinen. Tältä osin on kysymys positiivisesta nurkkakuntaisuudesta ja *Yes In My Back Yard* -asenteesta – tervetuloa meidän pihallemme – vaikkei mitään kansanliikkeitä puolesta tai vastaan ole syntynytkään. Maunulan vanhassa lähiössä on 22-Pistepirkko-yhtyeen studio. Bändin muusikot ovat halunneet turvata työrauhansa, eivätkä näin ole olleet kiinnostuneita paikallisesta julkisuudesta. Voisiko sitä heiltä kuitenkin odottaa lähiökau-punginosan kehittämisen ja asuinalueen imagon nimissä? Olisiko näkyvyys luovan luokan edustajien velvollisuus?

Havaintojen mukaan taide ja kulttuuri voivat olla käyn-nistämässä ja tukea paikallista yhteisöllistä kuhinaa (Kesä-nen 2010). Lisäksi ne voivat tehdä alueen menestystekijät näkyviksi, samalla kun epäkohdista kyetään aloittamaan keskustelu ja huomioimaan ne korjattavina. Taideprojektit ja kulttuuritoimi ylipäätään voivat nostaa esiin uusia näkökul-mia asuinalueeseen ja sen kehittämiseen. Kulttuurihankkeet voivat luonnollisesti dokumentoida paikallisuutta. Ne voivat koota paikallishistoriaa. Tunnetut paikat identifioituvat ulos-päin tyypillisesti merkkirakennustensa, ehkä taiteellisesti merkittävien kokonaisuuksien myötä.

Hyvässä tilanteessa jokin asuinalueen identiteettitekijä on niin vahva, että se on merkityksellinen myös alueen ul-kopuolisille ihmisille, perheille ja muille ryhmille. Tällainen kokoava identiteettipiste on tyypillisesti ajanmukainen lii-kuntakeskus tai toimiva ostari. Myös kaupunginosan kehityminen asukasrakenteeltaan kohtuullisessa mittakaavassa täysin omanlaisekseen saattaisi rikastuttaa kaupunkilaisten

elämänmuotojen kirjoa. Voisiko asumalähiöstä kehittyä meillä Suomessa positiivinen ”getto”, kotiseutu, joka tunnettaisiin ”Chinatownina”, ”Etnotownina”, ”Afrotownina” tai ”Pikku-Pietarina”?

Asukasryhmät ja yksittäiset asukkaat viestivät olemassaolollaan alueen luonteesta, he vaikuttavat paikan ”painoon”. Esimerkiksi juuri lähiötyyppisillä alueilla, joilla asuntojen hinta-laatu-taso saattaa olla suhteellisen edullinen, luovan luokan edustajat, designerit, tutkijat, julkkikset ja popparit voidaan pyrkiä valjastamaan esikaupungin hip-imagon tuottajiksi, jonkinlaisiksi paikan muodikkaiksi edusmiehiksi ja -naisiksi ja alueen identiteetin rakentajiksi. Asuntomarkkinoilla tämä ei ehkä nostaisi alueen hintatasoa, mutta varmasti arvostusta.

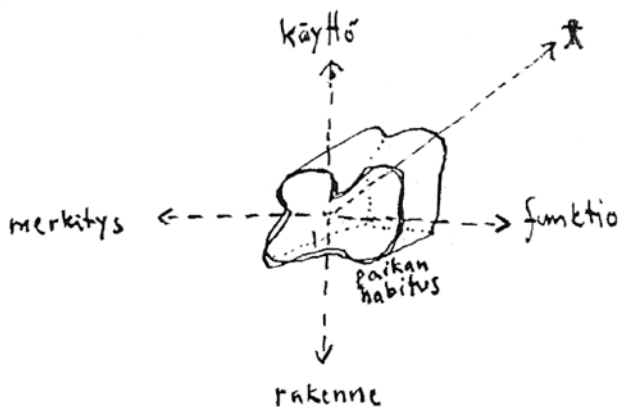
Tämä on tiedostettu monissa esikaupunkikeskuksissa, joissa paikallisia kulttuuripersoonia on listattu ja koottu esiintymään yleisötilaisuuksiin. Helsingin Kanneltalossa on esimerkiksi esitelty keskustelu- ja esityssarjassa nimeltä Kannelmäen kasvot alueella toimivia ”tekijöitä, näkijöitä, koki-joita ja vaikuttajia”. Erityisiä merkkihenkilöitä lähiötyyppisten alueiden näkökulmasta voisivat olla kaupunkitutkimuksen professorit. Heitä vaikuttaa tätä nykyä pääkaupunkiseudulla kymmenkunta tutkijataustaista henkilöä – he eivät kuitenkaan asu lähiöissä vaan kantakaupunkimaisella alueella kaupunkikeskustoissa tai pientaloympäristöissä.

Paikan paino

Esikaupunkia tai lähiötä leimaavat yhtenevät käyttötavat, ne ovat asuinalueita omine kauppakeskuksineen ja liikenneyhteyksineen. Naapuruston identiteetin ja imagon käsitteiden rinnalla on saatettu puhua kokonaisvaltaista tulkintaa painottaen paikan ”painosta”, habituksesta tai yleisemmin karaktääristä tai atmosfääristä. Viime vuosina kaupungeista puhuttaessa on käytetty termejä brändi tai profiili, jotka termit ovat käyttökelpoisia etenkin, jos halutaan painottaa

paikkaan tai alueeseen liitettyjä myönteisiä ominaisuuksia tai voimavaroja. Paikan habitus termin taustalla on kysymys tutkimuksellisesti työläästi haltuun otettavasta paikan hengestä, sen ilmapiirin ja ympäristön kokonaiskuvauksesta, jossa keskeiset ulottuvuudet ovat paikan funktio (suunniteltu käyttö), toteutunut käyttö, rakenne ja merkitys (Kopomaa 1997, 37-42).

Paikka muuttuu myös suhteessa aikaan (t), esimerkiksi vuorokauden aikaan tai vuoden aikaan. Paikan paino määrittyy myös historiallisesti, mitä muutosta ja elämäntilannetta on kuvattu oheisessa kuviossa havaitun rakenteen ja sisällön jatkuvana uudelleenmuotoutumisena. Kaupungin habituksesta kirjoittaessaan tunnettu yhdysvaltalainen kaupunkitutkija Sharon Zukin (2010, 242) on painottanut sosiaalista ja kulttuurista ympäristöä.

Kuvio1: Paikan paino, habitus ja sen muutos ajassa.

Paikoin on kannettu huolta ja syystäkin, että alueilla, kuten lähiöissä, ei ole riittävästi identiteettiä, omaa paikan luonnetta tai että nämä ovat ohentuneet siten, että ympäristö ei toimi vetovoimaisena. Viime kädessä asuinalueen luonne, sen karaktääri, atmosfääri tai paikan paino, syntyy paikallisten asukkaiden ja rakennetun ympäristön yhteiselon kautta.

Tavanomaista syvempää aluetuntemusta edustanee tilanne, jossa asukkaat tunnistavat sosiaalisen ympäristön ja elämäntavan merkityksen paikallisen identiteetin kannalta. Ymmärretään, että asukkaat, ihmiset, harrasteet, elämäntapa antavat paikalle sen luonteen. Ovatko edustavimmat asuinalueet sellaisia, jotka asukkaat ovat itse ”tuunanneet” tai muutoin saaneet omaan käyttöönsä?

Läpeensä leppoisa lähiö

Miltä läpeensä hitaaksi ja nykyistä leppoistavammaksi suunniteltu asuinympäristö näyttäisi? Arkihavaintojen pohjalta tuttuja julkisia rauhoittumisen paikkoja ovat esimerkiksi torikahviot, kirjastot, kirkot, puutarhat, ranta-alueet ja uimalat. Leppoisassa kaupungissa on pysäkkejä vauhdittomuudelle. Leppoisiin tiloihin johdattelevia liikennemerkkejä teiden varsilla ei juuri näe, poikkeuksena tiekirkko-merkki. Se opastaa hiljaiseen tilaan, mutta ei kiellon kautta, kuten usein on tapana. Esimerkiksi kielletään, että älä puhu kännykkään, älä käytä auton äänitorvea. Ehkä tupakoinnille varattuja tiloja voisi pitää leppoistamisen saarekkeina, savullisina suvan-toina. Kööpenhaminan Kristianissa olen nähnyt omatekoisen liikennemerkkin, jossa oli kolme etanaa kotiloineen. Kuvittelin, että tuo leikkisä liikennemerkki ehdotti enintään 30 kilometrin tuntivauhdin suosimista alueella.

Kun etsii leppoisaa ympäristöä, kannattaa selvittää, milloin tilat ovat rauhallisimmillaan, mikäli tavoitteena on ottaa rennosti. Maauimala voi hellepäivänä olla meluisa ja rauhaton ihmismassojen täyttämä tila, josta hiljaista paikkaa ei löydy kuin ehkä käymälästä. Leppoisimpien saarekkeiden löytäminen kaupungista voi edellyttää katufiksiutta ja paikallistuntemusta samaan tapaan kuin autoilijoiden kaupungissa vapaiden, ehkä ilmaisten pysäköintipaikkojen keksiminen.

Iän myötä elämän rytmi hidastuu. On pakkokin ottaa aiempaa rauhallisemmin. Myös vanhustenhuollossa työnjako

edellyttää helposti, että huolehdittavat ikäihmiset sopeutuvat, eivätkä vaadi palveluympäristön erityistä huomiota. Tämä vanhusten hiljainen joutilaisuus, arki ”aidatussa retriitissä” turvaa palvelujärjestelmän tehokkaan toiminnan.

Asuinympäristöinä nykyiset lähiöt voivat olla leppoisan elämänvaiheen saarekkeitä, samalla kun sieltä saattaa löytyä leppoistamisen pakkorako, työttömyyttä tai voimakasta eläköitymistä. Huolestuttavaa on, jos työikäisen väestön joukossa syntyy jyrkkää jakoa nopeiden ja hitaiden ihmisryhmien välille ja vielä alueellisena erona siten, että jossain kaupunginosassa eläisivät hitauteen pakotetut ja jossain taas kiihkeän elämäntavan toteuttajat; toisaalla siis toimeliaat tekijäihmiset, toisaalla toimettomat, näprääjän rooliin pakotetut, ja jollain tavoin yhteiskunnan ulkopuolelle jäävät tai jättäytyneet. Yksipuolisesti tehokkuutta korostavan yhteiskunnan piilotavoite saattaisi olla, että ihmiset jakautuvat kuvatulla tavalla, kun töitä ei yksinkertaisesti riitä kaikille. Ideaaliksi ratkaisu olisi tehtävien jakaminen ja työn tasaaminen, minkä tavoitteen onnistumiseen on suhtauduttu varsin kriittisesti. Tosin tällöinkin taustalla lienevät ajatukset kasvun ylläpitämisestä määrällisesti ja laadullisesti nykyisen kaltaisena.

Lähiöt näyttäytyvät usein mielikuvien tasolla ongelma- paikkoina, joissa turvattomuus on lisääntynyt häiriköivien nuorten tai päihkeitä käyttävien ostareilla porukoivien miesryhmien myötä. Samalla lähiöelämää on saattanut leimata mitään tapahtumattomuus, torkkuva hiljaisuus. Tämä lähiön leppoisuus voi olla lähtökohtaisesti voimavara ja myönteinen imago-tekijä. Lähiöelämää voidaan arvioida leppoisuuden eli rauhallisuuden, hiljaisuuden ja hitauden suosimisen näkökulmasta. Naapurit, lähiyhteisö ja paikalliset verkostot voivat toimia puskureina ulkoisille poikkeusoloille tai yhteisöä uhkaaville sosiaalisille shokeille, jotka äärimmäisellä tavalla voivat rikkoa turvallista ilmapiiriä.

Sosiaalisten ongelmien rinnalla tai niiden sijaan voimme olla kiinnostuneita esimerkiksi viihtyisistä paikoista ja arkipaineita, stressiä vähentävistä tiloista. ”Kivan ekolo-

gian” ollessa näkökulmamme ja kiinnostuksemme kohde etsimme ja kirjaamme niitä paikkoja, joissa kaupunkilaiset viihtyvät, joissa he tapaavat toisiaan, joissa he viettävät aikansa ja joissa he rauhoittuvat. Paikkatietoa tällaisista pisteistä on nyttemmin kerätty kaupunkiasujilta nettikyselyin.

Haastatteluaineiston ja lehtikirjoittelun pohjalta tehdyn kartoituksen tuloksena ja ajallisesti pitkäkhön tarkastelun myötä voitiin Salon kaupungista kirjata nuorten suosimina paikkoina (Vienonen & Lähteenmäki 2009) kaksi elokuva-teatteria, 4 baaria, 3 koulua, 5 nuorten klubia ja hallia sekä linja-autoasema, urheilukenttä, tori, pääkatu, tavaratalo ja eräät salolaiset putiikit. Tutkielma nuorten Salosta sisälsi uskottavan kuvauksen palvelumaisemasta, tilallisista käytännöistä ja käytänteistä sisältäen kamppailuja ja haltuunottoja-kin.

Talokohtaiset yhteistilat eivät olleet esillä mainitussa teoksessa salolaisnuorten kokoontumispaikkoina, vain lähinnä julkiset paikat. Kaupunkilaisten asumisviihtyvyyden ja naapuruuden kannalta merkityksellisiä voivat olla myös asukkaiden yhteistilat, kuten vaikkapa väestönsuojatilojen normaaliaikainen hyötykäyttö. Vetovoimaisessa ja kilpailukykyisessä kaupunginosassa asukkaat tunnistavat ja saavat käyttöönsä tarvitsemansa tilat. Etenkin kerrostalojen asukkaat lähiötyyppisillä alueilla voisivat nykyistä selkeämmin mieltää yhteiset tilat osaksi asuinneliöitään. Myös asumistutkimuksen tulisi kiinnittää tähän huomiota. On pihaa, parveketta, autotalleja, porraskäytäviä, kellarikäytävää ja -huoneita, saunaa sekä pyykkitiloja. Näitä tiloja ei juurikaan esitellä esimerkiksi asuntomyynti-ilmoituksissa tai aina edes myyntipuheessa, mikä käytäntö pientalojen yhteydessä on tavanomainen. Lähiöiden palvelujen kehittäminen vaatii monipuolisia ja myös totutuista tavoista poikkeavia toimia. Uusien palveluja harrastetilojen käyttöönnotto ei ole välttämättä kallista, jos voidaan hyödyntää jo olemassa olevia tiloja.

Avoimet rennon elämäntyylin ja rauhoittumisen paikat on usein liitetty – niin ajatuksissa kuin konkreettisesti

suunnittelussa – kotiin: on esimerkiksi laajennettu asuntoa parvekkeelle, terassille tai pihapuutarhaan. Pientaloissa erityisesti on huomioitu veranta ja kuisti, takapihan puutarha ruokailuryhmineen tai puutarha talon sydämenä. Kerrostaaloissa huomioitavia tiloja olisivat etenkin pihat, parvekkeet ja mahdolliset kattoterassit. Elämänpoliittisena valintana ja elvyttävää ajankäyttöä ilmentäen on brändiksi asti kehittyä niin sanottu *al fresco*, ulkoilmassa, ja sen mukainen asumisen tyyllittely (Cliff 2006). Se näyttäytyy meillä tyyppillisimmin mökkeilyssä ja huvilaelämässä, mutta myös siirtolapuu- tarhoissa. *Al fresco* -elämäntyylin on sanottu merkitsevän ”aineellista yltäkyläisyyttä vieroksuva uutta luksusta”. Viitataan ylellisyyteen, joka onnistuisi välttämään materiaalisen yltäkyläisyyden - mitä luksus tosiasiallisesti kuitenkin aina edustanee. Latinan kielessä *luxus*-sana merkitsee paitsi ylellisyyttä, myös mässäilyä ja (kasvien) rehevyyttä.

Mielikuvituksellisuus rakentamisessa

Asuinympäristön identiteettipisteinä koetulla ja havaitulla arkkitehtuurilla on merkittävä roolinsa. Kärjistäen voidaan huomauttaa, että rakennusten tyylien erilaisuus voi perustua niiden muotoon tai pintarakenteeseen tai molempiin. Lähiö-tyyppisen asumisen yhteydessä täydennysrakentaminen ja peruskorjaus tarjoavat mahdollisuuksia molemman kaltaisen arkkitehtuurin toteutuksiin.

Edesmenneelle suunnittelija Friedensreich Hundertwasserille (1928 - 2000) suora viiva oli ainoa viiva, joka ei ole luova. Hänen orgaanisesti muotoillun kerrostalonsa arkkitehtuuria on kuvattu eloisaksi ja innostavaksi. Eräs hänen manifestinsa oli, että kaikilla asukkailla on oltava oikeus oman makunsa mukaan suunnitella ja somistaa ikkunan viereinen ulkopinta siltä laajuudelta, jonne käsi kurkottaen ulottuu. Tämä esimerkki on mainittu Wild-kirjassa. Teoksen tekijöiden, taiteilija Jan-Erik Anderssonin ja kuraattori Jen Budneyn (2007) toive oli, että kuvateos innostaisi tutkimaan

ja rakentamaan fyysistä ympäristöä uudella tavalla. Kirja kannustaa fantasian käyttöön rakentamisessa. Julkaisun tekijöille huone on suoja ihmisen sielulle, ei vain asumiskoneen osa, kuten modernistiset suunnittelijat ovat saattaneet esittää. Kirjan toimittajat uskovat, että rakennetun ympäristön tulisi luoda tunnepohjainen side katsojaan tai käyttäjään. Iskevissä, pääosin aukeaman mittaisissa esittelyissä on mukana useita ei-ammattilaisia suunnittelijoita, niin sanottuja outsider- tai ITE-taiteen ja -arkkitehtuurin tekijöitä. Kirjassa kuvatuissa rakennuksissa on runsaasti viittauksia luonnosta löytyviin muotoihin. Rinnastuksia tehdään esimerkiksi simpukoihin, etanan kuoreen, kalaan, juotikkaisiin, karhukaisiin, sudenkorentoihin, hyönteisiin, termiitti- ja mehiläispesisiin, naisen kehoon, ihmisen suuhun ja sukupuolielimiin, ruuansulatusjärjestelmään, kukkiin, siemeniin ja vuorimuodostelmiin eli melkeinpä mihin tahansa luonnon rakenteisiin.

Keveistä liikuteltavista rakennusjärjestelmistä saattaa löytyä eräs ratkaisu tulevaisuuden yhdyskuntasuunnittelulle, arvuuttelevat kirjan tekijät. Tätä ennakoiva taideprojekti oli *City Farming Plant Modules*. Se esitteli tavan viljellä maata kaupunkiympäristössä: siirreltäviä istutusmoduuleita on mahdollista asetella asfaltille ja avoimille paikoille. Missä viherympäristön määrä on vähäinen, siellä voidaan toiseen rakennukseen liitettävän parasitiittilan avulla synnyttää lisävihreyttä. Merkityksellisenä säilyy sijoituspaikka ja sen tunnelma, kun esimerkiksi rakennustelineitä muistuttava, putkirakenteinen *Park Up A Building* kiinnitetään tilapäisesti uuden isäntärakennuksensa ikkunattomaan pätyyn.

Tämän suuntaisia ajatuksia olemassa olevan rakennetun ympäristön käytön kierrätyksestä oli vastaavasti esillä Dodo:n, kaupunkilaisen ympäristöjärjestön vuosittaisessa Megapolis-festivaalissa syksyllä 2010. Seminaarissa esiteltiin Osuuskunta Suomen Asuntomessujen ja Tampereen teknillisen yliopiston arkkitehtuurin laitoksen yhteinen Minimikoti-projekti. Siinä kahdeksasta suunnitelmasta ainakin pari lähti ajatuksesta liittää perinteisen lähiökerrostalon pätyyn ja/tai

katolle lisäasuinelementti, konkreettinen laajentumatila. Minimikoti ei merkinnyt jostakin luopumista, sillä uudet viihtyvyystekijät ja kotien mahdolliset positiiviset vaikutukset koko naapuruston kannalta tunnistettiin. Asunnon koko neliömetreissä kuvaa tilankäyttöä ja asumismukavuutta varsin puutteellisesti etenkin silloin, kun uusiin suunnitteluratkaisuihin sisältyy esimerkiksi kattosäilytystiloja, onkalomaista suojaa tai yhteiskäyttömahdollisuus, pohtivat arkkitehtiopiskelijat töidensä yhteydessä.

Aikuisten ja lasten leikkien yhteensovittaminen on suunnittelua, joka miellytti Wild-kirjan kokoajia Anderssonia ja Budney'ta. Kiinnostava suunnitelma heidän teoksessaan oli esimerkiksi joen keskelle sijoitettu, kelluva, teräksinen ja lasinen rakennelma. Siinä lomittuvia toimintoja olivat kahvila, amfiteatteri ja lasten leikkikenttä. Tavoitteena lienee ollut synnyttää jonkinlainen synergiaa tuottava ja hyödyntävä hybriditila.

Äänimaiseman muokkaaminen oli sekini esillä Wild-kirjan kuvauksissa. ”Linnun pesä” -installaatioon voi mennä sisään istumaan ja rauhoittumaan, vaikka ystävien kanssa leppoisasti kahvitellen. Taustalla tunnelmaa loi ohjelmoitu rytmien ja musiikillinen äänimaisema, joka seurasi luonnon rytmejä, lintujen laulua, sadetta ja tuulta. Eräässä rakennussuunnitelmassa tuulta oli käytetty äänen synnyttämiseen. Torneihin poratut reiät saivat rakennuksen ”soimaan”.

Kesämökki - kuten amatöörivoimin pystytetyt kesämajat tai leikkimökki - ovat aina olleet kohteita, joissa ammattilaiset ovat voineet olla hieman tavanomaista luovempia. Vaihtoehtoisena asumisen tai oikeammin yöpymisen muotona on hotellivieraille saatettu tarjota kelluvaa ja veden alle ulottuvaa tai puussa olevaa majaa. Markkinoitu palvelumaisema tuottaa kuluttajalle turistisen elämyksen, ehkä paluun lapsuuden muistoihin tai täyttymättömiin toiveisiin. Tilapäiset rakennukset saattavat herättää mielikuvia, jotka ovat kestävämpiä kuin niiden kohde. Sijointupaikka ja hyvät liikenneyhteydet leikkimielisille asumisen virityksille löytynevät helpoiten

juuri esikaupunkialueilta, välikaupungista.

Uuden rakentamiseksi ei aina tarvitse purkaa vanhaa: olemassa olevia laatikkotaloja muuttamalla, julkisivuja ja kattolinjoja elävöittämällä ja maakatot sallimalla voidaan vaikuttaa myönteisesti asukkaiden kokemuksiin ympäröivästä miljööstä. Arkkitehtuurin, taiteen ja käsityön välille on näytetty kaipaavan nykyistä tiiviimpää kytköstä. Innoituksen lähteeksi on voitu nimetä nykykansantaide, joka minimalistisia trendejä uhmaten uhkuu iloa ja voimaa. Tämä ei olisi yliampuvaa wau-arkkitehtuuria, vaan ihmislähtöistä ja -läheistä urbanismia.

Melkein kuin liitteenä Wild-kirjassa esitellään kollektiivinen suunnitteluprojekti, jossa tiivistyy hankkeen näytelyosuuden perussanoma: mielikuvituksellista rakentamista. Taiteilijoiden yhteishankkeessa keskeinen käsite oli näprääminen. Kirjan lopussa esitellään vielä *Life on a Leaf* -talo, joka oli osa Jan-Erik Anderssonin kuvataiteen tohtoriopintoja. Työ valmistui vuonna 2008 ja alaotsikkona oli ”Taloni arkkitehtonisena taideteoksena”. Eräs Anderssonin päätelmä oli, että, jotta rakennus muuttuisi arkkitehtuuriksi, on siihen tuotava ornamenttiikan ja taiteen elementtejä.

Wild-kirjaan kirjattiin tuttu ihmettelyn aihe, miksi rakennettu ympäristö ei ole täynnä luovuutta, iloisuutta, orgaanisia muotoja, lähtökohtana elävä luonto ja mielikuvitusta? Mikä arvo tulisi antaa sille, että rakennettua ympäristötä katsoessa tuntisimme mielihyvää?

2. Lomittuvat luonto ja urbaanisuus

Elämäntaito-oppaissa arjen tempon hidastamisen tavoittamiseksi esitettyjä elämäntavallisia suosituksia ovat

olleet: on mentävä luontoon, metsään, mökille, vaeltamaan; on ulkoiltava, kuunneltava luonnonääniä tai hoidettava puutarhaa. Kaupunkilaisten mielipaikat sijoittuvat usein luontoon, mutta kotikin on sellainen. Mielipaikoiksi nimetyt ja ymmärretyt ympäristöt tarjoavat yksityisyyttä ja rauhaa sekä suojaa ulkoisilta stressaavilta ärsykkeiltä.

Metsäinen asunalähiö

Tiina-Riitta Lappi on tutkimuksessaan (2007, 187-190) kirjoittanut kaupunkipuhunnoista myös lähiö-elämän osalta. Hän arvioi, että juuri metsät, joutomaat, rakennetun ja rakentamattoman väliset rajatilat saattavat olla eräässä mielessä lähiöiden ominta tilaa. Luonnolla oli modernissa kaupunkisuunnittelussa keskeinen asema, mutta varsinkin 1960- ja 1970-luvuilla rakennetuissa lähiöissä metsät jäivät suunnitellun arkkitehtuurin kontrollin ulkopuolelle. Metsä edusti läpinäkymätöntä, peittävää ja kätkevää. Tämä kontrolloimaton luonto pehmensi modernin lähiöarkkitehtuurin ankaruutta, paljautta ja anonyymisyyttä. Metsä muodosti murtuman lähiöiden arkkitehtoniseen yhtenäisyyteen. Näitä lähiöasumisen tilallisia jännitteitä ja epäjatkuvuuksia on kuvannut myös Kirsi Saarikangas (2002, 67-68).

Pohjoismaisen kaupungin luonnetta pohtinut Tage Wiklund (1995, 145) ei näe kaupunkia ja maaseutua toisilleen vastakkaisina kategorioina, vaan ymmärtää ne keskenään dialektisessa suhteessa oleviksi. Hän huomauttaa samalla, että pohjoismaalaiset esikaupungit, ns. metsäkaupungit kääntävät ikään kuin selkänsä kaupunkikulttuurille, keinotekoiselle maisemalle, ja ovat näin ”luonnon esikaupunkeja”, jotka suuntautuvat kohti luonnon maisemaa.

Kaupungin luonto ei ole uhkaava tai pelottava tutkija Lapin mukaan, koska se sijoittuu kulttuurin ”sisälle” toisin kuin kaupungin ulkopuolinen luonto. Asettuminen luonnon ja urbaanin rajalle ja molempien tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntäminen näyttäisi edelleen ja todennäköisesti tulevaisuudessakin olevan eräs tapa elää kaupunkia. Tämä tulisi nähdä mahdollisuutena eikä pelkästään kyvyttömyytenä ymmärtää, mikä kaupunki on.

Lappi päättää kirjoituksensa pohtien, millaista kaupunkilaisuutta lähiöissä eletään. Ehkä lähiöelämän erityisyys voisi löytyä juuri siitä, että niiden elämäntapaa ja identiteettiä määrittää luonnon ja urbaanisuuden päällekkäisyys ja lomituminen.

Jännittävällä ja opettavalla tavalla luonnon ja urbaanin limittyminen näyttäytyy esimerkiksi jo trendiksi muodostuneessa kaupunkiviljelyssä, jossa on omat erityiset mahdollisuutensa niin tiiviimmän kaupunkirakenteen sisällä kuin lähiömäisemmillä urbaaneilla saarekkeilla. Viljellään hyötykasveja sekä niitä, jotka palvelevat meitä aistinautintoina ilostuttaen ennen kaikkea katseen kohteena ja tuoksuina.

Slow-piha yhdessäoloon

Miljöösuunnittelija Henna Arkko on kehitellyt ja suunnitellut oman hitauteen heräämisensä ja ammatillisen kiinnostuksensa pohjalta ajatusta leppoisasta piha-piiristä. *Slow*-liikkeen hän on ymmärtänyt osaksi bioregionalismia, jossa korostetaan paikallisuuden, oman kulttuurin ja juurien sekä

puhtaan ravinnon merkitystä. Hitauden trendin yhteys kaupunkisuunnitteluun tiivistyy hänen mielessään tavoitteeseen edistää ihmisten luontevaa ja kiireetöntä yhdessäoloa.

Arkko on taustoittanut teemaansa viitaten viime vuosisadan alun kirjoitteluun siirtolapuutarhojen myönteisistä terveydellisistä vaikutuksista kaupunkielämän rasittamille asukkaille (Ossian Lunden 1918): *”Syvä ja tunteellinen mieli saavuttaa puutarhassa sen rauhan, jota hän turhaan etsii kaupungin melun ja levottoman elämän keskeltä”*. Yksittäiset luonnonelementit voivat vedota ihmisen alkukantaisiin vaistoihin selviytymisen tarpeesta. Evoluutionäkemyksen mukainen tulkinta olisi, että suuri, rehevä puu välittää meille tietoa siitä, että paikalla on mahdollista selvitä hengissä. Siksi suuret kasvit miellyttävät meitä.

Slow-pihasta on miljöösuunnittelijamme mielestä rakennettavissa ainakin kaksi tilallista versiota. On ”pienoismaailma”, joka on rauhallisuuden tila ja nautinnon paikka. Tässä hallittavissa olevassa tilassa toteutuvat asukkaan esteettiset mieltymykset. Oikea mitoitus on myös merkittävää pihapuuhaastelussa. Jos hoidettavaa ja huolehdittavaa on liikaa, ei puutarhurilla ole aikaa nauttia joutilaisuudesta. Isommassa slow-pihassa, ”unelmien viidakossa” hoitamattomuus kuuluu asiaa, ja näin piha voi olla luonteeltaan keskentekoinen.

Viherympäristöt voivat opettaa sietämään hitautta. Esimerkiksi kasvien kasvutahtia ei voi oleellisesti nopeuttaa. Ehkäpä hitaus koetaan vaikeaksi sen vuoksi, että nopeus ja tehokkuus ovat usein palkittuja. Menestyksekkäät viherakennusfirmat ja TV-sarjat markkinoivat ja toteuttavat pihakunnostuksia viikossa. Useimmat meistä puuhastelevat kuitenkin pihoilla pikkuhiljaa. Henna Arkon jännittävä huomio on, että etenkin yöllä multaa pöyhiessä ja pihalla askarrellessa voi herkistyä kokemukseen siitä, että on osa luontoa, että on samaa ainetta kaivamansa maan kanssa. Tilanteessa lienee jotain hengellistä, ei välttämättä uskonnollista, samaan tapaan nostattavaa kuin taivaan pilvimuodostelmien havainnoinnissa tai öisen tähtitaivaan katselussa.

Urbaani sadonkorjuu

Kirkko ja kaupunki -lehti on kirjoittanut urbaaneista paikoista. Eräessä sarjan artikkelissa (1.9.2010, Sadonkorjuu asfalttiviidakossa) haastateltiin henkilöä, joka oli erikoistunut kaupungissa vapaasti kasvaviin hedelmiin, marjoihin ja pähkinöihin. Urbaania sadonkorjuuta harrastaen Helsingissä löytyi muun muassa päärynöitä, pähkinöitä, luumuja ja marja-aronioita! ”Miksi ostaa kaukaa tuotuja *superfoodeja*, kun kotikaupungissa kasvaa ihan vastaavaa ruokaa?” Tavoitteena keräily-aktivistilla oli järjestää ”Urbaani sadonkorjuupyöräilyretki”. Tämä sopii ainakin niille, jotka eivät ole vielä saaneet omaa viljelypalstaa kaupungista. Pääkaupunkiseudulla on jatkuvasti tuhatkunta ihmistä palstajonossa.

Havainnot ”villeistä” hedelmäpuista ja marjapensaista olisi varmasti mahdollista koota esimerkiksi kaupunginosa-kohtaiseksi karttatiedoksi, jossa olisi myös ehdotuksia vaelusreiteiksi tähän kaupunkiviidakkoon. Esikaupunkialueet loistaisivat mukana olollaan. Pyörälläkin voi päästä, kun jaksaa polkea, sieni- ja marjasatojen äärelle kaupungin ulkopuolelle. Joskus pientaloalueella törmää vieraanvaraisuuteen, kun runsaan omenasadon saanut jättää porttinsa pieleen kassin tai laatikon omenoita ohikulkijoiden poimittavaksi.

Parvekeviljely sekin vaikuttaa nyttemmin uutena trendinä. Vasta-alkajia on ohjeistettu, että parvekepuutarhan pidon aloittavan kerrostaloasujan on syytä huomata, että auringon tulisi mieluusti paistaa parvekkeelle 5-6 tuntia päivässä, muutoin kasvit eivät saa tarpeeksi valoa. Lasitus tekee parvekkeesta ”yksityisen kasvihuoneen”, jolloin tilaa on tuuletettava liiallisen kuumuuden välttämiseksi. Viljelykausi parvekkeella jatkuu meillä helposti lokakuun puoliväliin. Kun suurin osa maamme parvekkeista sijaitsee lähiökerrostaloissa, voisivat etenkin yksiviivaisten betonisten lamellitalojen parvekkeet kukoistaa mitä erilaisimmin tavoin. Taloyhtiöissä voitaisiin sopia haluttaessa yhteisistä parvekesomituksen värisävyistä ja kukkalajikkeista. Tai vaihtoehtoisesti jokainen voisi luoda installaation parvekkeelleen.

Suurissa metropoleissa hyödynnetään jo varsin laajasti erilaisia katto- ja yhteisöpuutarhoja tai korkeiden rakennusten vertikaaliviljelymahdollisuuksia. Perinteiset tasakattoiset lähiö-betonitalot voivat saada katteekseen viheristutukset. Esimerkkejä niin kutsutuista yhteisöpuutarhoista on meillä vaikea nimetä, joskin sellaisena voisi pitää esimerkiksi Karhupuistoa Helsingin Kalliossa. Siellä lähiasukkaat ovat ottaneet vastuuta puiston hoidosta. Samalla kukkaistutusten ja muun kaunistamisen myötä myös paikalliset juopporemmit ovat saaneet väistyä tai ainakin ne ovat vähentyneet puiston somistuksena. Kattoviljelmiä niitäkin voi olla vaikea löytää, etenkin kun kasveja ei jalkakäytäviltä juuri näe. Eräät urbaanit farmarit ovat perustaneet kerrostalojen katoille puolijulkisia, luvallisia hyötypuutarhoja, kun toiset kaupunkiviljelijät ovat tyytyneet heittämään siemeniä sopiviksi katsomiinsa virallista käyttöä vaille oleviin maapläntteihin. Niin kutsutuilla ekograffiteilla rakennuksiin tehdään mielikuvituksellisia seinäkuvituksia materiaalina seiniä pitkin kasvavat kasvit ja sammaleet, hieman samaan tapaan kuin lasereilla ja valonheittimillä on heijastettu kerrostalojen seiniin ”laillista” graffitia.

Usein uudet innovaatiot leviävät keskuksista reunoja kohden. Nykykaupunkiviljelyssä, ja yleisemminkin ekokaupungistumisessa, suunta on saattanut olla pikemminkin päinvastainen. Perinteinen esikaupunkialueiden palstaviljely ja siirtolapuutarhat ovat löytäneet tiensä tiiviin kaupungin alueelle citypuutarhoina. (HS 20.6.2010, Kristiina Markkanen)

Selitystä sille, että viheralueet viehättävät ihmistä, voidaan hakea suositusta evoluutiotarkastelusta: ihmisillä on valmius tunnistaa ympäristöjä, joissa on suojaa, turvaa, vettä, kasvillisuutta ja ravintoa – eli ympäristöjä, jotka ovat lajin säilymiselle edullisia. Puhuttaessa niin uusista kuin vanhoista lähiöistä - pääkaupunkiseudulla perinteisinä Tapiola, Ruskeasu, Kulosaari, - arvostetaan luonnonläheisyyttä. Kiinnostava kysymys olisi, millä esikaupunkialueilla ei puhuttaisi luonnonläheisyydestä, löytyykö niitä?

Palstat, puutarhat ja laarit

Suomen kaupungeissa elää kaksi kasvavan suosion omaavaa ilmiötä rintarinnan eli siirtolapuutarhat ja palstaviljely. Lisäksi löytyy kesämajoja ja laariviljelyä sekä epävirallisempaa viljelyharrastusta vallatuilla maa-alueilla. Nämä kaupunkiviljelyn eri muodot voidaan asettaa ikään kuin jatkumolle, jossa vaihtelua on sen välillä, mikä on rakennetun ympäristön ja viljellyn maan osuus, kun viljely ei tässä viittaa ”rakennettuun”.

Siirtolapuutarhoissa on asumuksia, vajoja ja selkeä kaava sekä säännöt. On rakennettu pieniä huviloita. Palstaviljely on ollut vapaampaa, eikä palstoille ole saanut pystyttää asumuksia. Perinteisesti palstalta on löytynyt vain työkalulaatikko. Viljelypalsta on pienoisuutopia. Viljelijän on sanottu luovan kuvan piilominästään, itsensä näköisen aarin, 10 kertaa 10 metrin tilan. Palstaa ympäröivät ikään kuin näkymättömät seinät, kirjoittaa valokuvaaja-tutkija ja itsekin vuosikymmenet palstaviljelijänä ahertanut Sanni Seppo (2010). Hän jatkaa, että ”kun touhuamme noiden seinien sisällä, olemme alueella, jonne ympäröivä maailma ei tunkeudu. Voimme unohtaa urbaanin sivistyksen, turhan kaavamaisuuden ja antaa luovuuden pulputa esiin. Rakennamme oman paikan, pienen maanpäällisen paratiisin”.

Seppo valokuvasi Helsingissä, Vantaalla ja Espoossa yhteensä 70 viljelypalstaa vangiten kuviinsa paikkojen karaktääriä. Kauempaa katsoen ne näyttivät usein kovin samanlaisilta sinisine vesitynnyreineen ja palstalaatikoineen. Lähemmin tarkasteltuna ne paljastuivat ainutlaatuisiksi, monia yksityiskohtia sisältäviksi maailmoiksi, joilla oli oma painonsa. Ohikulkevalle ulkoilijalle tämä viherkuvasto ei taida yksityiskohdina avautua, mutta varmasti aina lämpimään vuodenaikaan vihannoivana maisemana.

Palsta saattaa olla tärkeä siksi, että on joku paikka jonne piti mennä - tämä suosituksiksi eläkeläisille tai työttömille. Palsta tuo kiireettömälle merkityksen, kiireiselle levon (mt. 19, 123), vahvistaa jaksamista arjessa: ”Mieli livahtaa tänne

talvella loskassakin, polvilleen, kyykyilleen, rähmälleen kaikkien kasvien eteen. Tuoreita vihanneksia saisi edullisemmin torilta, mutta ei mielenrauhaa. Joka paikassa tönitään ja hoppuillaan, mutta täällä ei kukaan minua määrää.” Runsas satoakin kannustaa kasvimaan pitoon. Hyötykasvivyhdistys tutki Helsingissä Annalan tilalla Arabiassa, kuinka paljon aarin viljelypalsta tuottaa. Hyvin hoidetulla palstalla tuotto on ollut todella hyvä. Satoa saatiin ainakin 21 eri lajikkeesta, ja yrtit päälle. (HS 26.9.2010) Palsta voi korvata pihamaan tai kesämökin, se antaa tilaa luovuudelle ja herkullista satoa. Palstat synnyttävät sosiaalista ja esteettistä kaupunkikulttuuria niin viljelijöille kuin maisemaa havainnoiville.

Pääkaupunkiseudun reuna-alueille, suhteellisen tuoreille lähiövyöhykkeille suunnitellaan niihinkin nyt uusia siirtolapuutarha-alueita, samalla kun eräitä olemassa olevia on pohdittu laajennettaviksi. Kysyntää uusille alueille tuntuu löytyvän. Nykyiset puutarhat sijoittuvat enimmäkseen esikaupunkiin, vanhoihin lähiöihin, kun ne alkuun perustettiin kasvavan kaupungin äärellä oleville viljelyspelloille.

Kun puistoalueilla oli telttamajoituksesta siirrytty pahlavista ja kuitulevystä kyhättäisiin mökkeihin ja, kun rakennelmia ei enää 1940-luvulla tarvinnut purkaa talviajaksi, syntyivät niin sanotut kesämaja-alueet. Pysyviin rakennuksiin verrattuna tilapäisillä rakennuksilla on erityinen kyky – ne ehtivät ensimmäisenä paikalle ja voivat synnyttää hyvinkin mieleenpainuvia, ehkä konstailemattomia elämyksiä. Siirtolapuutarhat ja kesämaja-alueet on perustettu useimmiten 1930- ja 1940-luvuilla, mikä on määritellyt niiden rakennustyylin. Ilman huomattavaa ponnistelua pystytettyjä mökkejä ja raivattuja palstoja on pääkaupungissa vaihtelevasti kullakin majaan-alueella sadasta reiluun kolmeen sataan.

Kaupunkisuunnittelijat ovat joutuneet pohtimaan, kuinka paljon kaupungin maata on järkevää varata tällaiseen ”puoliyksityiseen” käyttöön ja suojella esimerkiksi niin sanotuja kesämaja-alueita, jotka Helsingissä sijoittuvat arvosteuille merenrantapaikoille. Miten yleinen ja yksityinen virkis-

tyskäyttö ovat tasapainossa? Heikkojen toimintojen säilyminen edellyttäisi keskeneräisyyden, paikoittaisen epämääräisyyden ja puolinaisten ratkaisujen hyväksyntää. Palsta-alueet ymmärretään kulttuurihistoriallisesti merkittäväksi osaksi kaupunkikuvaa. Maisemana tai joidenkin erityiskäyttöjen myötä ne avautuvat aina laajemmallekin käyttäjäkunnalle. Esimerkiksi vuonna 1948 perustetun Pakilan siirtolapuutarhan yhteydessä, Vantaan joen varressa on vielä yleisölle avoinna puulämmitteinen sauna pesu- ja takkahuoneineen, kioski ja vilvoitteluterassi. Kesäistä saunan terassia voisi pitää eräänlaisena leppoistamisen ideaalitulana, ympäristöpsykologien käyttämin termein elvyttävänä tilana ja henkireikänä. Tätä Pakilan puutarha-aluetta on suunniteltu suurennettavaksi. (Siirtolapuutarharaportti, KSV 24.2.2009.)

Ruoan puute on meillä vain sota-aikana ollut syynä kaupungin alueella laajasti toteutetulle viljelytoiminnalle. Toisin on kehittyvissä maissa ja yhteiskunnissa, joissa urbaanin sadonkorjuun hyödyt ovat nykyään selkeästi rahassa mitattavia. Ympäristönäkökulmasta tänä päivänä kaupunkiviljelyllä voidaan haluta vähentää päästöjä, tavoitella kestävä kehitystä. Viherympäristöt eri muodoissaan pyritään nivomaan aiempaa tiiviimmin asukkaiden arkeen, näin etenkin suurten kaupunkien piirissä.

Kerättävät vihannekset ovat kaupunkiviljelijöiden mukaan syytä pestä ennen käyttöä ilman saasteiden vuoksi. Saastuneet maat voivat nekin olla ongelma, mutta silloin kasveja voidaan kasvattaa laareissa (koko esim. 240 sm x 120 sm). Siirreltävinä nämä tilaelementit ovat ihmisen mittakavaan hyvin istuvia. Niihin eivät citykanit yllä. Liikuntarajoitteisille henkilöille laariviljely sopii hyvin, sillä kasvit on nostettu 70 sentin korkeudelle. Tilapäisen rakenteen, kuten viljelylaarin ympäristövaikutus on pieni, se ei puutu paikan pysyviin ominaisuuksiin eikä periaatteessa tuhoa maaperää. Sen ekologinen kosketus on kevyt - toteuttaen ajatusta *touch this earth lightly*. Harrastuksena vuodenaikaan sidottu viljely voi tarjota kaupunkilaisille pienimuotoista yhdessä teke-

mistä. Avoimessa kaupunkitilassa yhteisöllinen viherhanke ilmentää, testaa ja vahvistaa kaupunkiasujien me-kokemusta.

Puistoalueilla, niilläkin voitaisiin kasvattaa nykyistä enemmän hyötykasveja. Perinnekasviyhdistys Maatiainen onkin istuttanut vanhoja suomalaisia viljelykasveja. Kaskinauris, härkäpapu, ryvässipuli ja mustakaura ovat löytäneet paikkansa ainakin Seurasaaresta. Perinteikäs järjestö Marttaliitto on sekin ollut kiinnostunut itse tuotetusta lähiruuasta. Entä maan omavaraisuudesta huolta kantavat ja väestönsuojelusta vastaavat tahot, onko heillä erityistä kiinnostusta urbaanin viljelyn mahdollisuuksiin? Kun puhutaan kaupunkimaataloudesta, puretaan ainakin joiltain osin perinteistä vastakkainasettelua maaseudun ja kaupungin välillä. Koko maapallon mittakaavassa kysymys on pääsystä riittävän ravitsevan ruoan äärelle. Eräs urbaaniin viljelymuotiin liittyvä seuraus saattaa olla, että mökkeilyn tarve vähenee ja samalla yksityisautoilu vähenee, mikä olisikin kestävä yhdyksunka-kehityksen suuntainen ratkaisu.

Urbaanissa vapaa-ajassa olennaista on elvyttävä poiskytkytyminen, arkisten huolien unohtaminen hetkeksi tai pitemmäksi toviksi. Perinteistä suomalaista hellittämistä ja itsensä hellimistä on edustanut mökkielämä saunomisineen. Vaikka mukavuustasossa ja varustelussa on tapahtunut muutoksia, kesämökit ovat paljolti säilyneet vaillo mukavuuksia aina viime vuosikymmenelle saakka, mutta yhä useampien kaupunkilaisten mielissä mökillä tulisi olla samanlainen varustus kuin kaupunkiasunnossa. Näitä tulevia ja nykyisiä kakkosasuntoja on kuntaliitosten myötä jo tuhansia kaupunkien rajojen sisäpuolella. Ehkäpä mökkiasuminen voisi toimia jonkinlaisena kestävämmän asumisen testialustana, joiden parhaat käytännöt hyödynnettäisiin sitten jatkossa urbaaneiden asuinympäristöjen, kerros- ja pientalojen kehityksessä.

Mökeillä on riittänyt puuhastelua metsänraivauksesta halonhakuuseen ja luonnon ihailuun. Kaupungissa tai esikaupunkialueella, jos ei ole omaa pihaa, niin kaivattu rentoi-

lun tila ei löydy ehkä aivan läheltä. Kaupunkikodissa oleilu - usein mainittu leppoisa löhöilytila on tietysti sohva! - tai liikunta ja ulkoilu lemmikin kanssa auttavat työ- ja muiden arkipaineiden purkamisessa.

Eräisiin liikuntakokemuksiin liittyy virtaus- eli flow-kokemus, jossa ajankulu katoaa ja kaikki muu unohtuu. Marjanpaiminta ja sienestys edustavat tarkkaavaista ja hetkeen tarttuvaa ”mietiskelyä” teeseremonian tapaan. Perinteinen hiihto esikaupungin metsäisissä maisemissa käynee sekin meikäläisestä meditoinnista. Myydyistä suksista 60 % on vielä perinteisen tyylin murtomaasuksia. Hiihdon leppoisuutta retkivalmistelujen osalta lisäävät suosittu nanopinnoitteiset pitopohjasukset. Ne olivat meillä hyvälumisen talven hittituote.

3. Asuinalue arjen teemapuistona

Asunnon, oman kodin voi varmasti ymmärtää omaksi ”teemapuistokseen”. Kalustamme ja varustamme sen omien toiveidemme ja tarpeidemme mukaiseksi. Mutta kiinnostavampi ajatus on, että *asuinalue* näyttätyy oman elämän teemapuistona. Mitä tuoreita näkökulmia voimme ottaa tähän tarkasteluun, jos mietimme urbaanin miljöön mahdollisuuksia tukea aiempaa leppoisampaa arkea ja elämänrytmiä? Esillä on pohdintaa ajalehtimisestä ja leppoisasta urbaanista oleilusta, torkkumisesta julkisilla paikoilla sekä pysäyttävistä pyhistä tiloista. Kaupunki ja etenkin esikaupunki kaipaavat merkkejä oman tuntuiseksi tekemisestä ja omasta ilmeestä. Kun se löytyy, voivat sosiaalista mediaa käyttävät ryhmät kääriytyä kaupunginosakohtaisesti yhteen, vaikkapa juuri tuon valitun teeman ympärillä.

Ajelehti!

Leppoisuuden idean mukaista olisi liikkua kaupungissa väärän kaupunkikartan mukaan, Helsinkiin tutustuttaisiin esimerkiksi Berliinin kartta kädessä ja Tukholmassa käytettäisiin Amsterdamin karttaa, Tallinnassa vierailtaisiin vaikkapa New Yorkin kartan kera. Tässä kaupunkikävelymetodissa tiivistetty ajatus ajalehtimisestä (*dérive*); matkustaa, vaan ei päästä minnekään (Sederholm 1994; Debord 2005/1967; Mitchell 2003, 18-19). Niin sanotut kansainväliset situationistit ko-

rostivat 1960-luvun lopulla, että tilat ja tilanteet (*situations*) ovat tärkeitä vapauden kokemuksen kannalta ja voimaantumisen projektina, ja kaupunkilaisia sitoo kaupunkiin heidän historiansa, ei vain suhde työhön. Sattumanvaraisuus korvaa suunnitelmallisuuden, ennakoimattomuudesta tehdään hyve ja kaupungin vieraannuttava vaikutus käännetään ikään kuin voitoksi päämäärättömän kuljeskelun kautta. Jännittävää on se, mikä tulee yllätyksenä. Heittäydytään leikkisään päämäärättömään vaellukseen, jossa voidaan poiketa totutulta reitiltä, eksyä turvallisesti silmät auki.

Parkouria on verrattu kuvatun kaltaisiin ”taidekaupunkikävelyihin” (Ameel & Tani 2007). Helsingiläisten parkouraaajien mielestä Merihaka (”kaikkien kaupunkikeskustalähiöidemme äiti”), joka usein koetaan yhdeksi rumimmista ja luotaantyöntävimmistä kaupunginosista, on parasta aluetta parkourin harrastamiseen. Parkour on kulkemista mahdollisimman suoraan ja sulavasti esteistä välittämättä. Päästäkseen paikasta toiseen parkouraaaja eli *traceur* käyttää esteitä – esimerkiksi aitoja, kaiteita, kattoja ja parvekkeita – ponnahduslautoina. Betonilähiössä on eri tasoja ja runsaasti mahdollisuuksia liikkua, mikä innostaa nopeaan kävelyyntä tai vaativaan temppuiluun valitulla esteradalla.

Suosituksen tv-formaatin *Madventures*-ohjelman vetäjät sivusivat ajeltamisen ideologiaa lehtihaastattelussaan keväällä 2009 (HS 4. 4.). Heidän mukaansa ihmisten kannattaisi rohkeasti suunnata ulkomaanmatkansa totuttujen reittien ulkopuolelle ja päästä pois itsenäisten *travellerien* massaväyliltä. Toinen esimerkki hakeutumisesta pois tutuilta pyöräiteiltä ja virallisilta ulkoilureiteiltä lienee niiden pyöräilijöiden harrastus, jotka siirtyvät - ehkä vauhdikkaastikin - metsäisten puistoalueiden maastoon esikaupunkivyöhykkeillä.

Uudenlaista ”ekohallittua”, niukkuuteen ja hitauteen kannustavaa elämää (Heinonen 2009) painottava arkinen esimerkki voisi olla nuorten aikuisten kiinnostus yksivaihteisiin kaupunkipyöriin, custom-fillareihin, sinkuloihin ja fikseihin, jotka ovat malliltaan tyylitellyn yksinkertaisia ja

varustukseltaan askeettisia menopelejä (HS 9.8.2009, Hyvästit hybridipyörille). Pyöräily itsessään on valinta hitaampaan liikkumiseen kuin mitä autoilu on.

Teillä ja kaduilla visusti pysyttelevä niin kutsuttu polkupyöräcruisailu samoin ilmentää vapaa-ajan harrastuksena pyöränautintoa ja hitautta polkijan pystyn ja jopa taaksepäin nojaavan leveän ajoasennon myötä. Tämä asento ja pyörätyyppi ovat tuttuja amerikkalaisista maantiemoottoripyöristä. Pyöräilevä *cruiseri* näyttää nojaavan myös uudenlaiseen kulttuuriseen jäsenyykseen epäatleettisesta polkupyöräilystä, julkisesta kaupunkitilasta ja kiireettömyyden esittämisestä. Tutumpia liikkumisvälineitä keskustan ulkopuolella esikaupunkialueilla ovat olleet niin sanotut kaupunki- ja perhepyörät, Jopot ja Ponyt, joista on nyt tuotu markkinoille retroversiot. Näillä vakiopyörillä hoituvat kauppareissut, lähiliikenne ja osa työmatkaa. Kun japanilainen autonvalmistaja on mainostanut sähköautoa lähitulevaisuuden lähiöliikkumisen välineenä, saattaisi sitä olla myös sähköavusteinen pyörä, jolla taittavat niin pitemmätkin työmatkat kuin ulkoiluretket. (Jalas 2010.) Tätä kehitystä saattaa ennakoida se, että tyttöjen esikaupunkipyörä on usein moposkootteri.

Sohvan laajentuma

Päiväunissa ja lepäämisessä ei ole kysymys laiskuudesta, leppoistamisesta kyllä. Siestan viettäminen torkkuun liittyy ennen kaikkea oman levon tarpeen määrittelyyn. Siihen tulisi kaikilla olla oikeus. Tilallisesti tämä on haaste kaupunkimaisille ympäristöille. Kuinka suunnitella ja rakentaa tilaa, joka vastaisi tähän levon tarpeeseen? Mediassa ihmeteltiin jokin aika sitten, miten niinkin olennainen perustarve kuin halu vetäytyä hetkeksi pitkäkseen on laiminlyöty yhteistä kaupunkitilaa suunniteltaessa? Julkisessa tilassa nukkumista pidetään sammumisen synonyymina. Tutkija Mari Lindman arvioi, että nukkuminen on liian intiimi ja ruumiillinen toiminto julkisilla paikoilla (HBL 11.5.2010, Man får inte sova

här, www.hbl/text/kultur/2010/5/11/w46822.php). Muistutaako nukkuva ehkä vielä epäilyttävästi kuollutta?

Usein kaupungissa on oltu huolissaan juoppojen ke-rääntymisestä aukioiden, ostareiden tai puistojen penkkien äärelle, siksi istuimet on viety kokonaan pois tai suunniteltu sellaisiksi, että ne eivät salli oleilevaa pysähdystä, vaan pakottavat kaupunkilaisen tai asiakkaan pysymään liikkeessä. Saunalaitoksen pedillä tai uimalan auringonotto paikalla saa olla pitkällään, myös lentokoneessa ja pitkän matkan bussissa torkut sallitaan. Hetken rauha ja paikka on lunastettu rahalla.

Jonkinlaiset sissi-unet (”guerilla napping”) saattavat onnistua kirjaston satunurkkauksen tyynyillä tai lehtisalin tuolilla, myös Helsingin yliopiston päärakennuksen hiljaisessa huoneessa on käyty - esillä olevan kiellon vastaisesti - lyhyillä torkuilla. Espoon Sellon kirjastossa torkahdus sallitaan, siellä on hiljainen suolahuone, jossa on tavoiteltu suolaluolan mikroilmastoa ja jossa asiakas voi rauhoittua ja mietiskellä.

Entä kuka muistaa maitolaiturit (Laamanen 2001, 127, 211), nuo maanteiden varsilla nököttäneet jättikokoiset lintulaudat? Niitä käytettiin maaseudulla moneen tarkoitukseen, paitsi hiljentymispaikkana, niin myös yömajana. Maitolaitureissa yöpyivät pitkämatkalaiset kotiinpalaajat, kuten armeijalomalaiset ja muut matkalaiset, jotka odottivat aamun valkenemistä. Maitolaitureilla viettivät yönsä myös rakastavaiset, jotka saattoivat toivoa, ettei aamu koittaisikaan. Maaseudulla liikkui monenlaista tilapäismajoituksen tarvitsijaa 1920- ja 1970-lukujen välillä, mikä aikakausi oli maitolaitureiden kulta-aikaa. Rinnastuksena nykypäivään voi tehdä japanilaisten liikemiesten suosimien kapselihotelleiden osalta. Niissä yösiijat ovat kuin junan makuuvaunujen sängyt, mutta suojaisampia nukkumalokerikkoja.

Puoli vuosisataa maitolaitureiden jälkeen toimi Turun ydinkeskustassa jonkin aikaa Naphouse, torkkutalo-projekti. Tila oli kaikille avoin ja ilmainen. Kulkijat saattoivat poiketa sinne rauhoittumaan ja rentoutumaan. Naphouse taisteli kaupunkilaisen stressiä, lähes pysyvää aikalaisahdistusta vas-

taan tarjoamalla tehokkuudesta, kuluttamisesta ja kiireestä puhdistetun tilan. Kaupungeissa ei tosiaankaan ole paikkoja, joissa saisi olla ”pitkään ja pitkällään”. Meillä on talviaikaan ulkona vielä jäätävän kylmääkin. Puolesta päivästä iltakuuteen Torkkutalon tila oli varattu leppoisaan nokosteluun. Muita aktiviteetteja, joita siellä järjestettiin, olivat esimerkiksi jooga, teehetket, lautapelit, taide-esitykset ja näyttelyt, musisointi ja soittojammailu. Tiloissa toimi myös pieni kahvila.

Torkahtaminen pehmustetussa, hiljaisessa ja hämärässä tilassa on aina osoitus luottamuksesta paikkaa ja sen turvallisuutta sekä suosiota kohtaan. Tämä on esillä arkkitehtien tuntemassa suunnittelukäsikirjassa *A Pattern Language* (Alexander ym. 1977, 457-459). Kirjassa on lyhyt johdatus teemaan *Sleeping in Public*, nukkuminen julkisilla paikoilla. Torkahtamista suosivan ympäristösuunnittelun keinoiksi kirjataan suojaisan tilan synnyttäminen, paikan sijoittuminen etäälle liikenteestä sekä pehmeät istuimet. Meidän maise-missa tämä saattaa synnyttää mielikuvan runsaasti alkoholia nauttivan porukan omista vapaamuotoisista kalustevirityksistä, joita joskus tapaa heidän puisto- ja metsäbaareissaan. Suurkaupungissa, New Yorkissa, suomalaisen valokuvaaja-havainnoijan huomio oli, että useimmat julkinukkumista harrastaneet olivat miehiä (Vuorinen 2010; myös www.sleepersnyc.com): torkahdusalusta löytyi puistosta, penkiltä, portailta, metrolaiturilta, auton konepelliltä, kioskin oven-suusta tai jostain syvennyksestä. Meillä Suomessa työikäinen ja työssäkäyvä aikuinen henkilö, joka nukkuisi julkisella paikalla, on kovin, kovin harvinainen näky. Se mihin keskusta ei taivu, olisiko se esikaupungissa mahdollista?

Simuloitu temppele

Nykykoulujen slogan voisi olla: ”Lepäytyä, vaan ei leipäytyä!” Koulutiloja koskevan tarkastelun yhteydessä selvisi, että nuoret kaipaavat mahdollisuutta virkistyä koulussa. Myös rehtoreiden kokemus oli, että kouluissa tulisi olla rauhoittumisen

mahdollistavia tiloja. Nyt kirjasto saattaa olla ainut leppoistava tila. Koululaiset ovatkin usein levottomia. Meluhäiriöt ja muu auditiivinen ärsykeähy ovat tuttuja urbaaneita ilmiöitä. Tarvetta hiljaisiin tiloihin on, mutta niitä ei ole, tiivistä sosiologi Marja Mesimäki (2011) haastatteluaineistonsa tuloksia. Hiljaiset, rauhoittumisen tilat pitäisikin huomioida jo rakennusten suunnitteluvaiheessa. Voisivatko samat tilat toimia sekä yhdessä rauhoittumisen että myös itsenäisen hiljentymisen paikkoina?

Nuorille opiskelijoille kouluympäristö on osa heidän elin- ja asuinympäristöään. Jännittävä tutkimushavainto oli, että koululaiset toivoivat kouluympäristöiltä kodikkuutta ja kodinomaisuutta, miksi näin? Ovatko kodit jollain tavoin puolestaan ”laitostuneet” perheiden arkipaineessa? Koulujen kodinomaisuutta onkin vahvistettu. On perustettu opiskelijaryhmien yhteisiä kotialueita uusiin kouluihin, on yhteistiloja, ”café”, oppilaskunnan edustajien oma huone tai kioski. Verhoilla, seinävaatteilla ja muilla teksteillä sekä viherkasveilla on saatu aikaiseksi kodikasta tunnelmaa. Erään koulun rehtori saattoi ylpeänä kertoa, kuinka ”lapset rakastavat takkautulta!” Tällaisiin kivoihin tiloihin kelpaisi naapuruston asukkaidenkin tulla käymään. Lähiöiden ja muidenkin kaupunginosien kehittämisen kannalta ensiarvoista on, että koulujen tilat avautuvat myös ulospäin ja että ne tukevat alueellista asukasyyhtisyyttä toimien paikallisina toimintakeskuksina.

Maunulassa tutkija Giacomo Bottà (2010a) teki pilottiluonteisen tutkimuksen kansainvälisen luokan opiskelijoille pyhän ja pyhien paikkojen tunnistamisesta. Koulu mainittiin pyhänä tilana, samoin paikallinen kirkko, lähiluonto ja hie-man ironisoidenko R-koski ja Alepa! Ehkä nuo kaupalliset tilat olivat kuitenkin tärkeimpiä tarjoumia alueen koululaisille. Kiinnostuksemme taustalla olivat kysymykset, miten paikoista tulee pyhiä sekä kysymys siitä, minkä nuoret tulkitsevat pyhäksi? Koululaiset yhdistivät pyhä-sanana alkuperään, ikaikaiseen tai pyhitettyyn tai kuten arvata saattaa institutionaalisen uskon tunnistamisen paikkoihin, moskeijoihin ja

kirkkoihin. Pyhää paikkaa saatettiin kuvata hiljaisena, puhtaana, rentouttavana, rauhoittavana, somana ja kodikkaana. Paikassa viipymisen nähtiin edellyttävän kunnioittavaa käytöstä ja hiljentymistä.

Tutkijakollega näki tarpeelliseksi puolustaa hiljentymisen sallivia tiloja. Ympäristökasvatuksen kautta voidaan lisätä kiinnostusta luontoa kohtaan pyhän merkitystä kantavana ulkotilana. Tarvitaan myös perusymmärrystä eri uskontokuntien ja -ryhmien kulttuureista ja niiden taustoista. Tietoisuus kaupunginosien identiteettipisteistä, esimerkiksi pyhistä pakoista, vahvistaa yksilöiden kiinnittymistä omaan asuinalueeseensa. Konkreettisenä ehdotuksena nousee mieleen ajatus papista, joka keväisenä sunnuntaiaamuna siunaa asukasyhdistyksen toiveesta kaupunginosan palstat tai pihamaat. Miksi ei näin voitaisi tehdä, kun kauppakeskustenkin puolesta on rukoiltu? Tietty pysähtyneisyys ja ajattomuus leimaavat epäilemättä nykyisiä hautausmaita, vaikka paikoin ne voisivat olla nykyistä omaperäisempiä miljöitä. Mikään ei varmasti estäisi kaunistamasta omaisen hautausmaahan hieman poikkeavasti, ehkäpä amatööri-, ITE-taiteen hengessä. Näin utelias vierailija tai joutilas hengailija, ehkä lenkkeilijä voisivat viihtyä hautausmaalla pitempäänkin.

Nykyihmisen on mahdollista ostaa raamit hiljaisuuden elämykselle, alivireisyyden tukemiselle (Vikman 2003, 23). Hiljaisuuteen vetäytyminen merkitsee usein luonnon äärelle hakeutumista, pois asutusta ja liikennöidystä ympäristöstä. Metsä on ollut ja on suomalaisille tärkeä osa luontoa, järvien, saariston ja meren ohella. Metsän antama turvallisuuden tunne näkyy kansanrunouden mielikuvissa; itsensä vangiksi tunteva saa metsässä kuvitelman vapaudesta (Siltala 1987, 412). Maallistuneista tai ainakin kaupungistuneista suomalaisista löytyy yhä luontouskovaisia: ”Kun monta tuntia kulkee metsässä, se on vähän kuin kävisi kirkossa”. Luonto on toiminut yhteisön sielunhoitajana.

Lähiöiden metsäsaarekkeet ja joutomaat ovat keitaita, jotka kirjailijan tulkinnoissa ovat voineet esiintyä lähiöiden

pyhinä alueina. Ne ovat kontrolloimatonta ja haltuun otettavaa tilaa, joka on jäänyt suunnittelun ulkopuolelle ja jota suunnittelijat eivät vielä ole ottaneet haltuun (Saarikangas 2002, 59). Kuitenkin luonnon ylevöittävä vaikutusta on saattu väheksyä, vaikka kokemus on saattanut olla pyhä.

Kirkkoarkkitehtuurin, jota löytyy lähes jokaisesta lähiöstä, on ajateltu voivan tarjota asiakkaille ainutkertaisia ja -laatuisia hiljaisuuden kokemuksia. Valoisassa betonikirkossa tai hämärämmässä kappelissa saattaa löytää helpotusta nykymaailman virikeähkyyn ja ärsykekrapulaan. Liiaksi kirkkorakennukset ja seurakuntatilat ovat vaikuttaneet toimintakeskuksilta, eivät pyhätöiltä. Myöskään kaupunkisuunnittelussa ei ole pohdittu pyhien paikkojen merkitystä; poikkeuksena kaiketi vain mainitut kirkot ja luontoalueet. Lahkojen ja kirkkokuntien ulkopuolella yksilöt hahmottavat monimuotoista ja vähemmän opillista pyhyyttä, ehkä uushengellisyyden mielessä.

Pääkaupunkiseudulla kauppakeskus Isossa Omenassa on kaupunginkirjasto ja sen yhteydessä pieni japanilainen puutarhanurkkaus. Nämä eivät olleet ainoita hiljaisia huoneita. Ostoparatiisiin oli sijoitettu myös evankelis-luterilaisen seurakunnan kappeli. Se toimii hiljentymisen tilana sekä eräänlaisena vastakulttuurisena paikkana ostoskeskuksen kaupallisuuden vaalimisen idealle.

”Espoolaiskirjasto eristi rukoustilan muslimeille” otsikoitiin syksyllä 2010 päivälehdessä. Entresse-kirjaston asiakkaista yli puolet oli somalitaustaisia.

Kouluun rukous-hiljentymistila voidaan järjestää esimerkiksi aktiivisen oppilaan pyynnöstä. Tilaksi on usein varattu joko oppilaiden sosiaalitila, ryhmätyötila, pommisuoja tai pukuhuone.

Uskonnolla voi olla tärkeä merkitys ihmisen henkiselle hyvinvoinnille ja identiteetille. Se saattaa helpottaa asettumista uuteen yhteiskuntaan. Sosiaaliantropologi Annika Teppo on kärjistäen esittänyt (HS 7.7.2010), että yksi kunnon moskeija vastaa kymmentä kotoutusohjelmaa. Nyt moskeijat

ja rukoushuoneet toimivat meillä kerhohuoneissa ja kella-reissa muun yhteiskunnan näkymättömissä sen sijaan, että ne olisivat näkyvästi kaupunkikuvassa. Esimerkiksi Pariisin Suuri moskeija on vihreä keidas kahviloineen ja kylpylöineen. Laadukas höyrysauna ylittäisi meidänkin maisemissa kulttuurien väliset erot ja kokoaisi ainakin ennakkoluulottomat sauna-aktivistit kaakeloitujen huoneiden kosteaan löylyyn Allahin silmien alle.

4. Leppoisa (esi)kaupunki

Kaupunkitutkimus ja erityisesti kaupunkisuunnittelututkimus on aina tuntenut vetoa utooppiseen ajatteluun, muistuttaa kaupunkitutkimuksen professori Anne Haila (2004, 293-295). Varhaiset hyvän yhteiskunnan mallit, esimerkiksi Thomas Moren Utopia-valtio (1515) ja Tommaso Campanellan utopia (1602; Aurinkokaupunki-artikkeli sisältyy teokseen Matkoja utopiaan, 2002) olivat kaupunkimalleja. Kaupunkisuunnittelija Ebenezer Howard (Garden Cities of To-Morrow, 1898) kehitti oman monikeskuksisen puutarhakaupunkimallinsa kolmanneksi vaihtoehdoksi epätasaarvoisen kapitalismin ja repivän sosialismin tilalle. Idea vaikutti myös meillä varhaisten esikaupunkien suunnitteluun, esimerkiksi Munkkiniemessä ja ehkä tunnetuimmin Tapiolassa, jonka suunnittelua viitoitti myös Heikki von Hertzenin pamfletti Koti vaiko kasarmi lapsillemme?

Edelleen kaupunkikulttuurin ja -arkkitehtuurin tuntija Lewis Mumford sekä hänen suunnittelijaystävänsä Frank Lloyd Wright puhuivat hyvän kaupungin puolesta. Nykyisestään kaupunkitutkijat eivät malta olla esittelemättä visioita hyvästä kaupungista - esimerkiksi leppoisasta kaupunkilaisuudesta ja lähiöstä.

Aluetalouden tutkija John Friedmann puolusti utooppista ajattelua teoksessaan kaupungin tulevaisuuden mahdollisuuksista ”The prospect of cities” (2002). Kaupunkimaantieteilijä ja suunnittelija Edward Soja puolestaan on tarjonnut

”kolmatta tilaa” (Third space, 1996) uutena emansipatorisena vaihtoehtona. Pitkään vaikuttanut kaupunkitutkija David Harvey (Spaces of Hope, 2000) on kirjoittanut toivon utopi- oista ja hän on luonnostellut dialektisen utopianismin ajatte- lua. Haila arvioi kirjoituksessaan edelleen, että yhtenä arvok- kaana piirteenä eurooppalaisessa kaupungissa on elävä usko hyvään kaupunkiin: eurooppalainen kaupunki on poliittisena toimijana kaupunkilaisten kollektiivi, joka päättää tulevasta paremmasta kaupungista.

Sosiaalipolitiikan tutkija Antti Karisto (1998; Roos 1994) on kirjoittanut hyvän elämän tavoittelusta ja pirstou- tuvan elämän politiikasta. Hän kiinnitti huomiota siihen, että myönteisiksi ja tavoiteltaviksi koetut arvot ovat merki- tyksellisiä hyvinvointijärjestelmämme kannalta. Ne voivat innostaa ihmisiä kohden positiivista tulkintaa arjesta. Tällöin arkisiksi onnen pipanoiksi määritelty hyvinvoinnin ulottu- vuus voi merkitä juuri leppoisaa arkea, jotakin sellaista joka on hyvinkin merkityksellistä tavoittelun pienen hyvinvoin- nin näkökulmasta, ja johon kaupunki- ja sosiaalipolitiikkaa toteuttavan tahon tulisi suhtautua vakavasti, vaikka se olisi sisällöltään avointa, hetkellistä ja muuntuvaa (vrt. Taulukko 1). Leppoistamalla voidaan ehkäistä tai ainakin lievittää on- gelmia ja stressaavaksi, arkipaineiseksi koettua elämää.

	hyvinvointi	kurjuus
Suuri	Onni ja autuus	Musertavat puitteet
Pieni	Leppoisa arki	Ahdistava arki

**Taulukko 1: Suuri ja pieni hyvinvointi
(mukaillen Karisto 1998).**

Leppoisuudella on myös vahva yhteys paikan henkiseen ilmapiiiriin, atmosfääriin. Kiinnostavan tutkimuksen asuin- paikan valinnan ja iän yhteydestä elämän tempoon ja lep- poisuuteen tarjoaa samoin Kariston (2008, 207, 327) painava tutkimus suomalaiseläkeläisistä Espanjassa, ei siis ”lähiössä”

vaan pikemminkin ”kaukiossa”. Omarytmisen kiireetön puuhastelu ja verkkainen päivätahti olivat esimerkkejä suomalaiseläkeläisten leppoisuuden vaalimisesta.

Hiljaiset alueet ja tilat

Vaatus meluun sopeutumisesta luonnollisena ja välttämättömänä osana kaupunkielämää on kova, sillä melulla on vakavia vaikutuksia terveyteen, kirjoittaa tutkija Outi Ampuja (HS 15.8.2010; myös 2011). Hän on muistuttanut, että meluun liittyy kulttuurisia arvoasetelmia: melu mielletään kehityksen ja edistyksen ääneksi, hiljainen kaupunki mahdollisesti takapajulaksi. Liikenteen taustamelu pilaa usein esimerkiksi urbaanien luontokohteiden äänimaiseman tai ainakin vähentää huomattavasti nautintoa. Eriarvoisuuttakin melukysymys on luonut. Lentomelua kartoitettaessa on havaittu, että köyhimmät asukkaat asuivat alueilla, joilla melua oli eniten. Asuntojen hinnanmuodostuksen ja melun välisestä yhteydestä osaavat kertoa asunnonvälittäjät. Huoli on, että synnytetään meluslummeja.

Kaupunkipuiston äänimaisemaa tutkaillessani 1990-luvun puolivälissä kiersin Töölölahden kaupunkikävelyreitillä yhdessä näkövammaisen henkilön kanssa. Pysähdyimme kävelyreitillä varrella valittuihin paikkoihin kirjaten koehenkilöni saamat havainnot kustakin äänimaisemasta. Puistojen kohdalla ja meren rannalla äänimaisema havainnoijani mukaan radikaalisti ”leppoistui”. Tuulen huminan lisäksi huomio kiinnittyi esimerkiksi kuivien lehtien kahinaan asfaltilla, laineiden liplatukseen veneitä vasten, ihmisaskeliin hiekkakäytävillä, suihkulähteen ja puron lorinaan, kaislojen suhinaan. Töölönlahden ympäristön tunnelmalle antaa ja antoi oman erityisen leimansa suur- ja kaukomaisemaan liittyvät kaupungin päärataa kolkuttavat junat. (Kopomaa 1995.) Töölönlahden ympäristö, joka on osin kaupungin pääväylän varrella, on mainittu, ehkä hieman yllättäen, tuoreissa melukyselyissä hiljaisena alueena.

Kun äänekkyydelle on vaihtoehtoja, kuten hiljainen paikka lähiympäristössä tai koti rauhallisuuden taskuna on helpompi tunnustaa, että äänet luovat myös turvallisuuden tunnetta. Miellyttäväksi ääniksi puistoalueilla on tunnistettu ihmisten ja etenkin lasten äänet (mt.). Muita myönteisen merkinnän saaneita ovat olleet esimerkiksi linnunlaulu, puiden ja tuulen humina. Luonnonympäristöt tarjoavat usein tasasuhteisen äänimaisemakokemuksen, josta mitkään äänet eivät korostu epämiellyttävästi, eikä kokonaisuuluvuus nouse häiritsevän korkeaksi.

Vesi on äänimaisemaa rikastuttava tekijä. Esimerkiksi virtaavan puron ylittäessään kulkija saa äänihavainnon molemmilta puoliltaan. Laiskana virtaava suihkulähde luo rentouttavan tunnelman, kun voimakkaasti kuohuva tai virtaava vesi voidaan kokea jännittävänä, juhlavana, ehkä myös uhkaavana. Juokseva tai virtaava vesi voi viherympäristössä muodostaa sen perusäänen, joka on taustana kaikille muille äänille. Sama ääni voi olla myös tunnisteäänenä, joka on tunnusomainen tilan äänimaisemalle. (Mt.)

Nyttemmin kaavoituksessa ja perinteisemmin kaupunkisuunnittelussa on mietitty hiljaisia alueita ja hiljennettyjä urbaaneita vyöhykkeitä. Tulevaisuudessa ihmisten suhde ääniympäristöön on yhä merkittävämpi elämänlaadullinen haaste (Pesonen 2004). Näyttäisi siltä, että äänimaiseman osalta on eletty tiedostavaa vaihetta, jossa toteutukset ovat olleet enemmänkin hätäapu kuin lopullinen ratkaisu. Lainsäädäntöön asti on viety ajatus siitä, että ihmisillä on oltava mahdollisuus nauttia hiljaisuudesta ja luonnon äänistä. Kaivataan takuita elämyksille, jotka ovat luonteeltaan pikemminkin huomiota herättämättömiä kuin itsestään ääntä pitäviä. Yllättävä havainto on ollut, että melutasoltaan rauhallisimmat alueet ovat Helsingissä saattaneet löytyä kivisien kantakaupunkien sisäpihoilta Kruununhaasta ja Kalliosta (Lindgren 2010). Selvä ero on kuitenkin äänimaisemassa keskustan ja sitä ympäröivien alueiden välillä.

Erityisiä hiljaisia tiloja esimerkiksi puutarhojen ja kir-

jastojen sekä isojen kirjakauppojen rinnalla ovat olleet kirkot (Jurmu 2004, 31), joiden ovet on pyritty pitämään avoimina satunnaisillekin kävijöille. Yksittäisistä tutuista arkisista tiloista hiljaiseksi on määrittynyt perinteinen suomalainen sauna. Sauna on saatettu nimetä paitsi hiljaiseksi huoneeksi, myös pyhäksi paikaksi. Hiljentyäkseen ihmisten ei välttämättä tarvitse vetäytyä pois kaupungista. Kirkollinen tila, enemmän tai vähemmän pyhäksi koettuna, saattaa tarjota hiljaisuuden saarekkeen keskellä kulutuksen merta esimerkiksi ostoskeskuksessa.

Teologi-kirjailija Jaakko Heinimäki on kertonut haastattelussa, että kun hän on luennoinut yritysjohdajille, hän on voinut soittaa musiikkia, jota kuullakseen yleisön on ollut pakko hiljentyä, samalla kun on vaimennettu koneellinen ilmastointi ja muut hälyn lähteet. Tuo hiljaisuus on ollut monille suorastaan extreme-kokemus. Myös istumista, varmaankin hieman zen-meditaation hengessä, mitään tekemättä kaikessa rauhassa Heinimäki pitää ”tosi kovana juttuna”. Arkiäänten kuunteleminen voi olla keino rentoutua, kuunnella koko äänimaisemaa kuin orkesteria.

Hidastus ja hitailijat

Hiljaisuuden ohella hitaus ja pysähtyminen ovat konkreettisesti läsnä ikäihmisten ulkoilureitillä Helsingin Maunulassa. Muutamana sadan metrin matkalla, kaitein rajatulla ympyrälenkillä on parikymmentä penkkiä. Leppoisa tempo voi joillekin ryhmille olla parasta mahdollista vauhtia. Ikääntyneiden ja liikuntavammaisten joukossa joutilasrytminen toiminta edustaa normaalia elämänmenoa. Seniorien liikuntaympäristössä toteutunee ajatus, että terveys on maksimaalista suorituskykyä, vaikka omaan rauhalliseen rytmiin kunnan jo rapistuessakin.

Monet esimerkit hitauden vaalimisen tekniikoista ja käytänteistä liittyvät nykymaailmassa ymmärrettävästi liikumiseen ja liikenneympäristöihin. Niissä suositaan turvalli-

suuden ja viihtyvyyden lisäämiseksi ja melun, ei-toivottujen tai voimakkaiden äänten vähentämiseksi alennettua liikku-
misen nopeutta tai pakottaudutaan hiljentämään vauhtia. Liikennesuunnittelussa ovatkin ehkä selkeimmin toteutuneet kaupunkisuunnittelulliset tavoitteet hitauden puolesta. Toimiva liikenneympäristö ideaalissa tilanteessa on luonteeltaan sellainen, että tavoiteltu liikennekulttuuri saavutetaan ilman pakkokeinoja. Hidastetöyssyissä hien liikennevälineen kuljettaja on saanut ulkoisen pakon rajoittaa liikettään, kun pelkät ohjeet, neuvot tai määräykset eivät ole riittäneet vauhdin kesyttämiseen. Tähän sisältyy tiivistetysti nyky-yhteiskuntaa ja sen elämänmenoa kuvaava piirre. Meillä on lähes äärettömät tekniset mahdollisuudet voittaa ajan ja tilan rajoituksia, mutta oman ja muiden viihtyvyyden ja turvallisuuden vuoksi pyrimme rajoittamaan nopeuttamme ja liikettämme.

Jalkaisin ihminen voi kulkea päivässä matkan, johon autolla kuluisi vain puolisen tuntia. Jalan tapahtuvaan liik-
kumiseen, pyhiinvaellukseen ja vaeltamiseen ylipäätään on liitetty hiljaisuuden kaipuuta ja tavoittamista (Elonheimo 2003, 25–28; Thoreau 1997). Jalkapatikan on nähty irrottavan ihmisen arjesta ja sen vaatimuksista. Vaellus tarjoaa mahdollisuuden miettiä elämän ja siihen liittyvien asioiden merkityksellisyyttä. Ymmärrys on, että vaellus antaa sen, minkä ihminen tarvitsee, ei välttämättä sitä, mitä hän itse lähti matkaltaan hakemaan. Vaeltaja elää reissullaan yksinkertaisesti, huolettomasti ja aikaa on hiljaisuuden vaalimiseen. Päiväohjelmaa eivät määritä tarkat kellonajat, vaan kulkija tuntee ajan ja matkan etenemisen jaloissaan ja vatsassaan. Hän voi keskittyä fyysisen rasituksen ohella rinnallaan kulkeviin ihmisiin, ympäröivään luontoon ja elämäntavallisiin kysymyksiin. Hän sallii itselleen kiireettömyyden ja hitauden ylläilyksen.

Hidastaminen näyttäytyy elämäntavallisissa valinnoissa ja tyyliteltyissä. Tällöin on saatu havaintoja uusista sosiaalisista ryhmittymistä ja heimoista. Näitä ”hitailijoita” voivat olla paitsi vaeltelijat, myös esimerkiksi askeettisuutta suosivat

pidättäytyjät sekä puuhastelijat, vapailijat, autoilua harrastavat *cruisailijat* ja muut enemmän tai vähemmän ”retroheimoiksi” mielletävät elämäntapa- ja harrastusryhmät. Retroelämäntavan tai -tyylin valinnot ovat ilman ylipääsemätöntä rasisista suuntautuneet ajassa taaksepäin kohden haaveiltua.

Hitauden suosijat ovat osoitus lisääntyvästä uusheimoisumisesta, joka rakentuu nykypäivän heimojen ja yhteisöjen varaan (Lash 1995, 197; ks. Beck, Giddens & Lash 1995). Näin ”slovarius” on sosiaalisiin suhteisiin liittyvä ominaisuus. Yhteisöllisen sidoksen ohentuessa - esimerkiksi elämäntilanteiden vaihtuessa - eriytyneet yksilöt kiinnittyvät omiin yhteenliittymiinsä kuvitellun (*imagined*) yhteisön tapaan. Viime vuosina rauhoittumisen ja hiljaisuuden etsiminen on painottunut sinne, missä on joukkomäärin liikettä ja ihmisiä eli kaupunkikeskustoihin – esikaupunkialueet kun ovat tietenkin lähtökohtaisesti, liikennemelua ja ostareilla örveltäviä lukuun ottamatta, hiljaisia alueita.

Useat julkiseen kaupunkitilaan sijoittuvat tilan haltuunotot tai performancet ovat muistuttaneet kaupunkilaisia siitä, että kaupunki on viime kädessä olemassa ihmistä varten, ja että juuri leppoisiksi tehdyt tilat on hyvä osoitus tästä urbaanista jokamiehen oikeudesta. Karnevalististen taide- ja mielenilmausten voidaan nähdä ilmentävän myös eräänlaista yksilöllistä kannanottoa, kevyttaktivismia, uudenlaista kansalaistoimintaa, yhteiskunnallista liikehdintää ja suunnistautumista kohti kestäväksi luokiteltua kulutusta. Aktiivisten kansalaisryhmien toimintaa kaupungeissa leimaa usein satunnaisuus, leikkisyys ja projektikohtaisuus. Eräs tällainen oli sähköpostitse esitetty kutsu PAUSEen, jossa ihmisiä kehoitettiin (17.11.2009) iltapäivän ruuhkatunnin aikana pitämään tauko ja liikkumaan niin hitaasti kuin mahdollista Helsingin sydämessä.

PAUSE on koordinoijiansa mukaan jatkuva esitysprojekti, joka tarkastelee taukoa henkilökohtaisena kokemukseksi ja yhteiskunnallisena ilmiönä. Kollektiivisesti toteutettavat esitykset koostuvat hitaasta kävelystä, joka tarjoaa sekä

osallistujille että ohikulkijoille tilaisuuden hidastaa tahtia keskellä urbaania arkea. Teokseen voivat osallistua kaikki paikalle sattuneet, taustasta ja esiintymiskokemuksesta riippumatta. Julkisen kaupunkitilan performanssi näyttäisi osuvasti muistuttavan uusrentouden ideasta. *Uusrentoudesta* voimme puhua ennen kaikkea siksi, että nykyihmisellä on joutoaikaa, aktiivista vapaa-aikaa ja taloudellisia mahdollisuuksia toteuttaa itseään vapaalla (Kopomaa 2008b).

Aktiiviset kaupunkilaisnuoret ovat ottaneet haltuunsa julkista tilaa pienimuotoisen, hitauteen ja pysäyttämiseen liittyvän esityksen kautta. Uusrennot heimot voivatkin olla vastaisku sähköjäniksille ja duracell-pupuilulle! Kaupunki on hitautta vaalien voitu tilapäisesti lavastaa oleilutilaksi - on esitetty vetoamus oikeudesta kaupunkiin. Hetken ajan kaupunkitilaa saattaa hallita uusi heimo, seikkailullisuus ja tilapäiset lavasteet. Yhteiskuntatieteilijöiden teorit elämys- ja kertomusyhteiskunnista tai speaktaakkeliyhteiskunnasta ovat tältä osin valaisevia tekstejä.

Kaupunkilaisryhmittymät saattavat toteuttaa tilapäisiä käyttöjä ja käytäntöjä, joita leimaavat kevyen ”kaupunkisisitoiminnan” tai kansalaistottelemattomuuden kaltaiset taktiikat. Toteutuneita tilakäytäntöjä ja toimia on luonnehdittu tilan omimiseksi, hyötykäyttöksi, monimuotoisuudeksi, rajoja rikkoviksi, paljastaviksi ja haastaviksi (Hou 2010). Satunnaisetkin aktiviteetit synnyttävät tilan haltuun oloissaan ja niihin liittyvissä katuperformanceissa, -esityksissä hetkellisesti maksimaalisen intensiteetin minimaalisella sitoutumisella paikkaan. Toiminta on myös osoitus ryhmien identiteetti-työstä keskellä yhteiskunnallista epävarmuutta.

Subjektivisoinnissa identiteettistrategiana, kun on tarve sopeutua myöhäismodernin vaatimuksiin, yhteisön jäsenyys on ollut merkittävä tapa saada läheisyyttä. Eritoten nuorisokulttuurissa yhteisöllisyyden tunnetta on näkyvästi haettu yhdenmukaisella pukeutumisella ja elämäntavalla. Autenttisen minuuden korostaminen ja sen löytäminen ovat keskeisiä tässä suhtautumistavassa. Kuvaavista esimerkeistä käynevät

vaikkapa japanilaisnuorten synnyttämä *cosplay*-muoti tai talonvaltaajien yhteisöt. Joidenkin ihmisten identiteettiyötä tukee usko johonkin yhteen totuuteen. Tätä ilmentää uskonnollisuuden, *new age* -liikkeen ja poliittisten yhdenasianliikkeiden sekä ääriliikkeiden suosio.

Kolmanneksi voidaan mainita niin sanottu potentialisoiva elämänasenne. Se merkitsee korostetusti nykyhetkessä elämistä ja samalla välinpitämättömyyttä muiden ja oman tulevaisuutensa suhteen. Simuloidusta riskinotosta ja elämysten janosta tulee yksilön identiteettiä keskeisesti määrittävä piirre. Kuvatun jaottelun siitä, kuinka ihmiset kohtaavat epävarmuuden, on esittänyt saksalainen kasvatustutkija Thomas Ziehen (Saastamoinen 2006, 149-150).

Paikannettaessa ”edelläkäyviä tekniikoita” ja heikkoja signaaleja ovat tutkijalle käyttökelpoista aineistoa luovat teokset, vaihtoehtoisten kansalaisliikkeiden toiminta tai taide eri muodoissaan. Signaaleja ja havaintoja tulevasta voidaan saada myös median kautta. Tulevaa ennakoivissa heikoissa signaaleissa, jotka poikkeavat megatrendeistä toteutumistodennäköisyydeltään, on kysymys aikaisesta informaatiosta kehityksen mahdollisen suunnan ja muutosten ensioireiden osalta. (Mannermaa 2004, 42-46; Coffman 1997; Hiltunen 2010).

Yllä mainittujen aineistojen pohjalta voidaan kartoittaa vauhdin rajoittamisen -trendin - muodin, tyylien ja elämäntavan - ajallisia merkkipaaluja (vrt. Kuvio 2). Nykyisen hitaus-liikkeen juuret voidaan näin sijoittaa 1960-luvulle, mutta samalla tiedämme, että esimerkiksi kristillisen asketismin historia alkaa jo parin tuhannen vuoden takaa. Vuosituhannen vaihteessa ja sen jälkeen olemme saaneet kokea hitauden vaalimisen ja leppoistamisen voimistumisen ajanjakson.

1986

Slow food -liike syntyi Italiassa

1987

Pyhän Jaakobin pyhiinvaellusreitti UNESCO:n suojelukohteeksi

1990-luku

Cittaslow & slow life -liikkeet

Blocco totale -liikennerajoitukset

Äänimiljöön laatututkimusta

Stress free -tilat

Huoneistosaunat yleistyivät

Wellness-palvelut

2000-luku

Hiljaisuuden huone, EXPO2000, Suomi

ITE-taide saa julkisuutta

Kirkkopäivien hiljaisuuden polut

PAUSE osallistava kaupunkiperformance.

Kuvio 2: Tilallisuuteen painottuneita esimerkkejä hitauden vaalimisesta vuosituhatosen vaihteessa.

Hitauden vaalimisessa ja hiljentymistä korostavissa vaelluksissa tai monissa seremonioissa suhde aikaan merkitsee aikavaurautta, kesto on merkityksellinen. Voidaan hakea hiljennettyä tempoa, tilapäistä poiskytketymistä, toistuvaa vetäytymistä tai kokonaisvaltaista arjen pysäytystä. Ihmisten henkilökohtainen hiljentymis- ja rauhoittumisaika voi vaihdella muutamasta minuutista kokonaiseen vuoteen. Toistettuina arkirutiineina vauhtia rajaavat käytännöt lomittuvat tällöin ehkä osaksi vahvistunutta identiteettiä ja elämänpolkua.

Toiseksi leppoistamisen tai hidastamisen suhde aikaan voi merkitä hetkeen tarttumista, tässä ja nyt -elämää, *carpe diem*. Kolmanneksi hidastamisen taustalta saattaa löytyä ajatus siitä, että kullakin ihmisellä on olemassa jokin luonnollinen rytmi, ”luomuaika”. Tätä ajantuntoa olisi syytä seu-

rata eläkkeeseen tasapainoista ja arkipaineista vapaata elämää. Tämä näyttäytyisi arjessa sitten esimerkiksi aikataulujen kohtuullistamisena. Kellokulttuurissa on vallinnut taas selkeä reiviirajattelu, kieltojen ja rajojen asettamisen, tilan ja ajan valloittamisen mentaliteetti, teknologian sanelema utilitaristinen aikatalous (Bruus 1992, 85). Samalla yhteiskunnallisella normaaliohjalla on aina ”normaalijoutilaisuuden” vasti-neensa kussakin yhteiskunnallisessa tilanteessa.

Pysähdyksen paikat

Hiljaisuuden ja hitauden vaalimisen rinnalla kolmas teema leppoisuuden suosimisesta ja suosioista kaupungissa löytyy pysähdyksen tai pysähtymisen tekniikoista. Ajallisesti rajallisenä toteutettua pysäytystä edustaa esimerkiksi puutarhan hoito, sen suunnittelu ja rakentaminen.

Puutarha-alan ammattilaiset ja harrastajat ovat olleet kiinnostuneita esimerkiksi kiinalaisten ja japanilaisten oppien pohjalta suunnitelluista puutarhoista. Puutarhat voivat toimia filosofis-spirituaalisena ”toisena”, jumalaisena maailmana tai meditatiivisena tilana tai paikkana, jossa on mahdollista saavuttaa yhteys alkuperäiseen minuuteen (Eväsoja 2006, 71-73). Yleisilmeeseen ja maisemaan keskittyvä puutarhanhoito tapahtuu ulkona luonnossa, jossa ympäristö on samalla sekä keskentekoinen että valmis. Japanilaisiin puutarhoihin voidaan ylipäätään liittää tietty yksinkertaisuus ja sen synnyttämä levollisuus. Hitauden trendin näkökulmasta erityisen kiinnostava on se japanilaisen puutarhan suunnittelua ohjaava periaate, että paikan tulee avautua kulkijalleen hitaasti yllätyksensä paljastaen ja kannustaen kiireettömään tutustumiseen.

Julkisten kappeleiden ja muiden hiljaisten huoneiden sisustus on tyypillisesti neutraali tai suorastaan askeettinen. Pyhyyttä ei ole välttämättä tuotettu uskonnollisilla esineillä – usein tilaan johdattelee kuitenkin kyltti. Tilan merkityksen ja käytön kannalta uskonnollista ja historiallista jatkuvuutta

tärkeämpää ovat olleet ihmisten henkilökohtaiset kokemukset. Kun perinteisissä uskonnollisissa tiloissa keskeistä on yhteisöllisyys ja jatkuvuus, uusissa uskonnollisissa tiloissa korostuu paitsi kasvanut kiinnostus niitä kohtaan, myös yksilöllisyys ja hetkellisyys. (Gilliat-Ray 2005; Tanskanen ym. 2006.)

Hitauden suosimiseksi ja paikkojen leppoistamiseksi on edellä kuvattujen esimerkkien valossa kaupunkisuunnittelulla käytettävissä laaja kirjo eri mahdollisuuksia. Tosin ehkä suomalaisen kaupungin ja eritoten esikaupunkialueiden vahvuus on ollut, että siellä ei tapahdu paljon eikä mikään pauha tai ole liian äänekkästä. Hiljaisuutta ja hitautta on ollut riittävästi tarjolla - joskus jopa tylsyyteen asti, mitä tunnelmaa on voitu kuvata eräissä populaarikulttuurin tuotoksissa, elokuvissa ja lauluissa.

Kaupunkitilojen ja -elämän leppoistajan kaapua on sovitettu muun muassa historiallisille eurooppalaisille kaupungeille. Useat eurooppalaiset kaupungit ovat tulleet mukaan *Cittaslow - Slow City*, ”hiljaisten ja hitaiden”, kooltaan keskikokoisten kaupunkien verkostoon. Kotiseutu, sen kulttuuri ja perinteet on nostettu kunniaan. Tavoite voi myös olla matkailun lisääminen. Kristiinankaupunki oli ensimmäinen suomalainen kaupunki kansainvälisessä Cittaslow-verkostossa, joka aloitti toimintansa vuonna 1999 Italiassa. Nyt verkostoon kuuluu yli 120 kaupunkia parissa kymmenessä maassa.

Puhe kaupungin sykkeestä on varmasti ollut eräs keskeisimpiä tapoja luonnehtia kaupunkikulttuuria, kaupunkia ja sen elämää avoimissa rakennusten välisissä tiloissa. Matala syke ei ensi kuulemalta vaikuta vetovoimaisen kaupungin piirteeltä. Päinvastoin kaupunkisuunnittelijoiden näkökulmasta esimerkiksi elävä, kehittyvä lähiö tai esikaupunkialue edellyttää usein lisätoimintoja ja täydennysrakentamista, tiivistämistä.

Paikallisia uusia toimintoja, asumista, yritystiloja ja liikennejärjestelyjä kehitettäessä on mahdollista, että uudet ratkaisut jatkavat aiempaa trendiä. Vaihtoehtona on myös,

että alueidentiteetti muuttuu uusien toimintojen myötä tai, että uudet toiminnot jäävät omiksi irrallisiksi saarekkeikseen. Kysymys on jatkumosta, jonka ääripäinä ovat tilallis-toiminnallinen integroituminen ja marginalisoituminen (Kopomaa & Manninen 2002, 4-5). Kaupunkisuunnittelijan ja kaavoittajan kannalta tavoitelluin ratkaisu on yleensä integraatiomalli, jossa uuden toiminnan suhde ympäristöönsä on vahva ja kiinnittyminen aiempaan toimintaan tai toimintoihin on pikemminkin elimellinen kuin eriytynyt.

5. Kevyttä ja kivaa asukasosallisuutta

Osallistuminen, osallisuus ovat säilyneet tavoitteina, kun puhutaan kaupungin kehittämisestä. Osallisuus on itseisarvo, se merkitsee mielekästä toimintaa. Hyödyt, jotka saadaan kaupunkilaisten osallistumisen kautta, ovat nekin usein arvioitu korvaattomiksi. Karkeasti asukkaat voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Ensimmäinen ryhmä muodostuu niistä kaupunkilaisista, jotka ovat *aktiivisia* ympäristö- ja yhdyskuntakysymyksissä. He toimivat taloyhtiöissä, asukasyhdistyksissä, kaupunginosayhdistyksissä tai ympäristöjärjestöissä. Osa asujaimistosta *ei ole lainkaan kiinnostunut* toimimaan naapurustossaan tai laajemmin asuinalueellaan syystä tai toisesta, ehkä heidän kiinnostuksensa kohteet ovat muualla, ehkä elämäntilanne ei salli virittäytymistä asukasaktiivisuuteen, syitä voi olla monia. Näiden kahden joukon lisäksi ja niiden väliin asettuvat ne henkilöt, jotka *osallistuvat satunnaisesti* tai, jotka ovat houkuteltavissa tilapäisesti mukaan kulloiseenkin hankkeeseen tai projektiin. Heidän lyhyempi- tai pitempiaikainen innostuksensa asukastoiminnassa joukkomittaisena on tärkeää.

Kulttuurikaupunki-hanketta arvioineen tutkijan (Kessänen 2010) kirjaama huomio oli, että asukkaita kiinnostaa useimmiten juuri toiminta, joka on luonteeltaan ”kivaa ja kevyttä”. Taide- ja kulttuurihankkeet voivat tehdä asuinalueen menestystekijät näkyviksi, samalla kun voidaan keskustella epäkohdista ja ryhtyä korjaamaan niitä. Taide voi myös nostaa esiin uusia näkökulmia alueesta ja sen kehittämisestä.

Lahtelaisessa Ostari-hankkeessa paikallisia lähiöasukkaita vedettiin mukaan kaavoituspeleihin nimeltä ”Tuunaa taajama”, joka oli nimetty kaupunginosan mukaan. Suunnittelijoiden kannalta innostavaa oli keskustelu, jonka kaavoituspeleille sai amatöörisuunnittelijoissa aikaan. Osallisuuskin oli varmasti hetipalkitsevaa ja turhanrasittamatonta. Saman lähiöhankkeen aikana vuonna 2010 syntyi kolme kaupunginosakohtaista ”Entistä parempi kaupunginosakeskus” -Facebook-ryhmää. Aktiivisia asukkaita tarvitaan pyörittämään jo normaalia toimintaa taloyhtiössä, mutta aktiivisuus on tärkeää myös muun vapaaehtoisen asukastoiminnan yhteydessä, jos ja kun sille koetaan olevan tarvetta. Asukastilat edellyttävät osallisuutta, yksinään ne eivät ole merkityksellisiä.

Kotitalon yhteistilat

Kotitalo-lehti järjesti ”Leppoisa lähiömme” -hankkeen kanssa ideakilpailun taloyhtiöiden toimivista yhteistiloista syksyllä 2010. Siinä pyydettiin kertomaan asukas-yhteistiloihin liittyvistä järjestelyistä. Tusinan verran vastauksia tuli ympäri Suomea, pohjoisin Oulusta, mutta toteutetut ratkaisut olivat varsin onnistuneita. Kriteereinä kilpailussa olivat yhteistilan toimivuus, kekseliäisyys ja ennakkoluulottomuus sekä erilaisten asukasryhmien tarpeiden huomioiminen. Ympäristöystävällisyys ilmeni suunnitelmissa lähinnä asukasystävällisyytenä, asukastiloista kun puhuttiin.

Jännittävimmissä tilakäytänteissä yhdistettiin hyvinkin erilaisia hyvinvointi- ja terveystalouksia. Vuorottelevat rinnakkaiskäyttötavat luovat vaikutelman suorastaan hybrideistä tiloista: pesutupa oli perustettu keskiviikon kampausalonki, saunaosastolla kävi hieroja ja jalkahoitaja, mankelihuoneessa oli verenpaineen mittauspiste, oli kahvihuone ja tietokone nettisurffailuun, pyykinkuivaushuone toimi jumppasalina ja painonhallintaryhmän kokoontumistilana, miesten verstaalla oli kirjasto ja sen vieressä käytävällä kuntoiluvälineitä. Ja aivan kuin kaiken kukkuraksi hämeenlin-

nalainen senioriasukasyhdistys järjesti kokoontumistilassaan asiantuntija luentoja, kausijuhlia, näyttelyitä, kokouksia, askartelua ja niin edelleen. Asunto-osakeyhtiössä oli toimittu yhteistyössä taloyhtiön hallituksen, muiden asukkaiden, isännöinnin, kiinteistön huollon ja kaupungin vanhustenhuollon palveluista vastaavien kanssa. Tavoitteena näytti olevan elämäntilanteen hallinnan kasvattaminen, elvyttävät tilat, leppoisa asuminen ja naapuruus.

Erään vuokratalon erilliseen huoltorakennukseen oli perustettu kolme saunaa, joista yksi toimi tilaussaunana. Muitakin hyviä esimerkkejä oli: entisestä leivintuvasta oli tehty talvikauden yhteistupa; suojaisa ja ammattilaisen hoitama piha miellettiin taloyhtiön käyntikortiksi; pihalla oli omanlaisensa toritunnelma sekä muun muassa lasten uimaallas; kaksi pihatelttakatosta kesäaikaan käytössä muiden yhteistilojen ohessa ja osallistujia seniori-ikäisten kulttuuritoiminnassa noin 1000 henkeä vuodessa; ulkoiluvälinevarasto muutettiin kuntosaliksi; kaadetun lähimetsän tilalle nousi grillikota ja ehdotus myös hirsisestä kerhotilasta, olisi-ko kaadetuista puista saanut paikalle jopa puulämmitteisen hirsisaunan.

Kaupunkikeskustan lähiötalojen rappukäytävästä löytyi seniorikerholaisten kiinnittämiä koristejulisteita ja taloyhtiössä hissitkin olivat yhteistilaa, joissa tervehdittiin naapureita; kirjastoa oli kehitetty asukaskäyttöön varattavaksi tilaksi. Monien ikä-ihmisten ja etenkin naisryhmien aktivoitumista kuvastivat kilpailuun lähetetyt selostukset taloyhtiöiden tilojen suunnittelusta ja niiden arki- ja juhlaikäytöstä.

Hyvä käytäntö löytyi vielä Espoon Vihherlaaksosta, jossa Toimivat Seniorit ry on havitellut ikäihmisille vaikutusvaltaa ja toimintaa omassa elinpiirissään. Taloyhtiön ”senujen” järjestämässä ohjelmassa on ollut esimerkiksi joogaa, skypeä, porina- ja hyvinvointipiiriä. Välillä on pelattu korttia tai muuten vaan kahviteltu. Talon kirjapiiri on kokoontunut vaihtelevasti jonkun osallistujan kotona. (Sergejeff 2010, 18.)

Erilaisia talokohtaisia asukastiloja voidaan erottaa ai-

nakin neljänlaisia. On osallistumista tukevia *osallisuustiloja*, jotka tukevat kohtaamisia ja yhteen kokoontumista. Toiseksi on kulttuurillisille harrastuksille omistettuja *kulttuurihautomon tiloja* sekä perinteisiä tavaran säilytystiloja, *säiliöitä*. Neljänneksi on asukkaiden rentoutumista, puuhastelua, kuntoilua ja terveydenhoitoa tukevia leppoistavia tiloja, eräänlaisia *leppoistamoita* (vrt. laatikkoteksti). Esimerkkinä tällaisesta tilasta olisivat taidekellarit eli ”gellariat”. Ne voisivat kannustaa kiireettömään tutustumiseen ja tutustuttaa asukkaita toisiinsa. Yhteiskeittiöksi varattu tila voisi puolestaan innostaa asujia edullisiin yhteishankintoihin ja ympäristöystävällisten tuotteiden suosimiseen. Yhdessä tehty ja ehkä nautittukin ruoka saattaisi rauhoittaa arkea.

Osallisuustila

Kerhohuone (partiolaiset ym.)

Pelitila (pingis, biljardi, tietokone, Playstation)

Tavaran kierrätystori (kirjat, lehdet, vaatteet, huonekalut)

Yhteiskeittiö

Kokoontumistila, kahvihuone

Leppoistamo

Lepo-, hoito-, mietiskelyhuone

Kuntosali

Nikkarointihuone, käsityötila (esim. kudonta)

Pyykinkäsittelyhuone

Kulttuurihautomo

Asukkaiden oman taiteen tekemisen näyttelypaikka (ITE-galleria)

Äänieristetty soittuhuone

Miesten/naisten huone

Gradu-hotelli opiskeluun, tietotekniikkatila (Skype, Spotify)

Säilö

Tavaroiden säilytys (polkupyörät, muut ulkoiluvälineet yms.)

Tilan toimiessa askarteluhuoneena asukkaat voisivat saada sieltä käyttöönsä nikkarointiin tarvittavat työkalut. Erään

helsinkiläisen taloyhtiön askarteluhuoneen työkaluja olivat pystypora, sirkkeli, hiomakone ja ruuvipenkki (HS 4.10.2009). Työkaluja sai lainata kellarin askarteluhuoneesta myös koteihin. Tilan käyttöoikeuden ja avaimen sai 20 euron vuosimaksua vastaan. Taloyhtiön yli sadasta asunnosta avain on ollut muutamalla kymmenellä. Etenkin asuntoja remontoitaessa askartelutilalla on ollut paljon käyttöä.

Kun kerrostaloissa on usein äänieristyksen kanssa ongelmia, turvattaisiin sekä vakavampien harrastajien että amatöörienkin soittoharrastus äänieristetyssä suojassa talon kellarissa. Tällainen tila palvelisi varmasti niin miehiä kuin naisia, niin poikia kuin tyttöjä, mutta voisi miehille ja naisille olla aivan omiakin oleskeluhuoneita tarjolla. Leppoisaan työntekoon saattaisivat houkutella tilat, joissa olisi paikka kannettavalle tietokoneelle ja säilytystila, hylly tai lokerikko asukkaan omille kirjoille. Tällainen huone olisi esimerkiksi gradu-hotelliksi nimetty paikka eräänlaisena talokohtaisena kulttuurihautomona.

Edelleen tulisi taloyhtiöitä kannustaa olemassa olevien väestönsuojatilojen kehittämiseen ja niiden järjestämiseen asukastiloiksi. Suojien nykykäytöstä Sisäasianministeriö on ohjeistanut, että tiloja ei kannata pitää normaalioloissa käyttämättömänä. Talokohtaisia yhteistiloja voitaisiin siis käyttää mitä moninaisimpiin tarkoituksiin, esimerkiksi kuntosalina, kerhotilana, bändiharjoitustilana, kuivaushuoneena, toimistona, sosiaalitulana.

Kaikenlainen talon yhteistilojen kotoistaminen palvelee paitsi paikan vetovoimaisuutta, myös ympäristön viihteyttävyyttä kaikissa tilanteissa. Kotoilusta (*homing*) on yleisemmin kirjoitettu viitattaessa perinteisiin kotona viihtymisen tapoihin ja askareisiin, kuten käsitöiden tekemiseen. Vastuu tilojen kehittämistehtävästä voisi sopia luontevasti talon hallitukselle, mutta esimerkiksi väestönsuojien osalta väestönsuojeluvastaavalle eli suojelujohtajalle, jonka johtajuus kattaa aina normaaliolot. Värien käyttö ja kuvat kellarikerroksen tilojen seinillä vaikuttavat tilakokemukseen. Tutkitusti ym-

päristön hallinnan menetyksellä, ympäristön vieraudella on todettu olevan negatiivisia psyykkisiä vaikutuksia.

Fillarien ja palvelusten kierrätystä

Esikaupunkialueilla polkupyöriä tarvitaan esimerkiksi ulkoiluun, kauppareissuihin ja työmatkaliikkumiseen. Yleisen fillaritarpeen tyydyttämiseksi kellaritiloja mahdollisesti täytävät unohdetut polkupyörät voitaisiin kierrättää asukkaiden lähiöpyöräksi tai muidenkin iloksi. Porissa on toiminut polkupyörien korjausprojekti reilut kymmenen vuotta (Nummelin 2010). Siinä on työllistetty porukka, joka ovat jollain tavoin hallinnut pyöränkorjausta. Lisäksi ryhmään on kuulunut yksi vapaaehtoinen henkilö, joka on osannut korjaushomman suhteellisen hyvin. Työllisyysprojekti on toiminut entisen koulun tiloissa. Lahjoitetut pyörät on haettu Porista tai sen naapurikunnista.

Pormestarinluodon asukasyhdistyksen työllisyysprojektina käynnistyneessä kaupunkipyörien kierrätyshankkeessa pyöriä on välitetty eteenpäin tähän mennessä pari tuhatta kappaletta. Sovituista pisteistä 20 euron panttia vastaan pyöriä on voinut myös vuokrata viikoksi tai lyhyemmäksi ajaksi. Kypärän saa samoin lainaksi. Vuokrattavia pyöriä on ollut tarjolla puolisen sataa. Vuokraajia on ollut reilut sata henkeä kesässä. Pori Jazzien aikaan pyörien määrä on ollut suurimmillaan. Käyttäjiä ovat olleet paitsi porilaiset itse, niin etenkin turistit ja porilaisten omat vieraat. Näin on markkinoitu ja kehitetty paikallista vieraanvaraisuutta. Lahjoitukseksi saatuja, kunnostettuja pyöriä on myös myyty suoraan työpajalta tai huutokaupattu erilaisten tapahtumien yhteydessä. Pyöräkaupasta on saatu aikaiseksi hauska ohjelma numero. Joskus pyöriä on lahjoitettu suoraan niitä tarvitseville.

Muun muassa 1970-luvun lopussa ja 1980-luvun alussa nuorten musiikkikulttuurissa korostettiin itse tekemisen tärkeyttä: *DIY, do-it-yourself* oli lehtien ja musiikin kustantamisen periaate. Koska esimerkiksi polkupyörän korjaa-

minen ja huoltotoimet eivät kaikilta suju luontevasti, olisi tässä mahdollisuus myös vaihtopiiritoimintaan (*community exchange system*): joku korjaa pyöräsi ja sinä puolestaan teet jollekin naapurillesi jotain vastapalvelukseksi. Tällainen kauppa voi perustua paikallisvaluuttaan (*time bank*), kuten Helsingin Kumpulassa on kokeiltu vuoden 2009 lopulta lähtien. Tutkija Giacomo Bottan (2010b) mukaan hienoa tällaisessa vaihtotoiminnassa on, että asiaa ei yritetäkään tehdä yksin, vaan haetaan siihen asianosaavan työpanosta omasta naapurustosta. Asukkaiden välillä toteutettuna se on myös edullista, vain aikaa vaihdetaan, tunti on sama tunti missä tahansa työssä. Puutalovaltaisen Kumpulan kaupunkikylässä paikallisvaluuttana on ollut kumpenni. Peruslähiön asukkaiden kannalta vastaavankaltainen aktiviteetti voisi olla voimaistava: ”Älä tee sitä yksin, huolehditään siitä (fillarista) yhdessä!”

Helsingissä toimii myös Stadin Aikapankki, joka on tarkoitettu kaikille helsinkiläisille ja lähialueilla asuville ihmisille. Aikapankin kautta voivat halukkaat tarjota omaa aikaansa ja apuansa yhteisön käyttöön ja samalla saada apua omaan arkeen. Aikapankissa jaetaan taitoja niin, että esimerkiksi ompelusta pitävä henkilö tarjoaa korjausompelua muille jäsenille ja saa itselleen apua esimerkiksi lastenhoitossa tai juhlien järjestämisessä. Periaatteena on, että kaikkien aika, työ ja avun tarve ovat yhtä arvokkaita. Aikapankki on osa kansainvälistä paikallisraha- ja aikapankkiverkostoa. (<http://stadinaikapankki.wordpress.com/>)

Sissiviljelyä

Helsingin Maunulassa, 1950-, 1960- ja 1970-luvulla rakennetussa, iältään ja asukasrakenteeltaan monikerroksisessa lähiössä muutamat ikääntyneet naispuoliset asukkaat ovat omatoimisesti rakentaneet ja hoitaneet kerrostalosta avautuvaa pihaa kivi- ja kukkapuutarhanaan. Sissiviljelyn (*guerilla gardening*) luonteisesti työstetty maa-ala on laajentunut vie-

reiseen (kaupungin) metsän reunaan. Niin sanotulle sissiviljelylle on tyyppillistä jonkun toisen omistaman tilan tilapäinen haltuunotto. Tämä on puutarhanhoitoa kotilähiössä, jonka soisi yleistyvän ja löytävän paikkansa kaikenlaisen tiiviin kaupunkiasumisen yhteydessä. Vai olisiko tästä sittenkään yleisemmäksi urbaanin ympäristön ja yhteisön kehittämisen malliksi? Vastakkain näyttäisivät tutusti asettuvan ammattilais-, viranomaisnäkemys sekä spontaani kansalaistoiminta. Kaunistaminen ja elävöitys ovat pitkälti makukysymyksiä ja arvovalintoja. Paikoin rönsyilevä kaupunkiviljely on saattanut herättää muun muassa ekologisista perusteista vastustusta.

Ilman maanomistajan lupaa tapahtuva sissiviljely on ollut korostetusti koristekasvien viljelyä. Sissiviljelyn juuret ovat 1970-luvun New Yorkissa, jossa kaupunkiaktivistit valtasivat joutomaata ja loihitivat siitä puutarhan. *Guerrilla Gardening*-toimintaa voidaan pitää näkökulmasta ja toimijoista riippuen kaupunkiviljelynä, ITE-taiteena, uudenlaisena kansalaisaktivismina tai näiden yhdistelmänä (Reynolds 2008; Mesimäki 2010b). Sissiviljelijää motivoi kaupunkitilan viehättävyyden lisääminen, epäpaikkojen kasvojenkohotus ja ankeuden karkotus. Sissiviljelijä saa tyydytystä, kun pystyy luomaan jotain kaunista itselleen ja muille, sijoitettuna omaan elinympäristöön tai sen kulkureiteille. Viljelijät toimivat kuin taiteilijat: luovat puutarhoja, lisäävät värejä, muotoja ja tuoksua ympäristöön. Kaupunkitila on kanvaasi, sissipuutarha elävää graffitia. Tämä taiteistaminen on kokeilevaa ja se saa ja voi epäonnistua ilman huomattavia taloudellisia menetyksiä.

On arveltu, että vapaamuotoinen viljely ympäristön huolenpitoa ja siistimisenä voisi vähentää alueen rikollisuutta ja ainakin nostaa ympäristön arvostusta. Puutarhanhoito on aina opettavaista ja terveellistä, viherympäristö virkistää. Sissiviljely on myös performatiivista: sitä tehdään avoimissa kaupunkitiloissa. Yllätyksellisyyttä tarjoaa kaupunkilaisille se, että istutukset on saatettu tehdä yöaikaan.

Ulkotilojen koristelussa ei meillä ole vahvoja perinteitä. Rikkainta puuhastelu on saattanut olla viime sodan aikana

rintamalla, kun erilaiset puhdetyöt kaunistivat korsujen ja juoksuhautojen lähipiiriä. Jotain samansuuntaista viritystä löytyi havainnoimastamme lähiöstä, jossa ikärouvat olivat vallanneet maata viljelyharrastukselleen. Tuollaista väsäilevää puhdeviherpiperrystä tavoitamme varmaankin kaikilta lähiöalueilta, ja vähintäänkin pienimuotoisena ehkä jokaisesta pihapiiristä.

Ainakin alkuun nämä tuunatut pihat saattavat karttaa yhdenmukaista ilmettä, mutta taipumusta on seurata, miten naapuripihalla on koristettu ja rakennettu maisemaa. Improvisoivalle mielikuvitukselle on hyvässä tapauksessa tilaa omalla piha-alueella. Amatööripuutarhurin ja -ympäristötaiteilijan motiivina on ennen kaikkea oma mielihyvä, silmän ruoka. Jonkinlaisena kannanottona voinee pitää sitä, että pihapiirien somistajat ovat kierrättäneet löydettyjä materiaaleja, vastaan tullutta romua ja kiviainesta. Näitä on käytetty rajojen tekemiseen ja usein jonkinlaisten toteemihahmojen synnyttämiseen.

Tyhjästä nyhjäämisen etiikalle ei yleisesti ottaen ole ollut sijaa eikä tilaustakaan urbaanissa asumisentavassamme. Koristellulla piha-alueella kulutusyhteiskunnan painotukset ovat jääneet sivuun. On toimittu ilman suurempia taloudellisia uhrauksia, vain aikaa sijoittaen on ehkä synnytetty oma ”teemamaailmansa”. Kaupungin vuokratalon asukas lienee tottunut tulemaan toimeen myös niukkuuden kulttuurissa. Eläkeläisen kädet ovat olleet täynnä aherrusta, kasvun salliva vuoden aika on työllistänyt paikallista asujaa. Muut asukkaat ovat yleisönä voineet seurata sivusta tai saaneet bongata paikan tunnelmaa muokkaavan ja paikoin yllättävänkin salaviljelyn. Ehkä tällaiset identiteettipisteet eivät ole niinkään paikan merkitsemistä, vaan ”paikkoja joihin liitetään jokin tarina...” (Bell 2000). Tekijät ovat vallanneet siivun maata, johon heillä on lähes täydellinen valta ja samalla he ovat kutsuneet muutkin katsomaan tätä ihmetystä, joka ei välttämättä noudata totunnaista; siinä on jotakin vapauttavaa, vaikka vain ohi kulkien koettuna.

Oman pihapiirin ylittävä kasvien viljely ilmentää kaupunkikulttuuria ja urbaania elämäntyyliä, jossa paikkojen markkinoilla asukkaat seuraavat leikkivien lasten ja porukoivien, työstä vapaiden miesryhmien polkuja. Paikalle saapuneina tilan valtaajina he saattavat merkitä käytännöllään ne reuna-alueet, jotka tulevat tiivistyvässä kaupungissa vastaisuudessa suunnittelun kohteeksi.

Pihajumppaa

Esimerkkinä yhdenlaisesta osallisuudesta ja yhteisten alueiden kunnossapidosta on *Green Gym* -toiminta (Kesänen 2010), joka on syntynyt Englannissa. Siinä viherjumpparyhmät, joita on vetänyt koulutettu ohjaaja, ovat kokoontuneet viikoittain 3–4 tunniksi. Alkuun on opeteltu työvälineiden käyttöä ja huolehdittu lihasten lämmittelystä. Jumppatuokioon kuuluvat työjaksot taukoineen. Loppusessio sisältää työkalujen keräämisen sekä palauttavan verryttelyn. Tämänkaltaisessa toiminnassa yhdistyvät yhteisistä tiloista huolehtiminen, puutarhaharrastus, kuntoilu ja arkinen yhdessäolo. Lisäksi toiminta tarjoaa mallin nuorten asukkaiden ja lasten ympäristökasvatukselle.

Suomen oloissa viherjumppa voisi talvella vaihtua lumitöihin, mutta tuona aikana olisi myös mahdollista visioida tulevia istuksia ja liikunnallisia liikeratoja kevään varalle. Pihoille pystytetyt kasvihuoneet voisivat meillä osaltaan mahdollistaa viheraskartelun ja kaupunkiviljelyn kesäajan ulkopuolellakin. Helsingissä tehdyn havainnon mukaan esikaupunkivyöhykkeellä on paljon viheralueita, joiden luonnetta on vaikea määritellä ja jotka ovat näin avoimia asukastoiminnalle, ei yksin kaupunkisuunnittelulle.

Pihat kattavat huomattavan osan kaupungin maa-alasta. Elävästä ja myönteisestä pihakulttuurista tunnettuja kaupunginosia ovat pääkaupungissa olleet esimerkiksi Toukola, Kumpula ja Käpylä. Näissä kaupunginosissa pientaloilla on merkittävä asema alueen asuntokannasta. Odotuksia on nyt

esimerkiksi uudempien kerrostalovaltaisten asuinalueiden, kuten esimerkiksi Arabianrannan suuntaan ja jatkossa Kalasataman ja Jätkäsaaren pihaelämään. Toive on, että talojen yhdessä omistamalla niin kutsutuilla yhteispihoilla syntyisi yhteisyyttä ja uutta urbaania asumisen kulttuuria, ehkäpä vanhojen puutalokaupunginosien malliin, joissa pihat saattoivat olla lähtötilanteessa yksityisiä. Piha on sosiologi Aino Verkasalon (2010) määrittelemänä mielenkiintoinen paikka, jossa liikkuu rajattu määrä ihmisiä. Kaupunkioloissa tämä luo ihmisten tunnistamiseen ja sen myötä paikkaan kuulumisen mahdollisuuksia.

6. Lähiympäristö- kasvatusta

Ympäristökasvatuksessa puhutaan kestävän kehityksen kasvatuksesta

ja pitkäaikaisesta oppimisesta. Luonnon rinnalla huomioidaan sosiaalinen, taloudellinen ja kulttuurinen ympäristö. Ympäristökasvatuksen halutaan läpäisevän yhteiskunnan eri toimintoja ja kannustavan konkreettiseen toimintaan. Vaikka suuri osa nuorista osoittaa yleistä kiinnostusta ympäristöasioita kohtaan, on itse toiminta vähäisempää. Ympäristökasvatus voi auttaa yksilöitä ja ryhmiä tiedostamaan arkitoimiensa yhteydet ympäristöongelmiin. Tärkeitä kohderyhmiä ympäristöasenteiden ja -toiminnan muuttamiseksi ovat muun muassa taloyhtiöt, perheet, työpaikat, erilaiset yhteisöt, kaupat ja yritykset. Oleellista on, että ympäristöä koskeva tietous siirtyy arjen käytäntöihin (Koskinen 2009; Kytä ym. 2009). Tutkija Inger Birkeland (2007) on esittänyt, että alueen kestävää kehitystä voitaisiin edistää paikan tajun (*sense of place*) vahvistamisen kautta. Lähiympäristö on näistä syistä merkittävä ihmisen ja ihmislajin menestymisen kannalta niin työympäristönä kuin oppimisen, virkistykseen tai historiallisen perinnön vaalimisen kannalta.

Nuoret työkylyssä

Kerrostalojen nuoria voidaan tutustuttaa työnteon maailmaan omassa lähiympäristössä. Nuorista työntekijöistä on taloyhtiöille myös aidosti apua. Helsingin Maunulassa

erään isohkon 1950-luvulla rakennetun taloyhtiön nuoria on työllistetty talonmiehen kesäapulaisina 1990-luvulta lähtien (Mesimäki 2010a). Kesätyöntekijöitä on ollut kunakin kesänä kolmesta seitsemään nuorta, poikia ja tyttöjä. Nuoret, 14 - 15-vuotiaat, ovat työskennelleet pihapiirissä ja talojen yhteisissä sisätiloissa yleensä kolmen viikon jakson kesän alussa. Innokkaita, sopivan ikäisiä nuoria on ainakin toistaiseksi riittänyt, ja välillä on jouduttu tekemään valintaa talon nuorten välillä.

Taloyhtiössä on omaksuttu ajatus normaaliin elämänmenoon liittyvästä oppimisesta. Oman talon töissä tiedot ja taidot siirtyvät hissukseen: opitaan maalaamaan, työntämään kottikärryjä, tekemään pieniä rakennustöitä, käsittelemään erilaisia työkaluja – vähän niin kuin maatalon töissä. Kaupunkilaislapsille ei tällaisia mahdollisuuksia yleensä ole ollut tarjolla.

Poikkeuksellisen isossa maunulalaisessa pihapiirissä riittää tilaa leikeille ja peleille. Talvella pihan hiekkakentälle on jäädytetty jopa pieni luistinrata. Kynnys siirtyä leikeistä kesätöihin omassa pihapiirissä on matala. Useimmille nuorille työskentely taloyhtiössä on ollut heidän ensimmäinen työpaikkansa. Talonmies on osoittanut työtehtävät siten, että ne ovat nuorten ikään ja taitoihin nähden sopivia, hallittavissa ja turvallisia suorittaa.

Taloyhtiössä on teetetty erilaisia töitä, jotta nuori oppisi enemmän, eikä työ tuntuisi pitkäpiimäiseltä. Vakiotehtäviä ovat olleet porraskäytävien ikkunoiden pesu, vintti- ja kellaritilojen lakaisu, asfaltin maalaustyöt, puiden versojen karsinta ja pensaiden alustojen siistiminen. Lisäksi tehdään kunakin kesänä erikseen sellaisia töitä, joita taloyhtiön hallitus tai asukkaat pitävät tärkeinä, esimerkiksi pyykki- ja keinutelineiden maalaus ja pienet pihatytöt, mullan levitys ja nurmikon paikkaus.

Nuoret jakaantuvat työpareihin tai kolmen hengen ryhmiin. Tehdyt tunnit merkitään omatoimisesti tuntilistaan. Nuoret saavat alan minimipalkkaa. Oman talon kesätyön hyviä puolia ovat palkan lisäksi työkaverit, jotka ovat entuu-

destaan tuttuja. Työmatka ei sekään rasita, kun on kysymys lähityöstä. Työskentely omassa taloyhtiössä saattaa herättää nuoret ymmärtämään ympäristön ja viihtyisyyden välisen yhteyden. Sotkemista ja ilkivaltaa voisi sitten korttelissa esiintyä tavanomaista vähemmän.

Haaste, niin nuorten kuin taloyhtiön näkökulmasta, on työn ohjauksen järjestäminen. Tilanne on hankalampi, jos hoito on järjestetty huoltoyhtiön kautta. Asunto-osakeyhtiöihin työsuhteessa olevia päätoimisia talonmiehiä on nykyisin arviolta vain joitain tuhansia. (Onko nykytalonmiehillä omaa verkostoaan?) Talkkarit työskentelevät yleensä isoissa taloyhtiöissä, joissa riittää huollettavaa pihalla ja yhteisissä sisätiloissa.

Nuorten vanhemmat saattavat tutkija Marja Mesimäen mukaan painottaa sitä, että nuoret oppivat tekemään työt kunnolla, ovat täsmällisiä ja tunnollisia. Sivusta seuraavat taloyhtiön asukkaat voivat arvostaa sitä, että sovitut työt tehdään eikä pihalla laiskotella. Taloyhtiön edustajat voivat puolestaan painottaa tarjottavan työkokemuksen ja työtehtäviin sitoutumisen oppimisen tärkeyttä.

Voisivatko nuoret pihatöiden lisäksi toimia juttukavereina taloyhtiön ikääntyneille asukkaille tai auttaa heitä kauppakassien kanssa tai kellari- ja vinttikomeroiden siivouksessa? Minkälaisiin muotoihin nuorten kesätyö voisi pihapiirissä laajentua? Ehkä pihalle voisi perustaa lasten kesätarhan, jonne vanhemmat jättäisivät lapset kauppareissun ajaksi. Taloyhtiöt ovat tärkeitä toimijoita naapurustoissa ja asuinalueilla. Voisiko suosituksena olla, että jokaisen tietyn kokoisen taloyhtiön tulisi järjestää talon nuorille kesätöitä, ja ehkä koululaisten työelämäharjoittelu voisi sekin toteutua taloyhtiön tai huoltoyhtiön palveluksessa?

Raunioituneilla linnoitteilla

Helsingissä kaupunkia on ympäröinyt linnoitusketju. Suurimmalta osin tuo linnoitusvyöhyke on sijainnut nykyisen

Helsingin lähiöalueille, joka sata vuotta sitten sijaitsi kaupungin ulkopuolella. Nyttemmin tästä kaupunkikulttuurisesti kiinnostavasta suojarakenteiden verkostosta ei ole paljon nähtävää, mutta jotakin kuitenkin.

Opetuksen ja oppimisen näkökulmasta vanhat linnoitteet tai niiden rauniot voivat antaa tietoa ja ymmärrystä esimerkiksi sodista, sosiaalihistoriasta, muistomerkkien suunnittelusta ja niiden symbolisista merkityksistä (Bonnett 2000). Näitä paikkoja koulujen oppilaat voisivat havainnoida piirtäen, valokuvaten tai käsitellä aihetta esseissään. Opiskelijat voisivat tutustua myös näiden alueiden hoitoon, kasveihin ja -eläimistöön. Kiinnostuksen keskiössä olisi elävä ja muuttuva ympäristö laajemmin kuin vain yksittäiset linnoitusjäänneet, kiviset tai betoniset rauniot.

Helsingin ympärille mantereelle rakennettiin vuosina 1914 - 1918 linnoituslaitteiden ketju, joka oli osa Venäjän pääkaupunkia Pietaria suojaavaa puolustusjärjestelmää. Linnoitustyömaa oli aikanaan Suomen suurin. Nyt se on rapautuneenakin merkittävä sotahistoriallinen muisto oman aikakautensa sotilas- ja linnoitustekniikasta, jonka sydämenä yhä sykkii Suomenlinna meri- ja maalinnoituksineen. Kulttuurihistoriallisesti merkittävät rakenteet rapautuivat ja osin ne tietoisesti tuhottiin, ei kuitenkaan sodan melskeessä, vaan rauhan aikana.

Runsaat kymmenen vuotta sitten inventoitiin muun muassa Maunulan linnoitusalueita. Näiden linnoituslaitteiden rakentaminen toteutettiin viime vuosisadan alussa vuoden 1915 tienoilla. Sirkku Laine (1996, 76) kuvaili inventointinsa yhteydessä Maunulan Suopuiston linnoitusasemaa näin: ”Kallioon louhittua ja maahan kaivettua yhdys- ja tais- teluhauta on osittain betonoitu. Paikalla on betonisia avoimia ja katettuja tulipesäkkeitä sekä suojahuoneita. Katetut on räjäytetty. Suuri kivistä muurattu suojahuone on romahtanut, ainoastaan kahta sisäänkäyntiä suojanneet muurit ovat pystyssä. Asemaa on täytetty. Osa asemasta on hävinnyt.”

Vielä toisen maailmansodan aikana nykyisen Maunulan

alueella parin kymmenen omakotitalon asukkaalle suojautumispaikaksi ja kokoontumispaikaksi oli määrätty kuvatut linnoituslaitteet, joita kutsuttiin tuohon aikaan ”lintaaseiksi”. Nykyisen Maunulan kirjaston kohdalla oli niin sanottu Pikku-Patteri ja hieman etäämpänä kookkaammalla mäellä oli Iso-Patteri. Kivimäeksi nimetyllä paikalla Rajametsäntiellä asui kalustetussa ja sisustetussa bunkkerissa jopa perhe 1930-luvun asuntopulan ja hätäaputoiden kautena. Taloudellista hyötyä linnoituslaitteiden purkajat saivat, kun he sotien välisenä aikana räjäyttivät irti tukirakenteina käytettyjä rautakiskoja. Kiskot menivät myyntiin, koska ne olivat arvokasta kauppatavaraa. (Suullinen tieto 27.7.2009: Meeri Virtanen, 86 v.)

Helsingissä maa- ja merilinnoitus on kaupunginosa yhdistävä tekijä halki koko pääkaupunkiseudun. Linnoitus elää niin muistoina ”kiinalaisista” rakentajista kuin lapsuuden leikkipaikkoina, joiden kiehtovuutta rapistuminen ei ole poistanut. Kaupunginosayhdistysten laatimissa opastavissa kotikaupunkipoluissa viitataan säännöllisesti linnoituksen säilyneisiin osiin paikallisina nähtävyyksinä. (Saloranta, Pauli: 2010. <http://www.kotikaupunkipolut.fi>). Helsingin linnoitukset kuuluvat laajaan, pitkälle Sisä-Suomeen sekä Ahvenanmaalle ja Hiidenmaalle saakka ulottuvaan linnoituskokonaisuuteen. Samalla linnoitteet ovat linkki sadan vuoden takaiseen maailmanpolitiikkaan. Tätä kaikkea osaava katsoja saattaa tarkastella lähipuistossaan tai jopa omalla takapihallaan.

Helsingin maa- ja merilinnoitus on ylivoimaisesti kaupungin suurin kiinteiden muinaisjäännösten ryhmä. Krepost Sveaborg, Helsingin maa- ja merilinnoitus ensimmäisen maailmansodan aikana on asiantuntevasti laadittu laaja nettisivusto linnoitusketjun historiasta ja nykypäivästä: <http://www.novision.fi/viapor/avaus.htm>. Sivuilla esitellään tiivistäen linnoituksen historiaa. Rakentamiseen ja käytyihin taisteluihin sekä linnoituksen nykyiseen tilaan voi tutustua linkistä ”Historia ja nykypäivä”. Linnoituslaitteita on niitäkin esitelty erikseen, samoin sijaintiin ja sijoitteluun liittyviä karttoja on esillä. Paikoilla vierailevien tarpeet huomioiden

on kuvattu kolme retkeilyyn sopivaa, opastuksella varustettua kohdetta.

Verkkopalveluna löytyy myös Espoon kaupungin museon näyttely ”Kuka kaivoi vallihaudat – Ensimmäisen maailmansodan aikaiset linnoituslaitteet Espoossa”: <http://weege.eespo.fi/museot/verkko/valli/valli.htm>. Tähän tapaan esitetyt paikallishistoriat ja verkkosivut saattavat avautua innostavina google- ja facebook-sukupolven kaupunkilaisnuorten sormitietokoneisiin.

Vaalittu perintö

Paikoin historiallisten miljöiden vaaliminen on ollut työlästä ja palkitsematontakin. Muun muassa vanhat pronssikauden hautaröykkiökeskittymät ovat voineet kokea kovia, kun niitä on toistuvan jälleenkokoamisen ja takaisinkasaamisen tulokseksi onnistuttu vain välttävästi säilyttämään. Pyöreät kivet ovat kelvanneet esimerkiksi laiturin tai kellarin rakenteiksi. Asialla ovat olleet enemmän tai vähemmän tietämättömät ”identiteettivarka”. Joitain hautaröykkiöitä on jouduttu jopa poistamaan suojeltujen muinaisjäännösten luettelosta!

Nykypäivän vahingonteoksi on tunnistettu graffitimaalaukset, muovikuula-aseiden väripanokset, ilkivalta ja muinaismuistolakia noudattamattomien ja metallinetsimien varustautuneiden ”harrastaja-ärkeologien” kaivaukset. Kiinteät muinaisjäännökset ovat lailla rauhoitettuja muistoja Suomen aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta. Suurimman tuhoutumisuhan alla ovat olleet esihistorialliset kohteet nykyaikaisen metsänaurauksen ja metsäkoneiden käytön vuoksi. (Heikkinen 2010.) Joillain paikoin voitaisiin muinaismuistot ja historialliset monumentit nivoa osaksi nykyistä yhdyskuntarakennetta ja miljöötä. Voisiko esimerkiksi kaupunkia tiivistävä täydennysrakentaminen rytmittyä maastoon ole-massa olevia linnoitteiden raunioita mukaillen?

Raunioilla on oma erityinen estetiikkansa (Ginsberg 1999). Rakennusten jäänteistä on sanottu, että ne eivät ole

sidoksissa muotoon eikä niillä ole mitään erityistä tehtävää. Tuhoutuneet rakenteet muuttuvat omaan tahtiinsa.

Kasvillisuudella on usein tärkeä rooli raunioiden elämässä. Viherympäristöjen suunnittelun ammattilaiset ovatkin olleet ensimmäisinä vaalimassa linnoitusympäristöjen kuntoa. Kasvit eivät ainoastaan peitä vaan ne saattavat myös paljastaa rakennusten jäänteet.

Verkkosivujen rinnalla erilaiset opasteet ja opaskirjaset saattavat tehdä näkyväksi sellaista, jota ei enää ole. Tuolloin asialla ovat tyyppillisesti olleet tutkimustietoa popularisoivat kaupunkihistorioitsijat. Rapautuneet linnoitteet ovat ikään kuin itse saaneet valita sen, mitä ne tulevat itsestään säilyttäneeksi. Toki ihmiskäden jälki on mukana esimerkiksi erilaisena tihutyönä ja suunnitellumpanakin purkamisena. Rakennusten jäänteissä piilevät alkuperäiset rakennuslinjat. Perusta on tällöin jollain tavoin esillä ja avoin keksittäväksi. Kuunvalo tai ilta-auriongon säteet voivat korostaa raunioiden ominaistunnelmaa. Suora kirkas päivänvalo ei välttämättä ole niille eduksi.

Nykyisiäkin käytössä olevia rakennuksia ja niiden tiloja saattaa olla kiinnostavaa pohtia raunioina, tulevina monumentteina. Voimme miettiä, mitä nykykulttuurista jää uusille sukupolville perinnöksi. Tuttu näkyvä arkiympäristömme ei ole ikuista – eivät edes väestönsuojat.

On esitetty, että oletetusti kaikista ihmisen tekemistä suurista rakennelmista sään vaikutuksilta suojassa olevilla maanalaisilla luomuksilla on lopulta parhaat mahdollisuudet säilyä tilanteessa ja aikana, joka vallitsee ihmisen valtakauden jälkeen (Weisman 2008, 139). Jos ihminen asuttaa maapalloa vielä tulevaisuudessa, voimme niin sanotun raunioarvoteorian mukaan ennakoida, että rakennukset, joiden rauniot kestävät tuhansia vuosia, voivat siis herättää ihailua vielä paljon rakentamisajankohtansa jälkeenkin. Rauniot ovat näin myös selviytyjiä!

Paikallishistoriat kertovat osin näkymättömästä ja kadonneesta miljööstä. Paikat, erityisesti vanhat rakennukset,

muistomerkit tai historialliset esineet voivat identiteettipisteinä saada merkittävän sijan alueesta vaalitussa tarinassa. Käänteisessä tilanteessa, kuten teemapuistojen yhteydessä tuotettu tarina, imago olisi keskeinen alueen identiteetin rakentumisessa.

7. Itsetaiteistaminen

Itse näprätty amatööritaide katukuvassa voi joitakin kansalaisia kauhistuttaa, joitakin huvittaa tai ainakin kiinnittää heidän huomionsa. Tekijälleen nuo puhdetyöt ovat ilon aihe omalla pihalla tai julkiseminkin esitettynä. Pientaloalueella asuvan muusikko Edu Kettusen puutarhaa somistavat hänen mopon bensatankeista nikkaroimansa koirat ja pyöräilykypäristä muovatut linnut: ”Näitä töitä tehdessä olen saanut nauraa sydämeni pohjasta!” Esinekoosteiden tai muiden itse taiteiltujen teosten rinnalla hyvässä tilanteessa oikeastaan koko kaupunki voisi olla kansalaisten osallisuuden myötä rakentuva kokonaisteos - jota sitten koristavat vaikkapa toteemit, pienoispuutarhat ja yhteisötaidepuistot. Tunnettu kaupunkitutkija Henri Lefebvre (1991/1974; ks. Mitchell 2003, 17-19) puhuu kaupungista *ouvre*’na, kollektiivisena projektina; nykykaupungissa tiloja on suunniteltu ihmisille, kun niiden tulisi pikemminkin olla meidän itsemme toteuttamia. Kysymys on osallisuudesta ja haltuunotosta, ei omistuksesta.

Esiteltäessä helsinkiläistä kaupunkitutkimusta vuositu-
hannen vaihteessa kuvattiin kaupunkitilan kerrostuneisuutta ja pysyviä tilapäisyyksiä, mutta kiinnostavasti myös kaupungin päällyskasvustoa, *epifyyttiä* (Haarni 1999). Termiin liittyy sanakirjamääritelmänsä mukaan ajatus toisen pinnalla kasvavasta, jonkin päällyksestä ja vieraastakin. Kaupunkitilaan kiinnittyvät kasvustot, urbaanit epifyytit voivat olla joko

konkreettista viherympäristöä tai rakennettua peitettä, mutta myös toimintaa ja käytäntöjä, massa- tai mikrotapahtumia. Kaupunkitilaa voidaan kuvata, kuten itse kaupunkia on kuvattu, organismina, basaarina, viidakkona ja koneena. Tilassa on hetkiä, tapahtumia ja välähdyksiä, jotka eivät koskaan toistu samanlaisina, mutta määrittelevät kokemuksemme paikoista. Pysyvän kaupunkirakenteen päälle on pystytetty merkkejä ja fyysisiä elementtejä, joilla on oma erityinen luonteensa. Jotkin tapahtumat tai pintailmiöt saavat kaupungin kukoistamaan, jotkut ilmiöt, kuten mainokset tai graffitit saatetaan kokea ihottumana, hetkellisen huolen aiheena. Kutsumattomat vieraat ovat kuin sademetsän päällyskasveja. Ne hyödyntävät suuremman organismin pintaa ja kilpailevat niukasta tilasta kasvamalla toistensa päälle. Paikka valossa - vaikka vain lyhyen aikaa - on niille elinehto.

Amatöörien elinympäristötaide

Nykykansantaiteesta eli ITE-taiteesta on tullut arvostettua ja vientituotteenakin toiminutta. Usein teoksia löytyy pihamailta, joskus teiden varsilta. Lähiömäisen asumisen kannalta ja urbaaniin elämänmenoon liittyen haasteena saattaa olla sopivien luovan tekemisen sallivien tilojen puute. Tai minne saada asukkaiden oma taide esille? Nykykansantaide tuottaa tekijöilleen mielihyvää, tarjoaa ilmaisukanavan, mielekästä ajankulua ja vahvistaa elämän hallintaa.

Monet nykykansantaiteilijat aloittavat taiteen tekemisen aktiivisen työuransa jälkeen vapauttavassa eläkeiässä, jolloin on siirrytty niin kutsuttuun kolmanteen ikään, nuoruuden ja työelämävaiheen jälkeen. Vaatimattomistakin ITE-taiteen tekemisen puitteista on välittynyt onnellisuus ja tekemisen ilo ja vimma.

Mitään ylikierroksilla käyviä turboniiloja eivät ITE-taiteilijat suinkaan ole. Taide perustuu heidän elämäntapaansa liittyvään itselähtöiseen visuaaliseen ilmaisuun. Se on tapa elää esteettisiä arvoja korostavaa hyvää elämää. Töiden

kautta esittäytyy yksilöllinen taiteilijuus ja omaperäinen luovuus. Tätä oman elämän näköistä, kekseliästä kuvataidetta tutkinut Minna Haveri (2010) on huomauttanut, että tärkeämpää kuin teosten näytille asettelu on, että tehdään lisää löytöjä taiteilusta, että jatketaan kartoitusta ja mahdollista tutkimusta nyt maaseudun sijaan kaupunkilaisena ilmiönä. Suurista kaupunkialueista ei ole tehty kartoituksia, ja näin toistaiseksi esikaupunkien mahdollinen ITE-taide on jäänyt piiloon. Tämä painotus sallisi silti tutkailun esimerkiksi kesämökkimiljoissa, neidän ovat paikkoja, jonne kaupunkilaiset vetäytyvät vapaa-aikoinaan. Huomio tulisi tällöin kiinnittää kaikenlaisen puuhastelun tuotoksiin ja käden töihin.

Urbaaniin elinympäristötaiteeseen (”urbart”) voidaan sisällyttää katu- ja kaupunkitaide, jonka tavanomaisia alalajeja ovat graffitit, tarrat, julisteet ja ehkäpä myös erikoinen pukeutuminen. Urbart’ia edustavat myös yhteisötaide ja ITE-taide, joka on nyttemmin oikeastaan nykykansantaiteen kermaa. Perinteisesti ITE-taiteilijat ovat pääosin itseoppineita ja he ovat toimineet taidekentän ulkopuolella. Yhteisötaidetta on usein sovellettu lähiöiden kehittämishankkeissa. Tällöin ammattilainen on työskennellyt yhdessä amatöörien kanssa. Taiteilija on usein alullepanija ja ohjaaja, mutta myös ryhmän jäsen. Yhteisötaideteokset pyritään aina esittelemään paikalliselle yleisölle. Yleisemmin ympäristötaiteeseen kytkeytyy tavoite tehdä sijoitus- tai esityspaikkansa erityiseksi (Kwon 2004). Tyypillinen taiteistamisen, luovan tekemisen kohteeksi otettu paikka olisi esimerkiksi joutomaaksi rinnastuva liikenneympyrä. Muita mahdollisia katseelle mukavoitettavia tiloja, jotka odottavat amatööritaiteilijan käsien jälkeä, saattaisivat olla esimerkiksi alikulkusillat, rakennusten seinät ja betonivallit. Banaali betoniarkkitehtuuri saisi pintaansa uuden kuosin.

Eräänä katutaiteen muotona voimme pitää puistoon kokoontuvia jumpparyhmiä tai liikkujia. Erityistä estetiikkaa voidaan liittää tajiin harrastajiin. Ensimmäiset havainnot lajista sisälsivät huvittavan huomion (Tikkanen 1988, 133),

suomalaiset kun näyttivät rakastavan yhtä erityistä harjoitusta: uloshengityksen tahdissa ruumis jännitetään kädet nyrkissä alkukantaiseen taistelija-asentoon ja puhistaan naama ikään kuin vihasta punaisena. Sitä suomalaiset olivat halukkaita tekemään loputtomiin muiden skandinaavien saadessa tarpeekseen jo muutamasta harjoituskerrasta. Meissä on kaiketi patoutuneena paljon. Ja tätä puhinaa löytyy valitettavasti levottomien lähi- ja lähiöbaarien kulmilta. On sanottu, että taiji on nykypäivänä itsepuolustusta kilpailuyhteiskunnan konemaisen tehokkuuden vaatimuksia vastaan. Tästä liikuntakulttuurin muodosta kirjoittaneen Tiina Tikkanen ennakoiva havainto vuodelta 1988 oli, että ”hidastamalla voi päästä paremmin eteenpäin”.

Amatööritaideprojektien onnistumisen ja toteutumisen edellytyksenä on, että jollakin tai joillain on taiteen tekemisen tarve, toiseksi tarvitaan sopiva tila (Verkasalo 2010b). Soveltuvan tilan keskeiseksi ominaisuudeksi on kirjattu sen muovautuvuus, puhutaan myös löysyydestä, väljyydestä tai notkeudesta. Samoin esillä on ollut ”joustavuus”, johon mainittuja tilan luonnetta kuvailevia sanoja vahvemmin saattaa liittyä ajatus suunnitellusta tilasta, ei käyttäjän kokemasta mahdollisuudesta. Tilan väljyydellä (*loose*; Franck & Quentin 2007) on tarkoitettu käyttötarkoituksen ja toiminnan raamien löyhää määrittelyä. Siihen sisältyy tunne vapaudesta, valinnaisuudesta, mahdollisesti luovasta epäjärjestyksestäkin.

Jos tilaa on vähän käytettävissä, kuten kaupunkikeskustoissa tilanne on, todennäköisyys ja paine paikan monikäyttöisyyteen kasvaa. Väljemmän esikaupunkivyöhykkeen alueella lienee mahdollista joustaa tilakäytön ja -käytäntöjen ohjailun perinteestä helpommin kuin siis tiiviimmällä kantakaupungin alueella. Kiinnostavin taide löytyykin usein reuna-alueella tai marginaalista. Ainakin musiikin uudet tekijät ja aihepiirit ovat saattaneet sijoittua juuri lähiötyyppiin ympäristöihin, mikä mielikuva välittyy vahvana median kautta. Taiteen esittämisessä urbaanien paikkojen kirjo on laajentunut. Ensimmäiset lähiögalleriat on perustettu, tai-

denäyttelyitä on vietetty yksityiskodeissa ja eräät taiteilijat ovat esitelleet mobiilia taidettaan teillä ja turuilla kameransa muistikortilta tai polkupyörän päällä sitä kuljettaen.

Kun amatöörit ovat viljelleet ”teoksiaan” avoimissa kaupunkitiloissa, on positiivisissa tapauksissa tulkinta ollut, että tuo havaittu taide kaunistaa, piristää tai ilahduttaa muita ihmisiä. Nukkumalähiökin voi elävöityä. Mainontaa palvelevat merkkimaisemat ovat kauppakeskuksia lukuun ottamatta olleet esikaupungissa näkymättömissä. Näin lähiöihmiset ovat tältä osin säästyneet pahimmalta ärsykeähkyltä. Kestävemmän ja pysyvemmän taiteen yhteydessä saattaa syntyä uusia maamerkkejä ja kiinnekohtia, joihin asukkaat tai kaupunkilaiset voivat identifioitua, joiden mukaan suunnistautua, joiden äärelle kokoontua. Toive on ollut, ja eräitä havain- toja saatu, että ilkeältä, töhriminen, ympäristön sotkeminen ynnä muut tämänkaltaiset ympäristöhaitat jäisivät vähemmälle (itse)taiteistetuissa miljöissä.

ITE-taide on lähtenyt vahvasti ajatuksesta, jonka saksalainen taiteilija Joseph Beuys ilmaisi sanoin, että ”jokainen on taiteilija”. Taiteen on sanottu edellyttävän hitautta ja tavoitteetonta, pitkäaikaista prosessointia, tyhjäkäyntejä. Osallistavassa taiteessa (Haapalainen 2009) korostuu tilanteiden ja paikkojen tarjoaminen yhdessäoloon ja kohtaamisille. Eräs johtopäätös on, että taide voi toimia sosiaalipoliittisena työkaluna, jolla voidaan torjua sekä kansalaisten syrjäytymistä että edistää alueellista hyvinvointia.

Itseoppineisuuden perustuvilla arkiluovuudesta ker- tovilla taideilmiöillä on potentiaalia elävöittää kaupunki- miljöötä ja asumalähiöitä sekä tarjota mielekää toimintaa ja luoda lopulta imagollista vahvuutta. Julkisella taiteella on jo oma roolinsa uusien asuinalueiden suunnittelussa, muun muassa pääkaupunkiseudulla asuinalueiksi muokattavilla merellisillä Kalasataman, Hernesaaren ja Kruunuvuoren alueilla. Väliaikaisilla toiminnoilla ja ympäristötaiteella on etsitty kaupunginosan ominaispiirteiden ja historian läsnäoloa jo ennen ensimmäisiä alueen asukkaita. Helsingissä

Arabianrannan alueen taideprojektissa eritoten talojen sisäänkäynteihin kiinnitettiin huomiota. Oletus ja odotus olivat sen suuntaisia, että taide kykenisi muuttamaan kasvotoman asuinalueen yhteisen huolenpidon ja vuorovaikutuksen paikaksi, jossa asukkaille syntyy halu kantaa vastuuta omasta lähiympäristöstään ja sen viihtyisyydestä (Isohanni 2006).

Toiveikkaasti on saatettu valjastaa taide palvelemaan hyvän ja omaleimaisen kaupunkiympäristön ja alueellisen menestyksen pyrkimyksiä. Taiteen tutkija Riikka Haapalainen (2009) on kommentoinut kriittisesti tätä huomauttaen, että taide tähtää muutokseen, mutta harvoin saavuttaa mitään ”valmista” - siinä merkityksessä kuin esimerkiksi asuin- ympäristöjen kehittämishankkeet sitä edellyttäisivät - ja että taiteen tekemiselle ja samalla ympäristöjen taiteistamiselle on leimallista tilanteiden avoimuus ja keskeneräisyys.

Top Töhryt

Taide ilmentää pääsääntöisesti luottamusta ympäristöön, mitä töhryt eivät tee. Ensimmäiset graffitit maalattiin meillä 1980-luvun alussa lähinnä esikaupunkialueille, radanvarteen, alikulkutunneleihin ja lähijuniin. Hyvässä ja pahassa ne ilmensivät urbaania kulttuuria. Hallitut graffitit ovat nykytulkinnan mukaan lähempänä taidetta kuin vandalismia. Nollatoleranssi-linja on tarkoittanut, että kaupunki on 100 prosenttisesti poistanut havaitut graffitit, joita maalarit ovata nykytekniikan keinoin voineet tuottaa joskus massamäärin. Ehkäpä Stop Töhrylle -projekti saa pääkaupunkiseudulla jatkukseen Top Töhryt -hankkeen? Näin kuvat ja kirjoitukset eivät olisi enää uhkakuvia. Tätä me kaikki emme oivalla, siksi meitä olisi syytä opettaa lukemaan katujen maalaustaidetta. Räikeät kuvat betonissa voivat pelästyttää etenkin, kun emme tunnista tuon seinämaalauksen muotokieltä, sen taustoja ja tavoitteita.

Graffitit koostuvat erilaisista tyyleistä ja tekniikoista, yksinkertaisista monimuotoisiin. On nimimerkkejä, ku-

ten *tag'it*, *throw-up'it* ja viimeistelyjä isoja kuvia, ”piisseejä” (*masterpiece*) ja ääripäänä muraalit eli isot seinämaalaukset, joiden tekoon on jo voitu liittää selkeitä taidekasvatuksellisia tavoitteita. Yhteinen maalausprojekti YIMBY'nä, ”joo, tänne vaan meidän pihalle” -hankkeena voi värittää ympäristöä ja vahvistaa alueen identiteettiä. Havaintoja on myös siitä, että esimerkiksi muraalit ovat paitsi tyhjän seinän kaunistus, myös varsin kustannustehokas tapa graffitien torjumisessa, jos sitä verrataan nollatoleranssilinjan mukaiseen jatkuvaan putsaamiseen (Craw ym. 2006).

Graffitimaalareita haastateltaessa (Paananen 2010, 34-42) he itse ovat kokeneet, että maalaaminen on rentouttavaa, terapeutista puuhastelua ja kivaa ajanviettoa sekä mielipiteen ja itsen ilmaisua. Laillisesti maalattavia seiniä nuoret maalarit mieluiten kuvittaisivat, jos sellainen vaihtoehto olisi tarjolla.

Pienet julisteet ja tarrat voidaan nekin tulkita katutaideteeksi. Viime vuosina *stencilit* ovat kasvattaneet suosiotaan. Ne ovat sapluunoiden avulla valituille pinnoille maalattuja kuvia. Uusimpana taiteistamisen muotona voidaan mainita neulegraffitit (*urban knitting*). Katukuvaa saattavat tällöin koristaa esimerkiksi tankoon tai kaiteeseen kiinnitetyt kutomalla tehdyt neuleet. Näiden yhtenä funktiona voisi pitää huumorin levittämistä ja sen tajun opettamista. Huomauttamatta julkisille paikoille ilmestyneet pehmeät katutaideteokset saavat näkyvyyttä myös neulojensa, nuorten naisten omissa blogeissa. Tätä ilahduttavaa ilmiötä, joka saapui Suomeen vuoden 2008 aikana, ja joka on ollut näytillä erityisesti Tampereella, esiteltiin *Mitä, Missä, Milloin* -vuosikirjassa (Syrjänen 2009, 7-8). Samassa julkaisussa kirjattiin sanalueteloon ”leppoistaa” yhtenä terminä, joka oli kuluneen vuoden aikana tullut käyttöön tai ollut runsaasti esillä tiedotusvälineissä (mt., 23).

Julkisesta tilasta löytyvä taide on turvallisuuden merkki kaupungissa tai ainakin se ilmentää kiinnostusta tilaa, sijaintiympäristöönsä kohtaan. Taide ei korvanne (keino)tur-

vallisuutta ilmentäviä vartijoita ja valvontakameroita, mutta tarjonnee myönteisen kokemuksen kävelen koettavassa kaupungissa. ”Hyödytön” ITE-taide voisi siis sekin olla hyödyksi ja vahvistaa paikkakunnan tai lähiökaupunginosan identiteettiä. Löytyy myös useita esimerkkejä näyttämöllisten ulkotilojen suunnittelusta. Toinen asia on, kuinka aktiivisessa käytössä ne ovat ja kuinka niissä on huomioitu yleisön ja esiintyjien nykytarpeet?

8. Urbaanin renessanssin jälkeen

Uusurbanismi (*new urbanism*) oli kansainvälinen suunnittelijoiden synnyttänyt liike, jonka juuret löytyvät Yhdysvalloista.

Sieltä se on viimeisen parinkymmenen vuoden aikana levinnyt Eurooppaan ja meille. Pääkaupunkiseudulla on englantilaisten esimerkin mukaan puhuttu urbaanista renessanssista. Sisällöt tässä suunnittelijavetoisessa liikkeessä eivät ole suuria yllätyksiä tarjonneet. Hieman kaavamaisestikin on saatettu toteuttaa naapurustoja, jotka ovat nousseet tyhjästä ilman aiempaa sidosta tai yhteyttä sijaintiseutuunsa ja -paikkaansa. Uusurbanismissa on korostettu asukasosallisuuden merkitystä kaupunkisuunnitteluun, mikä onkin meillä vakiintunut käytännöksi lainsäädännön pohjalta. Kaupunkisuunnittelu tähtää naapurustoyhteisöllisyyteen, naapuruussuvaitsevuus ja -tuttuus ovat tavoitteina. Lopputulema on saattanut olla hyvätuloisten yhtenäinen asuinalue. Ääriesimerkki olisi tilanne, jossa alueella on ”poissulkevia” erikoismyymälöitä ja jossa tilat vertautuvat kauppakeskukseen, joilta nyt puuttuu vain katto (Iacofano & Goltsman 2007).

Uusurbanit toteutukset eivät ole lähteneet yksin autokaupungin ehdoilla, vaan on suosittu kevyttä liikennettä, mikä toteutuksesta riippuen voi olla radikaalikin ratkaisu. Inhimillinen mittakaava tuo kylämäisyyttä, ja katunäkymien merkitystä on korostettu. Esikuvana toimivat paitsi amerikkalainen pikkukaupunki pääkatuineen, niin myös historialli-

nen ja hienokseltaan idealisoitukin eurooppalainen kaupunki (Gottdiener & Budd 2005, 96-100) - mikä toi omat eurooppalaiset urbaanit juuremme takaisin tänne Yhdysvaltojen kautta kierrätettynä.

Kaupunkisuunnittelussa voidaan suosia hitautta valitsemalla luonteva mittakaava ja kevyelle liikenteelle edullinen kaupunkirakenne tai tekniikat. Urbanin ympäristön rauhallisuus ymmärrettävästi viestittäisi hyvää elämänlaatua. Voidaan suunnitella aukioita, kapeita kujia, kiemurtelevia katuja, kaupunkitaidetta, fantasiaa ja kauniita rakennuksia, jotka suorastaan pakottavat ohikulkijat hidastamaan tai pysähtymään. Ideat hitaasta, leppoisammasta kaupungista ovat varmasti yksi keino luoda kaupungille tai kaupunginosalle myönteistä imagoa ja uutta identiteettiä. Tätä muutosta ja kasvojen kohotusta voi tukea sopivan monipuolinen asukasrakenne, mikä onnistuu parhaiten uusien kaupunginosien rakentamisen yhteydessä.

Menneisyyden ryydittämät uusvanhat asuinrakennukset eli uustraditionalistinen (retro)arkkitehtuuri on tuttua ja turvallisenä saanut suosiota (Lehtovuori 2005). Vaikka perinteistä, samalla vanhahtavaa kaupunkiasumista on pyritty jäljittelemään eräissä uusissa asunalähiöissä, kuten pääkaupunkiseudulla Vantaan Kartanonkoskella, Espoon Säterinrinteessä ja Sipoon Landbossa, ei esimerkiksi pikkukauppoja ole niihin juuri onnistuttu synnyttämään. Perinteiseen kauppa-asiointiin myyntipöydän äärellä kuului pysähtyminen, keskustelu sekä sitoutuminen pikemminkin henkilöön, kauppiaseen tai putiikin myyjään kuin tavaraan (Lehtonen & Mäenpää 1997, 9-10, 48-49). Vaihdettiin kuulumisia, mikä tapahtuu nyt muissa elämäntapaamme sovittuneissa yhteyksissä, kuten esimerkiksi Facebookissa, jossa viestienvaihdon sisällön osallistujat periaatteessa itse määrittävät.

Eilisen päivän asiakaspiirit olivat sitoutuneet asioimaan tutuissa kivijalkakaupoissa tai tuttujen torikauppiaiden kanssa. Asiakaskunta muodosti yrityksenkin kannalta luotettavan kantajoukon.

Ehkä lähiötä kiertävässä jäätelöautossa ja pizza-takseissa tiivistyy jotakin tulevan kaupankäynnin muodoista? Vai löytyykö se isojen myymäläketjujen vaihtoehtoista, joita on listattu muun muassa torit, kauppahallit, yksityiset kioskit, tukkumyymälät, ruokapiirit, luomukaupat ja muut erikoiskaupat, etniset kaupat ja suoramyyniti tiloilta?

Urbaani kutsu

Leppoisuus saattaisi toimia maabrändimme osatekijänä, keinona markkinoida Suomen luonnon, mutta myös kaupunkien ja asumalähiöiden hiljaisuutta. Tuota hiljaisuutta, rauhallisuutta ja kaupunkikävelijäystävällisyyttä on löydetty ainakin kaupungista - ja Helsingissä erityisesti aivan ydinkeskustan ulkopuolelta. *Financial Times*'in kolumnisti Tyler Brülé 2010 kirjoitti elävästi Helsingin leppoisuudesta käyttäen englanninkielisiä sanoja *cosy*, *cosiness* ja *cosying up*. Hänestä rento syksyinen kaupunkimme kannusti miettimään leppoisuutta keskeisenä elementtinä Suomen maabrändissä - ennen kuin ruotsalaiset tai tanskalaiset omivat idean. Kirjoittaja kiinnitti huomiota kantakaupungin katujen mittasuhteiden miellyttävyyteen, pikkupuoteihin, kahviloihin ja viimeistelyihin puistikoihin. Uusurbanismiin liikkeenä on sisältynyt ajatus siitä, että haetaan nykykaupunkisuunnittelulle ideoita vanhoista yhtenäisistä pikkukaupunkimiljöistä tai rivitaloista, *town house*'ista. Mutta syytä olisi miettiä, olisiko omalta, suhteellisen tiiviiltä kivikaupunkialueeltamme jotakin otettavissa opiksi. Englantilainen lehtimies oli liikunnut Kaartinkaupungissa ja Ullanlinnan kulmilla. Ehkä uusina asumalähiöinä löytyvät tulevaisuudessa ”Pikku-Eira” tai ”Uusi-Ullanlinna”?

Journalistin kuvauksesta välittyy kokemus, että vallitsevalla säätilalla ja vuodenajalla on valtava merkitys siihen, millaisena paikkojen tunnelma näyttäytyy kaupunkikulkijalle, flanöörille. Kuulaassa – myös *cool*issa – alkusyksyn aurinkoisessa säässä ympäristö ja sen ihmiset ovat inspiroivan

kauniita. Ilmaston muutoksesta on nyt varmasti puhuttu kaupunkitutkimuksessakin enemmän kuin sään merkityksestä yhteensä koskaan. Huomiot säätilasta ovat enimmäkseen olleet kaupunkielämää tutkivien havainnoinnin ulkopuolella. Odotankin innostuksella tutkimusta, jossa yhdistyy meteorologia ja sosiaalitieteellinen kaupunkitilan käytön ja käytäntöjen tarkastelu. Ainakin meitä pohjoismaalaisia tämän luulisi kiinnostavan.

Ajatus elämänrytmin hidastamisesta tuli hauskalla tavalla eläväksi työskennellessäni jonkin aikaa Lahdessa, jonka lasketaan kuuluvan pääkaupunkiseudun metropolialueeseen. Ensimmäisiä havaintojani paikallisesta katukuvasta oli, että jalankulkijat jäivät rauhallisesti odottamaan liikennevalojen vaihtumista ilman, että autojen puuttuessa säännättäisiin heti päin punaista ja tien yli. Tämä tuonee esiin jotain paikallisesta kiireettömyydestä ja elämänmenosta ylipäättään. Helsingin keskustassa katutungoksessa ja muissakin suuremmissa kaupungeissa ihmiset siirtyvät määrätietoisesti pisteestä toiseen. Tällainen liikkumisen tapa ja rytmi ovat osin levittäytyneet jo kaupunkikeskustojen ulkopuolellekin. Sauvakävelijät kiitävät paikoin lähes sätkynopeudella. Urbaanimmilla paikoilla taskukokoiset mukana kannettavat ja plärättävät viestintälaitteet ovat tarjonneet kulkijoille *one minute travel bookin*, hetken hidasteen tai laitteen aikaa tehostavaan viestitykseen käyttäjän tarpeiden ja vireystilan mukaan. Ruuhkajan fanfaaria ovat niin piippaavat liikennevalot kuin soittoäännetkin.

Kiireen vastustamisesta voidaan tehdä uudenlainen ohjenuora kaupunkisuunniteluun ja -politiikkaan. Tämän suuntaisia ajatuksia on esittänyt myös Mikko Jalas Suomen Akatemian tutkijana kesällä 2010 (HS 24.7.). Kiireettömyyttä korostava kaupunkipolitiikka tarvitsee hänen mukaansa tuekseen suunnitteluperiaatteita ja teknisiä järjestelmiä. Esi-merkiksi sujuvuuden ja joustavuuden tavoitteita on tulkittava uudella tavalla. Tehokkuuden tavoittelu on asetettava hetkeksi syrjään. Hetkeksikö vain? Suunnittelun tavoitteena ei

myöskään pidä olla vain ajansäästö. Mitä tarvitsemme pysähtyäksemme, kysyy Jalas edelleen. Tämä on varmasti erityinen haaste esikaupunkialueilla, noin yleisesti ottaen, kun siellä rakennettu ympäristö ei juuri juhli rikkailta yksityiskohdillaan tai kiinnostusta ylläpitävällä katuviolinällä. Viipyilevän kaupunkielämän oppiminen ei sekään tapahdu hetkessä. Jotta hitailu olisi kesäajan ulkopuolellakin suosittu käytäntö, edellyttää tämä kaupunkisuunnittelulta uusia ideoita ja näkökulmaa.

Joustava liikkumisympäristö jättää tilaa hitaammille liikkujille, kuten lapsille ja vanhuksille. Kiinnostavasti Mikko Jalas puhuu kaupungin ja liikenteen ”kutsuvuudesta”. Yksi kutsuvuuden perusedellytyksistä on hänen mukaansa, että julkisen liikenteen tilat ovat siistejä. Pientareilla on oltava tilaa kävellä, pyöräreitillä sopivasti ylä- ja alamäkiä, matkalla mahdollista nauttia mielimaisemista ja tuntea niin luonnosta kuin kaupunkielämästä kertovia tuoksua ja ääniä. Kiinnostuksen keskiössä ovat ympäristön mikropiirteet (Kuoppa 2010). Reitillä on tarjoumayhdistelmänä merkitystä, se ei ole vain väylä liikkua, vaan mäkiä, teitä, siltoja, alikulkusiltoja, kävelykatuja, ulkoilureittejä, liittymiä, risteyksiä ja niin edelleen.

Liikenteen kutsuvuus voi ideaalissa tilanteessa vahvistaa ihmisten kohtaamisia ja toiset huomioivaa kanssakäymistä sekä vieraanvaraisuutta. Kutsuva liikenne tekee matkan ja liikkumisen itsessään arvokkaaksi - ja esimerkiksi pyörän säilytyksen helpoksi. Kerrostalon yhteiseen pyöräsäilöön on mahdollista ajaa suoraan sisään ja ulos. Autoilijoiden valitseman rauhallisemman rytmin lisäbonuksena turvallisuus parani, energiankulutus pienenisi, stressi ja uupumus helpottaisivat, ja Suomi voisi olla entistä parempi maa suomalaisille, visioitiin *Tekniikan Maailman* vuoden 2010 viimeisen numeron (TM 22/10) pääkirjoituksessa otsikolla Leppoistaen.

Pyöräilyn, joka nyt elää vahvaa nousukauttaan, tulisi olla osa kaupunkiasumisen arkea - ei jotakin, johon tarvitaan erityisvälineitä. Pyöräilyaktivistit ovat vahvistamassa

pyöräilyn asemaa ja erottamassa sitä ”kevyestä liikenteestä” omaksi liikennemuodokseen, jolla pitää olla omat väylät ja laajat näkemät risteyksissä. Liityntäliikenteessä polkupyörien pysäköinti ja niiden kuljettaminen junissa tulee järjestyä sujuvasti. Leppoisuutta lisää, jos pyörän säilymisestä asemalla ei tarvitse olla huolissaan. Kuka vastaa siellä pyörätelineistä, riittävätkö ne kaikille tarvitseville? Tulisiko pyörien säilyttämispaikoilla olla kameravalvonta tai kehoitus käyttää vähintään kahta lukkoa? Urbaani leppoistaminen edellyttää joskus rajoituksia, ei vain aurinkoa ja jäätelökioskeja.

9. Robusti, elinvoimainen

Vauhdin rajoittaminen on globaali kiinnostuksen kohde, hitaus on nopeasti(!) kasvava globaali trendi kaupunkien välisessä verkostoitumisessa ja keskinäisessä kilpailussa, siksikin kaupunkisuunnittelun tulee tunnistaa tilojen ja paikkojen leppoisuus. Erilaiset kaupunginosat ilmentävät aina erilaista sykettä - ehkä paikoin myös epäjärjestyksen kauneutta: keskeneräisyys, hetkellisyys ja karheus voivat merkitä leppoisuuden näkökulmasta elinvoimaa ja kukkeutta.

ITE-taideprojektit nykykansantaiteena ja niiden toteuttajat, kestävän elämäntavan valinnee ja yhteisöasujat ovat saattaneet kyseenalaistaa ajatuksen tehokkaasta ja täydellisestä yhteiskunnasta - ja ympäristöstä. Näiden ryhmien taiteilussa ja asumisentavassa on voinut yhdistyä hitailu ja toimeliaisuus, nautinto ja kohtuuden suosiminen.

”Ellun kanat”

Joutilaisuus on suomenkielessä hieman kielteisesti väritynyt sana. Jonkinlainen laiskuuden ihannoiti paistaa siitä läpi, mikä ei käy työntekoa ihannoivassa yhteiskunnassa. Suomalaisille työ on ollut keskeinen osa identiteettiä, olemme enimäkseen olleet vahvasti työorientoituneita. Ehkä viileä ilmalalamme on pakottanut meidät liikkeeseen. Joutilaisuudella, kuten leppoisuudella on joka tapauksessa yhteys paikan henkiseen ilmapiiiriin. Muiden joutilaisuus saattaa pistää silmään

ärsyttäen esimerkiksi lähiostarilla tai puiston kulmassa. Joidenkin leppoisa - ehkä juominkien kostuttama - ulko-oleilu voi riepoa siis vähän samaan tapaan kuin sosiaalipummeiksi leimatut maahanmuuttajat tai katukerjäläiset. Tähän saattaa liittyä se, miksi leppoistaa-sanaa on voitu vieroksua: siihen kun yhdistyisi mielikuva joutilaisuudesta. Leppoistaminen voi olla esimerkki kasvua purkavasta ja nykykehitykseen kriittisesti suhtautuvasta näkökulmasta – mikä saattaisi olla myönteinen tulkinta!

Ehkäpä tärkein idea yksilön kannalta leppoistamisessa on, että elämässä on syytä vaalia omarytmisyyttä. Esimerkiksi joutilaisuus saattaa käytännössä tehostaa omaa ajankäyttöä. Joutilaisuus itsen suhteen saattaa siis tehostaa ajankäyttöä tai siinä voi olla kysymys puhtaasti rennosta olemisen tilan suosimisesta. Tuttua on, että kaupunkikeskustan ulkopuolella eivät pukeutumismormit ole yhtä vaativia julkisilla paikoilla. Asumalähiöt ovat tältä osin city-alueita rennompia näyttämöitä.

Suomennetussa kirjassa ”Joutilaita iloja” Tom Hodgkinson (2010) kumppaninsa kanssa toteaa, että mikään ei ole parempi tapa suojella ihmistä ja ympäristöä kuin joutilaille iloilta antautuminen. Pilvibongaus lienee eräs tällainen arkinen ilo, johon saa lisäpotkua tallentamalla taivaallisia pilvimaisemia digi- ja kännykkäkameroin (Pilvibongarin taskuopas, 2010). Toinen samantyyppinen leppoisa taivaan katselu pilvien tutkailun rinnalla on tähtitaivaan seuraaminen. Tiiviisti rakennetun kaupunkiympäristön ulkopuolella tai korkean talon ikkunasta lienee helpointa tehdä taivashavaintoja. Lähiösuunnitteluun liitetty valoisuus, joka toteutui etenkin 1960-luvun lähiöissä (Hiltunen 2000, 137), ei näin viittaa vain asuntoihin tulevan valon määrään, vaan myös näköyhteyden kerrostalojen välissä ja avoimuuteen havainnoida maisemaa horisontista ylöspäin. Pilvimaisemat ovat osa kaupunkia.

Joutilaisuudesta on ilmestynyt useitakin kirjoja suomeksi, suurimmaksi osaksi ne ovat tulleet meille kuitenkin

käännettyinä, vaikka luterilaisuutemme sallisi kotoperäisenkin raatamisen välttelyn. Ja siitä kirjoittaminen olisi sitä myöten oikeutettua. Tavallista elämää korostaneen Martti Lutherinkin (1483-1546) ajatusten mukainen olisi elämänohje, että ”tärkeämpääkin tekemistä on kuin työ: asialliset hommat hoidetaan, muuten ollaan kuin Ellun kanat”. Luther korosti katekismuksessaan lepopäivän pyhittämistä sekä työn ja levon vaihtelua. (Heinimäki & Jolkkonen 2008.)

Henkisiä arvoja korostaa myös seuraava hitaampaan, leppoisampaan elämäntapaan liittyvä ”tekniikka”. Siinä tuodaan esiin, että urbaania valosaastetta tulisi vältellä ja ehkä tässä on jotakin sovellettavaksi kaupunkirakentamiseen. Tähtitieteilijäksi ilmoittautuva pappi on *Kotimaa*-lehden haastattelussa keväällä 19.2.2009 esittänyt, että avaruuden katselu tekisi hyvää kenelle tahansa. Taivaankannen alla suurilta näyttävät arkihuolet paljastuvat pohjimmiltaan yhdentekeviksi. Näin kaupunkien katuvalot saattaisivat selittää nykyihmisen itsekkyyttä ja maallistumista. Avaruuden syvyys kun muistuttaisi ihmiselle, kuinka pieniä olemme. Katulamppujen valossa ihminen ajattelee helposti, että kaikki päättyy niihin, eikä yläpuolella ole mitään. Silloin ihminen alkaa helposti näyttää omissa silmissään suurelta, pohti teologi-tähtitieteilijä.

Keskustan ulkopuolella kaupungin valot eivät ole tukahduttavia. Parhaiten tämän huomaa kesämökillä, kun syksyisellä yötaivaalla avautuu linnunrata viikonloppua viettävän taivuttaessa niskansa tähtitaivaan tähyilyyn. Suomessa voi asianharrastajien mukaan ilman apuvälineitä ja sopivan pimeässä nähdä 2500 tähteä. Jos katsotaan hyvällä kiikarilla tai pienellä kaukoputkella, kohteita on jo satoja tuhansia.

Kaupungin valaistusolot olisivat huomioitu hitaassa, leppoisammaksi, ekologisesti kestävämmäksi suunnitellussa kaupungissa: lamppuja vaihdetaan vähemmän kuluttaviin, vältetään teollisuusmaista julkisten tilojen valaisua, korostetaan valoilla tai valoitta historiallista ympäristöä ja käyttäjäystävällisesti jalankulkuväyliä.

Elokuvaohjaaja ja akateemikko Aki Kaurismäki toi mielipidekirjoituksessaan (HS 9.5.2010) valaistuskeskusteluun yhden näkökulman lisää ehdottaessaan, että kauppakeskusten valot tulisi sammuttaa sunnuntaisin, jolloin saataisiin aikaan energiansäästöä, eikä uutta ydinvoimaa tarvittaisi. Tätä näkemystä voisi nimittää kasvukriittiseksi. Yhteiskuntaan, jossa etsitään uutta elämänlaatua ja onnellisuutta, linkittyy uudenlainen suhde asumiseen ja asuinympäristöihin, ehkä joudutaan luopumaan nykyisen kaltaisten standardien ylläpitämisestä. Nämä standardit liittyisivät sekä rakennetun ympäristön laatuun että laajemmin elämän laatuun. Huomioitava kysymys on, miten tällaista muutosta voitaisiin ennakoida. Jonkinlaista osviittaa tulevasta mahdollisesta elämän- ja asumisentavasta saadaan, kun tutustutaan uusiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin, joiden pyrkimykset ovat sidoksissa kestävään ”kehitykseen”.

Kestävän elämäntavan yhteiskunnalliset liikkeet

Ihmiset pyrkivät pois arkipaineisesta elämäntyylistä, mutta tavoitteeksi on asetettu myös hyvä elämä vakaassa kansantaloudessa. Muun muassa kaivataan aiempaa lyhyempiä työpäiviä, vähemmän tavarapaljoutta ja stressiä, lisää kansalaistointia ja vapaa-aikaa. Johtotähtenä loistaa ajatus kestävästä elämäntavasta, mikä viitoittaa niin yksilöiden, yhteisöjen kuin instituutioidenkin toimintaa.

Worldwatch-insituutin *Maailman tila 2010* raportissa esitellään kehitystä kulutuskulttuurista kohti kestävää elämäntapaa. Eri puolilla maailmaa on syntynyt yhteiskunnallista liikehdintää, jossa on paneuduttu kestäväen yhteiskunnan edellytyksiin. Ymmärrys on, että kansanliikkeet voivat vaikuttaa yhteiskunnan kehityksen suuntaa. Usein kysymys on muutoksesta, mutta joitain ryhmiä on saatettu kannustaa säilyttämään oma paikallinen, kestäväksi määritelty elämäntapa. Yhteiskunnallisten liikkeiden toiminnasta voi löytää ainakin

kolme, osin päällekkäistä, painopistealuetta, jotka ovat kestävä kulutus, uusi urbaani ympäristösuhde ja kasvukriittinen elämäntapa.

Kaupunginosien ja lähiöiden elämään suoraan linkittyviä liikkeitä ovat ainakin ne, jotka ovat harjoittaneet yhteistoimin kaupunkiviljelyä, ovat huolehtineet kaupungin ja sen avointen julkisten tilojen viihtyisyydestä ja kolmanneksi ovat työskennelleet yhdessä naapureidensa kanssa osallistuen esimerkiksi kimpapakyytijärjestelyihin (vrt. laatikkoteksti).

Yhteiskunnallisia liikkeitä

(Worldwatch-insituutti: Maailman tila 2010):

Take back your time -liike

Simple living

Kasvun vastainen -liike

Kohtuullistamisliike

Hitaan ruoan -liike

Freeganismi (hylätyn hyödyntäjät)

Älä osta mitään -päivä

The Compact, ei uusia tavaroita vuoteen

Yhteisöpuutarhat/-viljely

Ekokylätoiminta

Kampusekologia-liike

City repair -liike

Coachsuring (kotiturismi)

Kimppakyyti, yhteiskäyttö, paikallisvaluutta, reilu kauppa

Kulutusta vähentäviä elämäntavallisia kärjistyksiä ovat olleet esimerkiksi ”Älä osta mitään -päivä” ja ”lupaus olla ostamatta uusia tavaroita vuoteen”. Inhimillinen kanssakäyminen on nähty tärkeämmäksi kuin kulutus: onnen avaimet ovat ihmissuhteissa. On jopa otettu käyttöön bruttokansanonnellisuus-mittari.

On ehdotettu, että matkustamisesta olisi tehtävä tietoinen ja tarkoituksellinen, ehkäpä pyhä kokemus tai rituaali. Vastavuoroisuuteen perustuvassa sohasurffausverkostossa (*coachsuring*), verkoston jäsenet tarjoavat ilmaisen majapai-

kan matkustavaisille. Hieman samaan tapaan on järjestetty vapaaehtoistyötä luomutiloilla asumista ja ruokaa vastaan.

Hitaan ruoan (*slow food*) liike on jo muistuttanut siitä, kuinka ihmiset voivat järjestäytyä ”vatsan kautta”. Kun arjen kiireessä mukavuus voittaa, saattaa tämä hyödyttää kaupallisia yrityksiä.

Hitaan ruoan liikkeen toiminnan keskiössä on ajatus, että tehdään gastronomisesta nautinnosta ja ekologisesta vastuuntunnosta erottamaton parivaljakko. Ravintotietoisuus ja aikatietoisuus on naitettu yhteen. Toiminnassa on painotettu myös paikallisen ruokaperinteen puolustamista, alueellisen biodiversiteetin suojelua ja pienimuotoisen laatutuotannon edistämistä. Lisäksi on tuettu sellaisia tuotteita, jotka ovat olleet vaarassa kadota. On perustettu kauppapaikkoja ja kampanjoitu kouluruokailun kehittämisen puolesta. *Freeganismin* harjoittajat puolestaan keräävät poisheitettyä ruokaa ja käyttötavaroita. He keräilevät luonnontuotteita ja harrastavat kaupunkiviljelyä. Myöskään talojen valtaus ei ole heille vieras ajatus.

Hitaan ruoan liikettä seuranneen *Cittaslow*-liikkeen ja -verkoston päämääränä on vastustaa yhdenmukaistunutta ja hektistä elämäntapaa, joka vallitsee useimmissa maailman kaupungeissa. Liike tukee paikallista ruokakulttuuria ja käsityötä, yleisten oleskelu- ja rentoutumispaikkojen perustamista sekä autoilun vähentämistä. Ihmisiä on aktivoitu ja saatettu yhteen kannustaen heitä ottamaan haltuunsa avointa katutilaa esimerkiksi koristelemalla lähikatujen risteysalueita maalauksin, tuomalla puutarhatuoleja, penkkejä ja ilmoitus- tauluja kotikaduille.

Liikennekysymyksen ratkaisut ovat maailmalla voineet merkitä, että autot on häädetty kaupungista. Tämä on paikoin elävöittänyt keskikaupunkivyöhykettä. Kaupungeissa on vahvistettu julkisen liikenteen toimivuutta, ja suosiota on kasvattanut ilmainen joukkoliikenne. Kaupunkilaisia on kehotettu käyttämään polkupyörää tai kimpapyähtiä sekä kävelemään. Koululaisia on samoin voitu ohjata kävelemään tai

pyöräilemään matkat kouluun ryhmässä, ikään kuin ”elävänä koulubussina”.

Ekokylät ja kaupalliset ekokaupunkihankkeet ovat innoittaneet valitsemaan kestävämmän suunnan. Asumisprojektit voivatkin toimia muutoksen moottoreina ja uuden elämäntavan hautomoina. Ekologisissa kaupungeissa ympäristöhaitat jäävät lähtökohtaisesti mahdollisimman lieviksi.

Kestävän kaupungin visio on, että kaupunki ei tuhoa, vaan päinvastoin elvyttää maapalloa. Niin kutsutut ekokylät on määritelty asuinalueiksi, joista löytyvät kaikki arjen edellyttämät perustoiminnot. Kylän olemassaolo pyritään vielä turvaamaan rajattoman kauas tulevaisuuteen. Hyvinvointia edistetään yhteistoimin, kuten yhteisen ruoan valmistuksen ja aterioinnin myötä. Samoin suositaan myös autojen yhteiskäyttöä, omaa energiantuotantoa, paikallisvaluutan käyttöä, yhteisöllistä sijoitustoimintaa ja taloutta. Elämää toteutetaan sopusoinnussa luonnon kanssa. Permakulttuurin (sanoista *permanent agriculture*) mukainen elinympäristö, vaikka juuri kaupunkimiljöö, on suunniteltu luontoa kunnioittaen, sitä säästäen ja siitä oppien sekä ihmisistä huolehtien. Kaikilla on vastuu ympäristöstä ja sen oikeudenmukaisesta käytöstä.

Yliopistotasosta opetusta on liitetty kestävien yhteisöjen suunnitteluun (*Sustainable Community Design*). *LivingSmart* niminen ohjelma on kouluttanut ja ohjeistanut kaupungin kotitalouksia kestävämpään elämäntapaan. Kiinnostusta on ollut energian- ja vedenkulutukseen ja jätehuoltoon. Kampusekologia liikkeen taustalla on ekologisen rakentamisen suosio sekä huoli ilmastonmuutoksesta. Korkeakouluopetuksen merkityksen kestävä talouden edistäjänä odotetaan kasvavan tulevaisuudessa. Yliopistokampukset ovat meillä Suomessa sijoittuneet paitsi keskustoihin, myös vanhoihin lähiöihin ja viimeksi perustetut ovat tulleet uusille esikaupunkivyöhykkeille.

Niin kutsutuissa siirtymäkaupungeissa aktivoidaan ihmisiä vastaamaan omakohtaisesti ilmastonmuutoksen haasteisiin ja parantamaan elämän laatuaan. Valmistaudu-

taan siirtymään uuteen yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jossa käytettävissä olevat resurssit ovat hupenneet ja tarvitaan joustavasti muutokseen reagoivia yhteisöjä. Aktivoituneet kaupunkiyhteisöt ovat pyrkineet vähentämään öljyn käyttöä. Keinoina tähän ovat olleet esimerkiksi puutarhanhoito, säilöntä, neulominen, paikallisten elintarvikkeiden ja valuutan käyttö. On suosittu yhteisiä työvälineitä ja kulkuneuvoja sekä perustettu viljelyalueita, maatiloja ja tuottajatoreja. Tämä kaikki on edellyttänyt yhteistyötä, mikä on nakertanut yrityskeskaisen kuluttajuuden yksipuolista valta-asemaa ihmisten arjessa. Valittu vapaaehtoinen yksinkertaisuus on korostunut yhdysvaltalaisessa keskustelussa, kun Euroopassa yksinkertaisuusliikkeen sijaan on puhuttu ”hitausliikkeestä”.

Kolmantena yhteiskunnallisten liikkeiden pääryhmänä erotamme tässä kasvuttoman talouden liikkeet, jotka muistuttavat siitä, että kasvu voi olla vahingollista ja että laskusuuntaus taloudessa voi olla eduksikin. Terveellisen ruokavalion tapaan kasvuton talous voi edistää ihmisten hyvinvointia.

Kohtuullistamisliikkeen kannattajat ovat saattaneet vapaaehtoisesti yksinkertaistaa omaa elämäntapaansa niin, että tulevat toimeen hyvin pienillä tuloilla ja siten vähällä palkkatyöllä. Kiireen täyttämä elämäntapa on lieventynyt jo pysäyttämällä työajan piteneminen. Ihmisellä on myös lepoelvelisuus. Siihen sisältyy ajatus, että valitaan aika rahan sijaan. Mahdollinen tuottavuuden kasvu tulisi hyödyntää vapaa-ajan määrän lisäyksenä. ”Oman ajan päivää” on lanseerattu maailmalla muistuttamaan työajan lyhentämisen tarpeesta. On mietitty, miten kokonaistyöaikaa voitaisiin jakaa niin, että töitä olisi tarjolla useammalle työntekijälle.

Pitkää työpäivää ei tulisi enää pitää statussymbolina. Kulutukseen pohjautuvaa kilpailua tulisi niin ikään vaimentaa. Kasvukriittisissä visioissa korostetaan kestävyysajattelua ja lähellä tuotettujen hyödykkeiden käyttöä. Kun elämänrytmi kävisi hitaammaksi ja miellyttävämmäksi, se olisi hyväksi sekä maapallon luonnolle että ihmiselle itselleen. Kasvuttomassa yhteiskunnassa ihmiset käyttävät vähemmän

aikaa työntekoon ja enemmän elämiseen. Ihmiset kuluttavat vähemmän, mutta parempia tuotteita. He tuottavat vähemmän jätettä, käyttävät tavaroita uudelleen, kierrättävät ja ymmärtävät toimintansa seuraukset pitäen ekologisen jalanjälkensä pienenä. Ihmiset etsivät onnea keskinäisestä kanssakäymisestä ja luopuvat tavarahan haalimisesta.

Uuden talouden ja onnellisuusekonomian sanastoa voisivat olla ”lieventävät puskurit”, ”valikoivat suodattimet”, ”vitkaisuuden pysäkit”, ”ajankäytön vaihtoehtokustannukset”, ”liikatarpeet” tai ”leppoistamisen vaikuttavuuden arviointi (LEVA)”. Leppoisuus on mahdollista tulkita kriteeriksi, jonka pohjalta arvioidaan ympäröivää maailmaa ja sitä, miten yhteiskuntaa ja ympäristöä tulisi kehittää. Olisiko leppoisuuden näkökulmasta esimerkiksi parempi, että kaupat olisivat kiinni sunnuntaisin? Tulisiko taloyhtiöiden suosia lenkkisaunojen järjestämistä? Miten matkustaja voisi kokea julkisen liikenteen paitsi ympäristöystävällisenä matkustamisen muotona, myös leppoisana? Entä tekisikö leppoisuus kouluista viihtyisämpiä ja turvallisempia? Merkitseekö etätöskentelymahdollisuus leppoisuutta?

Kasvukriittiseltä *degrowth*-liikkeeltä on toivottu, että se pystyisi kokoamaan laajemman yhteiskunnallisen vaihtoehtoliikkeen, jossa yhdistyisi ekologinen elämäntapa, markkinatalouden kritiikki ja kasvutalouden vastainen politiikka (Purokuru & Ronkainen 2010). Jos edellä kirjatut yhteiskunnalliset liikkeet odotuksineen ja käytänteineen vaikuttavat utooppisilta - vaikka jo toteutettuja ovatkin - haluan tuoda pari kotimaista esimerkkiä asumisen yhteisöllisyyden, naapuruuden uudesta tulemisesta tai ainakin sen paikallisesti tavoitetusta tai tavoitellusta vahvistumisesta.

Urbaania kyläytymistä

Erityispedagogi Meri Lähteenoksan elämän muutti kirja länsiafrikkalaisen heimon arjesta. Hän innostui kyläytymisestä yhteisöllisyyttä tukevana ja synnyttävänä prosessina ja mal-

lina. Viisas arki -pamflettiin (2008) tekijä on kirjannut ajatuksensa asumismuodostaan, kaupunkikylästä, jossa hän oli asunut 16 vuotta. Kirjattu tarina kertoo samalla 100-vuotiaan Annikinkadun puutalokorttelin rakennussuojelukamppailusta Tampereella.

Annikin korttelissa on asunut enimmäkseen pätkätyöläisiä, työttömiä, eläkeläisiä ja opiskelijoita – nyttemmin asunnot on muutettu kovan rahan omistusasunnoiksi ja tiloja on saneerattu. Keskinäistä osaamista ja kehumista oli pyritty kierrättämään korttelissa. Porukat olivat jakautuneet remonttiryhmäksi, kulttuuri- sekä yhteisöllisyys- ja yhteiskunnallisuustyöryhmäksi. Entä jäivätkö jotkut asukkaat näiden ryhmien ulkopuolelle, se ei aivan käy lukijalle selväksi? Yhteisöjen kehittämistä kiinnostuneille on julkaisuun koottu toimintavinkkilistoja. Paikoin ne ovat leikkisiä ja positiivista nurkkakuntaisuutta tarjoavia. Melko hauska toimintavinkki oli, että jos ei ole varaa matkustella, voi omaksi virkistykseen matkustaa naapuriin: tuttujen kesken voidaan joskus vaihtaa viikonlopuksi koteja.

Kyläytyminen voi tapahtua joko itsestään tai toimimalla tietoisesti sen suuntaisesti, kuten tapahtui Annikin korttelissa. Piha on tuon kaupunkikorttelikylän olohuone ja raitti. Sisäpihalla asukkaat ovat välttämättömyksiensä pakottamina tavanneet päivittäin vessa-, suihku- ja puunkahkureissuillaan. Vallan ja toteutusvastuun samapaikkaisuuden Lähteenoksa toteaa yhteisöllisyyden kulmakiveksi.

Annikin kortteliyhteisössä on näyttäytynyt tavannaista vähemmän erilaisia asukkaiden välisiä ristiriitoja. Ehkä tähän on vaikuttanut ensiksi se, että asukkailla oli ollut pitkään yhteinen huoli korttelin tulevaisuudesta. Tällainen yhteisöllisyys on tuttua nimby-ilmiöstä, joissa paikalliset asukkaat ovat vastustaneet alueelle suunnattuja muutosvoimia konkreettisten sijoitushankkeiden yhteydessä. Toiseksi kyläelämään liittyviä tunteita on purettu häpeilemättä juoruamalla ja selän takana puhumalla. Juoruaamiseen ei ole liitetty pahantahtoisuutta eikä uhkaa.

Myös oman asuntonsa tiloja kirjoittaja oli varannut yhteiseen käyttöön. Hänen kotinsa yhteydessä on ollut ”mahdollisuuksien tila”. Siellä on ollut näyttely-, konsertti- ja teatteritoimintaa. Se on ollut kirjoittelupaikka ja hiljentymistila. Yksi antoisimpia kuvatussa kaupunkikylässä toteutettuja pienprojekteja oli ollut hanke, jossa jokainen halukas asuja sai toimittaa sunnuntaipäivän hiljentymishetken omasta maailmankatsomuksestaan ponnistaen.

Liittymää ja konkreettista verkostoitumistakin on korttelilla ollut ekokylien suuntaan ja kylätoimintaan. Kyläytyminen on merkinnyt pamfletin kirjoittajalle elämisen mallia, maailmanlaajuista kumppanuutta ja ihmisenmittakaavaista toimintaa, jossa toteutuu sekä säästeliäisyys että anteliaisuus.

Loppukiri-kirja (Dahlström & Minkkinen 2009) on puolestaan kuvaus seniori-yhteisön rakentumisesta ja talosta, joka kohosi Helsingin uudelle esikaupunkialueelle Arabianrantaan. Teos on elävä esimerkki ja myös kutsu keskusteluun vaihtoehtoisista asumisen muodoista. Tässäkin tapauksessa kirjan tekijät ovat olleet asukkaita ja aktiivisesti vaikuttaneet talon ja yhteisön syntyyn ja sen muotoutumiseen. Keväällä 2006 valmistunut talo on seniori-ian asumismuoto, jossa itse tuotetaan palvelut – päivittäinen ateriat, yhteistilojen siivous, naapuriapua ja runsaasti harrastustoimintaa.

Loppukirissä ei ole henkilökuntaa. Palvelut ja osin talon huoltokin tehdään omin voimin, siksi esimerkiksi tehostetua palveluasumista Loppukiriin olisi vaikea järjestää. Joka viikko vuorossa on yksi kuudesta asukkaiden muodostamasta työryhmästä. Ryhmä huolehtii päivällisen valmistamisesta ja yhteistilojen siivouksesta. Kuuden viikon sykleissä tapahtuva ponnistelu työviikolla voi katkaista päivien soljuminen liiankin tasaisena virtana.

Loppukirin asukkaat kuuluvat ainakin kolmeen eri yhteisöön: Loppukirin asukas-yhteisöön, Asunto-osakeyhtiö Helsingin Loppukiriin ja Aktiiviset Seniorit ry:hyn. Ensin mainittu asukas-yhteisö on rekisteröimätön ja se kokoontuu kerran kuukaudessa. Tässä yhteisömallissa kaikki asukkaat

osallistuvat taloa ja yhteisöä koskevaan päätöksentekoon. Lisäksi niin sanotulla osakassopimuksella on pyritty varmistamaan, että Loppukiri pysyisi ensimmäisen sukupolven jälkekin yhteisöllisenä talona. Asukkaat olivat alkuvaiheessa 54-89 -vuotiaita, alaikärajan ollessa 48 vuotta. Neljannes taloon muuttaneista asukkaista toimi yhä ammatissaan. Ensimmäisten kolmen vuoden aikana alkuperäisistä asukkaista vain yksi pariskunta oli lehtitiedon mukaan muuttanut pois.

Loppukiri on yksityisin varoin rakennettu hitas-talo. Asukkaat omistavat asunnot ja yhteistilat. Seniori-yhteisön rakentamiselle on otettu oppia tukholmalaisesta nyt jo parikymmentä vuotta toimineesta Färdknäppenistä. Hankkeen edetessä rakennettiin samanaikaisesti sekä taloa että yhteisöä, mikä sisälsi muun muassa työryhmissä toimimista, tapaamisia, jäsenmatkan Ruotsiin, yhteisöllisyyskoulutusta ja -valmennusta.

Melkein puolet asukkaista on tullut mukaan vasta asumis- tai muuttohuomioivan myötäsunnitteluvaiheen jälkeen. Useimmat olivat saaneet tiedon uudesta asumismuodosta median kautta. Pilottihanke onkin ollut erittäin näkyvästi esillä julkisuudessa. Asukkaita muutti taloon yhteensä 72. Monelle tuon kokoluokan yhteisö oli helpotus, siellä uskottiin myös yksityisyyden säilyvän paremmin kuin pienemmässä vaihtoehdossa. Asuntoja on yhteensä 58.

Monet varsinkin pariskunnat harkitsivat pitkään osallisuuttaan; yleensä nainen oli innostuneempi kuin mies. Ollisivatko yhteisöhankkeet ylipäätään vahvemmin naisvetoisia kuin miesten toiminta-alueita? Lähiomaisissa ikääntyvän sukulaisen muutto uuteen asumismuotoon ja taloon saattoi herättää huolta. Taustalla oli ehkä ajatuksia siitä, ettemmekö voisikaan vastata vanhemmistamme tai että hupeneeko perintöosa? Toisaalta ikääntyvä itse saattoi muistella lapsuuden kyläyhteisöä, hakea elämälleen aktiivisia loppuvuosia ja välttää sohvaantumista. Myöskään uuteen asumismuotoon ei haluttu gettoutua.

Monipuolisia yhteistiloja on talossa hulppeat lähes 400

neliötä. Irtaimiston hankinta niihin oli suuritöinen, mutta jännittävä projekti. Aktiiviset seniorit ry, joka on tavallaan ollut Loppukirin kätilö, hankki itse koko irtaimiston, ja maksumiikenne kulki Loppukirin talobudjetin kautta.

Merkittävin tavallisista senioritaloista poikkeava tekijä on lopulta talon sisäinen kulttuuri, eivät tilat. Loppukirikirjan esipuheen kirjoittanut Antti Karisto toteaa, että nähtäväksi jää, miten talossa menee silloin, kun varsinainen vanhuus tulee, ja miten talo taipuu uusiin haasteisiin. Muuttaminen näyttäisi yleistyvän ihmisten tullessa eläkeikään, ja Loppukiri-talokin saanee seuraajia, jotka hyötyvät kirjatusta kokemuksista. Talon valmistuttua uusia muuttohalukkaita on laskettu olleen lähes toisen vastaavan talon verran.

Loppukirin pitkä suunnittelu- ja rakennusaika teki prosessista raskaan ja merkitsi monia asukasmuutoksia. Hanke kesti lähes kuusi vuotta. Tutuista henkilöistä koostuva, pienempi porukka voisi selvitä vastaavasta koitoksesta helpomalla. Liikaa ei voi korostaa, että tulevien asukkaiden on syytä paneutua piirustuksiin ja suunnitelmiin perusteellisesti ja oikea-aikaisesti.

Sekä Tampereen että Arabianrannan yhteisöillä oli ja on vahva identiteetti ja yhteisyyttä tukeva fyysinen rakenne. Siinä missä tamperelaisten korttelissa oli vanhakantaista, hieman pysähtynyttä kodikkuutta, suuntautuu Arabianrannan yhteisötalo vauhdikkaasti lähitulevaisuuteen. Molempia asuinyhteisöjä näytti leimaavan elinvoimaisuus ja rentous, elämäntilanteeseen tai -vaiheeseen liittyvä ”downshiftaus”, hidastaminen.

Downshifting on käännetty usein leppoistamiseksi. Englanninkielinen sana tarkoittaa vaihteen vaihtamista pienemmäksi - esimerkiksi alhaisemman elintason tietoista valitsemista - metaforan taustalla on näin moottori, kone, jota mielikuvaa tulisi nyt välttää. Leppoistamisen keskiössä on ihminen, inhimillinen vuorovaikutus ja toiminta.

Yhteisöllisyyden perään on huudettu ja sitä ruohonjuuritavalta kuvattu. Tässäkin syklit näyttävät toistuvan. Parissa

kymmenessä vuodessa ei meillä ole paljonkaan menty eteenpäin yhteisöasumisen saralla, oli se sitten itsestään syntynyttä tai ohjatusti järjestettyä. Naapurustoyhteisöllisyys on rikkaus arjessa, mutta se ei ole mikään utopia tai paratiisi, vaan vaatii asukkailtaan sopeutumista ja sietokykyä.

Lähiötyyppisten asuinalueiden kannalta keskeistä lienee, että kyläytyminen voi alkaa vaikkapa asukasyhdistystoimintana, pihatalkoina tai yhteisinä juhlina. Hyvistä naapureista voi tulla melkeinpä perheenjäseniä, jos kiinnostusta ja innostusta riittää. Tilakehittelyjen yhteydessä voidaan kyseenalaistaa perinteiset suunnitteluperiaatteet ja hakea niiden vastakkaisuuksia. Kaiken ei tule ympärillä olla tarkkaan suunniteltua - laatoitettua, pengerrytettyä, istutettua ja kliiniseksi muuttanutta maisemaa (Isohanni 2006, 88-90). Tällöin voidaan sallia ympäristön keskentekoisuus, tavoitella hillittömyyttä, korostaa hetkellisyttä ja vuorovaikutusta, huomioida liikkeen merkitys sekä innostua keinotekoisuudesta ja pinnallisuudesta. Eräitä pohdittavia jatkumoitä tiläkehittelyissä voivat näin olla:

viimeistely	keskentekoinen
hallittu	hillitön
jatkuvuus	hetkellisyys
vetäytyminen	vuorovaikutus
pysähdys	liike
koskemattomuus	keinotekoisuus
pysyvä	pinnallinen

Asukkaiden omaksi kokemasta ja sellaiseksi määrittävästä kaupungista on todettu, ”ettei sitä tarvitse suojella kuin raihnaista mummoa, se kestää reippaankin kulutuksen” (Vuorinen 2010). Tässä on jotakin osviitaksi tihentyvän ja tiivistyvän kaupungin ja kasvamassa määrin esikaupunkien suunnittelulle.

10. Lähiö 2.0

Lopuksi esitän yhteenvedona vision leppoisasta asumalähiöstä. Se tukeutuu edellä kirjatuihin ajatuksiin leppoisuuden mahdollisuuksista ja merkityksestä esikaupunkialueiden kehittämisessä. Mukana on myös eräitä täydentäviä huomioita. Tarkastelua kehystää toisaalta kaupunkisuunnittelututkimus, toisaalta tulevaisuuden tutkimus, jossa rakennetaan skenaarioita lähitulevan kehityksen varalle.

Mahdollisina lähiöiden kehittämisstrategioina kirjamme neljä näkemystä ja tulevaisuuden kuvaa, jotka tosiokuvitteellisesti asettuvat vuodelle 2015. Nämä ovat *uus-asumalähiö*, *retrolähiö*, *leppoistettu lähiökaupunginosa* ja *puolustettu lähiövyöhyke* (Taulukko 2; Kopomaa 2010). Valitun painotuksemme mukaisesti vahvimmin esillä on ”leppoistettu lähiö”.

Ensimmäisessä lähiön kehittämismallissa turvapalvelut ovat uudistustyön ytimessä. Tämä painotus on esillä toimintamallissa, joka kantaa nimitystä *puolustettu lähiövyöhyke*. Suojautumisen taustalla on tällöin ajatus, että kaupunkia uhkaavat sekä paikalliset turvallisuusongelmat että globaalit vaarat. Kontrollin kehittäminen tukisi osaltaan esikaupunkien poliittis-taloudellista asemaa sekä kansallisesti että suhteessa muihin maailman kaupunkeihin.

LÄHIÖIDEN KEHITTÄMISMALLIT

	Asukaslähtöisyys	Rakennuslähtöisyys
Suuri muutos	Puolustettu lähiövyöhyke: Rakennusryppäät kunnostetaan tai rakennetaan vastaamaan koettuja tai tunnustettuja, muuttuvia turvallisuusriskejä ja uhkakuvia.	Uusasumalähiö: Rakennusten sijoittamisessa ja arkkitehtuurissa sovelletaan alueidentiteettiä ja imagoa vahvistavaa suunnittelua.
Pieni muutos	Leppoistettu lähiö-kaupunginosa: Olemassa oleville asuintiloille kehitetään uusia yhteisyyttä ja asukastoimintaa tukevia käyttömuotoja.	Retrolähiö: Aluetta ja rakennuksia pidetään kunnossa ja kehitetään vähintäänkin rakennusaikaisiin mielikuviin tukeutuen.

Taulukko 2: Neljä nimettyä lähiön kehittämisstrategiaa.

Asukkaiden turvallisuuden vaalimisessa tehdään puolustetun esikaupunkivyöhykkeen strategiassa ainakin ikäryhmittäin selviä ryhmäkohtaisia eroja. Alle kouluikäisille, koululaisille, aikuisille, lemmikkieläinten omistajille, ulkomaalaistaustaisille, ikääntyneille, kaikille heille pyritään tarjoamaan omat turvakoordinaattinsa riskien varalta.

Ulkopuolisten liikkumiseen alueella tarvitaan lupa. Suljetulla alueella on oma rytmensä, joka seuraa pääasiassa koululaisten kuljetuksia, henkilökunnan liikkumista ja

työssäkäyvän aikuisasujaimiston poistumisia ja saapumisia. Hyvätuloisten asukkaiden yhtenäisellä asuinalueella toimivat turvavartijat ja valvontakamerat. Henkilöllisyys tarkistetaan viimeistään ennen asuntoihin pääsyä. Asukkaiden käytössä ovat omat liikuntatilat, kentät ja muita hyvinvointipalveluja sekä esimerkiksi vuoden ympäri auki oleva ulkouima-allas valvojiin. Tavaraa ja palveluja tilataan nettikaupan kautta.

Kehittämisstrategiassa, jota voimme kuvata *uuslähiöistämisenä*, keskeistä on, että uutta rakentamalla on mahdollista kehittää myös nykyisiä esikaupunkialueita, tukea alueidentiteetin syntyä ja vahvistaa imagoa. Kaupunkirakenteen pirstoutumista ei ole kokonaan voitu välttää. Näin on syntynyt esimerkiksi ABC-huoltoasemakylä ja liikenneseisake-, liikenneväylä- ja kesäasuntokylä. Yhdyskuntarakenteen eheyttämistarve ja autoriippumattoman saavutettavuuden edistäminen ovat säilyneet haasteina. Asumisen uusilla keskittymillä saattaa olla oma erityinen lähiöprofiilinsa. Palvelut haetaan usein muista asumalähiöverkoston solmupisteistä, mikä synnyttää luonnollista liikennettä taajamien välillä.

Uuden asumalähiön rakennuskanta voi olla pientalovaltaista ja kerrostalot siellä poikkeus. Uudella välikaupunki-alueella asukaita yhdistää yhteinen elämäntilanne, jaettu asumisen tulevaisuus alueella sekä sosiaalinen media. Uusasumalähiössä huolehdittaisiin paitsi liikenneyhteyksistä, myös sähköisestä tiedon kulusta. Uudet asuinalueet ovat edelläkävijöinä toteuttaneet niin sanotun ubiikkiyhteiskunnan ideoita tietoyhteiskunnan toisesta vaiheesta, jossa tietotekniikka sulautuu ympäristöön. Ubiikki (*ubiquitous computing*) tarkoittaa tietotekniikkaa, joka linkittyy huomaamattomasti ihmisten ja yritysten arkeen. Työ on luonteeltaan hajautettua; etätöitä kotona, mobiilia, liikkeessä suoritettua tai ylipäättään missä tahansa sopivassa yhteydessä tai paikassa toteutunutta - vaikkapa omalla pihalla työhuonepergolassa.

Lähiöiden syntyhistoriaan palaten havaitaan, että siinä on tiivistynyt ajatus yhteiskunnan ja perheiden menestyksestä. Lähiön kehittäminen puolen vuosisadankin takaisten

perinteiden pohjalta merkitsisi eräänlaisen *retrolähiö*-idean suosimista. Menneisyys vaikuttaa merkittävämmältä kuin nykyisyys. Olemassa olevia lähiöitä voidaan kunnostaa ja vaalia, ehkä hieman nostalgisesti, sellaisina, kun ne parhaassa muodossaan ovat olleet. Peruskorjaus-projektit alueella vaalivat kyseisen lähiön perinnetyyliä. Saneerauksen myötä tavoitellaan alueelle tai yksittäisille kerrostaloille klassikon asemaa.

Talokohtaisista asukastiloista pidetään huolta, ja niitä kunnostetaan ajanmukaisiksi. Asukkaat ovat kerrostaloihin muuttaneita nuoria lapsiperheitä tai alueella pitkään asuneita syntyperäisiä, nyt senioriasukkaita. Talonmiehiä toimii taloyhtiöissä entiseen malliin. Asukaskiinnostusta on riittänyt esimerkiksi talkootoimintaan. Ikäihmiset vastaavat pihakummeina lähiviheralueiden hoidosta ja siisteydestä.

Nykyisten yhteisten asukastilojen käyttöä kerrostaloissa on mahdollista kehittää tehokkaammaksi. Tavoite olisi tällöin jalostaa tilojen arkikäyttötapoja ja kehittää niille uusia käyttömuotoja, etenkin asukkaiden yhteistiloina, mutta tarpeen mukaan myös yksityistä käyttöä sallien. Tämä toiminta nivoutuu lähiön suunnitteluideologiaan, joka voidaan nimetä *lähiökaupunginosan leppoistamiseksi*. Alueella kiinnitettäisiin erityistä huomiota sellaisiin tiloihin, jotka voivat tukea paikallista yhteisyyttä ja kulttuuria, samalla kaupunginosan identiteettiä. Tämä tavoite voi olla perusteena myös joidenkin alueen rakennusten purkamiselle. Vanhan rakennuskannan suojelu ei ole ylimitoitettua, eikä se estä asukkaiden tai suunnittelijoiden arkiluovuutta. Vanhalla alueella uutta syntyy aina vanhoille ”raunioille”.

Peruskorjattavissa lähiötaloissa päivitetään yhteistilojen käyttömahdollisuudet, huomioidaan pihat, terassit, parvekkeet, porraskäytävät ja kellaritilat, kuten väestönsuojat. Esimerkiksi talokohtaisista väestönsuojista on kehitetty asukasyhteistiloja tai niitä on vuokrattu yksityiseen käyttöön. Sillä on arvioitu, että nykyisenlaisia väestönsuojia ei enää tarvita kiinteistöissä. Yhteiskunnan pitäisi toimia sodankin

oloissa, mikä on vaikeaa, jos väestö piilottelee kellarisuojojissa. Ympäristökriisin tapauksessa suojat voisivat toimia vaikkapa tilapäissairaaloina. Nykyisten uhkakuvien tilanteessa on arvioitu, että tiiviit talot riittävät antamaan kohtuullisen hyvän suojan. Näin prosentti tai pari uusien rakennusten kustannuksista voitaisiin varata esimerkiksi talokohtaiseen taiteen tai esteettömyyden vaalimiseen suojatilojen sijaan.

Kestävän kehityksen täsmennetyt ideat, kuten kimp-pakyydit, kierrätys, korjaus, uusiutuvat energialähteet ja ekorakentaminen pyrittäisiin huomioimaan kehitettävissä lähiökaupunginosissa. Kerrostalo- ja talokohtaiset sosiaaliset verkostot ovat merkityksellisiä kanssakäymisen, tuen saamisen ja tarjoamisen kannalta. Yhteisöllisyys kuuluu tasokkaaseen asumismuotoon. Ulkomaalaistaustaiset asukasryhmät rikastuttavat lähiökulttuuria.

Tiedostavat asukkaat tarkkailevat kulutustaan, he sat-saavat laatuun, henkilökohtaisuuteen sekä kohtuuteen tuotteissa ja palveluissa. Kohtuullistaminen voi merkitä myös ostosten rationalisointia, yhteishankintoja tai suurempia, edullisempia eriä tavaroita tai useita kappaleita samaa tuotetta. Vähittäiskaupan keskittymisessä paikallisesti ja alueellisesti tapahtuu muutoksia.

Uusia kaupankäynnin suosittuja muotoja ovat suoramyynti kiertävistä autoista ja ruokataksit. Asumisessa on oman luomukaupan asiakkaita, joita yhdistävät vielä ruokapiirit. Talojen kylmäkellarit palvelevat nyt yhteishankintoina tehtyjen tilavihannesten säilytystä. Kotitalouksia on koulutettu ja ohjeistettu kestävän kulutuksen ja elämäntavan tavoitteluun. Kaupan suuryksiköt vetävät nekin entiseen tapaan väkeä alueelle ostoksille, mutta sinne tullaan usein myös ystäviä ja työtovereita tapaamaan.

Leppoistettu lähiökaupunginosa on enemmän kuin vain asuinpaikka. Merkittävä motiivi esikaupunkialueelle saapumiseen ovat hyvät ulkoilumahdollisuudet ja luonto. Työmatkalaiset sukkuloivat hekin lähiöiden kautta. Niihin saattavat houkutella kävijöitä myös monimuotoiset tapahtumat, kan-

sanjuhlat, festivaalit tai muut kulttuuririennot; kaupunkiasujan siirtyminen, vaikka vain satunnaisesti käymään omaluonteiseen esikaupunkikeskukseen voi olla seikkailu. Taide ja kulttuuriharrastusmahdollisuudet nivoutuvat alueen arkeen ja juhlaan. Julkista taidetta on piholla ja liikenneväylien varrella. Rakennuksiin on myös lisätty ornamentiikkaa ja muita taiteenomaisia elementtejä.

Lisävihreyttä on synnytetty siirreltävin istutuslaarein, rakennusten päätytelkein ja kattokattauksin. Lähiökerrostalon päädyn lisäksi katoille on rakennettu laajentumatiloja asunnoille. Viherympäristöverkostot kattavat kokonaisia alueita. On yhteisöpuutarhaa, palstaviljelyä, siirtolapuutarhaa ja parvekeviljelyä. Talojen väliin on sijoitettu tyylinmukaisia grillikatoksia, leikkimökkejä, puulämmitteinen sauna ja jopa yksityisillä henkilöillä vuokralla olevia kesämajoja.

Asukastilojen käytössä on vuorottelevia rinnakkaiskäyttötapoja. Yksittäiset asukkaat tai asukasryhmät hyödyntävät tiloja. Ikääntyville talon tiloihin on tuotu monenlaisia hyvinvointi- ja terveystalvia. Palvelujen koordinoinnista ja ideoinnista vastaavat asukkaat. Kirjasto, kirkko ja koulu ovat matalankynnyksen asukastiloja perinteisten palveluaikojensa ulkopuolella. Vanhoista pyöristä kunnostetut lähiöpyörät ovat asukkaiden vapaassa käytössä kaupunginosassa. Nopean pyöräilyn reitti lävistää alueen. Lähimmälle liityntäliikenteen pysäkille tai raideliikenteen asemalle on matkaa enintään pari kilometriä. Tässä leppoisassa kaupunginosassa on turvallista liikkua – ja liikuttua.

Lyhenteet

(HBL). Hufvudstadsbladet.

(HS). Helsingin Sanomat.

Lähteet

Alexander, C. & Ishikawa, S. & Silverstein, M. (1977). *A Pattern Language*. London: Oxford University Press.

Ameel, Lieven & Tani, Sirpa (2007). Säröjä kaupunkitilassa: parkour. *Alue ja ympäristö 2007*: 1, 3-13.

Ampuja, Outi (2011). Meluongelman muotoutuminen ja urbaanin äänimaiseman arviointikriteerit Helsingissä 1950-luvulta nykyaikaan. *Yhdyskuntasuunnittelu 2011*: 1, 8-23.

Andersson, Jan-Erik & Budney, Jen (2007). *Wild. Fantasia ja arkkitehtuuri*. Hämeenlinna: Maahenki.

Arkko, Henna (2010). *Pihapiiri-messut, Lahti 2010*. www.tormalanpiha.com

Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott (1995). *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Suom. Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.

Bell, Claudia (2000). *Roadside Exhibitionism: Outsider Art as Local Landmarks*. *Space and Culture* 7/8/9, 50-58.

Birkeland, Inger (2007). *Culture, Cultural Policy and Ecological Sustainability*. *Nordisk Kulturpolitisk Tidskrift*, Vol. 10, 2: 82-112.

Bonnett, Alastair (2000). *Graveyards*. Teoksessa *City A-Z*, (toim.) Steve Pile & Nigel Thrift. London & New York: Routledge, 91-93.

Bottà, Giacomo (2010a). *The sacred and the everyday in Helsinki's suburbs*. (Julkaisematon artikkeli), University of Helsinki, Department of Social Research.

Bottà, Giacomo (2010b). Don't do it yourself! Kumpulan Vaihtopiiri as an example of communal empowerment of Helsinki suburbs. University of Helsinki. <http://blogs.helsinki.fi/leppoisalahio/projektin-blogi/>

Brulé, Tyler (2010). Time for cosying up in Helsinki. FT.com, Financial Times. 8.10.2010. <http://www.ft.com/cms/s/2/e0c11a6e-d262-11df-9e88-00144feabdc0.html>

Bruus, Soili (1992). Näkemyksiä subjektiivisesta ajasta. POHDIN. Filosofinen aikakauskirja 6: 63-110.

Cantell, Hannele & Larna, Riitta (2006). Ympäristövastuullisuus nuorten sanoissa ja teoissa. Helsingin kaupungin opetusvirasto. A1:2006.

Cliff, Stafford (2006). Taivas kattona: al fresco asumisen tyylinä. Suom. Anna Rantanen. Helsinki: Multikustannus.

Cochrane, Allan (2007). Understanding Urban Policy. A Critical Approach. Oxford: Blackwell Publishing.

Coffman, Bryan S. (1997). Weak Signal Research. MG Taylor Corporation. <http://www.mgtaylor.com/mgtaylor/jotm/winter97/wsr-intro.htm> (Luettu 12.1.2010).

Craw, Penelope J. & Leland, Louis S. Jr & Bussell, Michelle G. & Munday, Simon & Walsh, Karen (2006). The Mural as Graffiti Deterrance. Environment and Behaviour 38/2006, 422-433.

Dahlsröm, Marja & Minkkinen, Sirkka (2009). Loppukiri. Vaihtoehtoista asumista senori-iässä. Juva: WSOY.

Debord, Guy (2005/1967). Speaktaakkelin yhteiskunta. Suom. Tommi Uschanov. Helsinki: Summa.

Elonheimo, Kalle (2003). Pieni pyhiinvaelluskirja. Helsinki: Kirjapaja.

Eväsoja, Minna (2006). Luonnollisuus ja symboliikka. Esteettis-filosofinen näkökulma japanilaiseen puutarhataiteeseen. Teoksessa *Paradokseja paratiiseissa: Näkökulmia urbaanin luonnon kysymykseen*, (toim.) Arto Haapala & Mia Kunnaskari. Kansainvälisen soveltavan estetiikan instituutin raportteja n:o 4. Helsinki, 55 - 83.

Florida, Richard (2002). *The Rise of the Creative Class. And How It's Transforming Work, Leisure and Everyday Life*. New York: Basic Books.

Franck, Karen A. & Stevens, Quentin (2007). Loose space. Possibility and diversity in urban life. London: Routledge, 1-33.

Gilliat-Ray, Sophie (2005). 'Sacralising' Sacred Space in Public Institutions: A Case Study of the Prayer Space at the Millenium Dome. *Journal of Contemporary Religion* 20: 3, 357 - 372.

Ginsberg, Robert (1999). *Aesthetics of Ruins*. Luento, Helsingin yliopisto 14.5.1999.

Goltsman, Susan & Iacofano, Daniel (2007). *The Inclusive City: Design Solutions for Buildings, Neighborhoods and Urban Spaces*. Berkeley: MIG.

Gottdiener, Mark & Budd, Leslie (2005). *Key Concepts in Urban Studies*. London: Sage.

Haapalainen, Riikka (2009). Nykytaiteen osallistavat opetukset. *Aikuiskasvatus* 2/2009, 116-123.

Haarni, Tuukka (1999). *Urbaanit epifyytit – kaupunkiviidakon päällyskasvusto*. Teoksessa *Näkyvän taa*. Helsingiläistä kaupunkitutkimusta. Helsinki: Tietokeskus, 50-52.

Haila, Anne (2004). Eurooppalainen kaupunki. *Tiede ja edistys* 4/04, 287-295.

Hall, Stuart (1999). *Identiteetti*. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.

Haveri, Minna (2010). Nykykansantaide. Maaseudun Sivistysliitto. Aalto-yliopiston taideollisen korkeakoulun julkaisusarja A 102. Helsinki: Maahenki.

Heikkinen, Markku (2010). Helsingin muinaismuistot vaativat vaalimista. *Sofia* 10/2, 4-5.

Heinimäki, Jaakko & Jolkkonen, Jari. (2008). Luterilaisuuden ABC. Synkkä ja harmaa sanakirja. Logos. Helsinki: Edita.

Heinonen, Sirkka (2009). Tulevaisuuden visio: Ekohallittu hidas elämä (haastattelu). *Ympäristö* 2009: 4, 20-22.

Hertzen, Heikki von (1946). Koti vaiko kasarmi lapsillemme? Asunnontarvitsijoiden näkökohtia asunto- ja asemakaavakysymyksissä. Väestöliiton julkaisu 15. Porvoo: WSOY.

Hiltunen, Elina (2010). Heikot signaalit. Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry. http://www.futurasociety.fi/seminaarit/heikot_signaalit.htm (Luettu 12.1.2010)

Hiltunen, Mervi Johanna (2000). Ekomoderni lähiöuudistus. Teoksessa *Vihertyvä kaupunkiseutu – suunnittelun ja hallinnan ekomoderni käänne*, (toim.) Jarmo Kortelainen. SoPhi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 121-150.

Hodgkinson, Tom & Kieran, Dan (2010). *Joutilaita iloja (The Book of Idle Pleasures)*. Suom. Mirja Muurinen. Helsinki: Basam Books.

Honoré, Carl (2004). *In Praise of Slow. How a Worldwide Movement is Challenging the Cult of Speed*. New York: HarperCollins Publishers.

Hou, Jeffrey (toim.)(2010). *Insurgent Public Space. Guerilla urbanism and the remaking of contemporary cities*. London & New York: Routledge.

Isohanni, Tuula (2006). *Arabia Arabia. Taiteellinen toiminta osana asuinympäristön suunnittelua, tapaus Arabianranta*, Helsinki. Taideollisen korkeakoulun julkaisu A66. Helsinki: Taideollinen korkeakoulu.

ITE-vuosikirjasarja. Helsinki: Maahenki.

Jalas, Mikko (2010). Työmatkapyöräily Tekniikan Maailman -lehdessä vuosina 1974-2007. Liikenne/kaupunki 2010: 1-2, 44-57.

Jurmu, Pauliina (2004). Tilaa elpymiselle: Tilasuunnitelma ostoskeskuksen oheistiloiksi. Opinnäyte. Muotoiluinstituutti, sisustusarkkitehtuuri. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu.

Karisto, Antti (2008). Satumaa. Suomalaiseläkeläiset Espanjan Auringorannalla. Helsinki: SKS.

Karisto, Antti (1998). Pirstoutuvan elämän politiikka. Teoksessa Elämänpolitiikka, (toim.) J.P. Roos & Tommi Hoikkala. Helsinki: Gaudeamus, 54-75.

Kesänen, Juha (2010). Asumisviihtyvyyys sekä taide- ja kulttuuri- lähtöinen lähiökehittäminen. Lisensiaatintyö, sosiaalipolitiikka. Helsingin yliopisto.

Kopomaa, Timo (2010). Väestönsuojat lähiössä. Kuluttajatutkimuskeskus Työselosteita ja esitelmiä 123:2010. Helsinki. pdf- julkaisu. http://www.kuluttajatutkimuskeskus.fi/files/5445/2010_123_työseloste_vaestonsuojat.pdf

Kopomaa, Timo (2008a). Hitauden ja hengellisyyden liitto. Erilaisia leppoistamisen tekniikoita. Vartija 1/2008, 13 - 17.

Kopomaa, Timo (2008b). Leppoistamisen tekniikat. Helsinki: Into Kustannus.

Kopomaa, Timo & Manninen, Rikhard (2002). Malmi – No logo? Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2002:13. Helsinki.

Kopomaa, Timo (1997). Tori – marginaali – haastava kaupunki. Tilatapauksia julkisten ulkotilojen käytöstä ja reunimmaisista käytännöistä. Helsinki: SKS.

Kopomaa, Timo (1995). Kaupunkipuiston äänimaisema ja arkiviihtyvyys. *Ympäristö ja terveys-lehti* 6/95, 24–26.

Koskinen, Sanna (2009). Lasten ja nuorten osallistumisen riemu ja raamit. *Yhdyskuntasuunnittelu* 2009:2, 26–43.

Kostiainen, Juha (toim.) (2001). *Tarinoita ja tutkimuksia kaupunkimarkkinoista*. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Kuoppa, Jenni (2010). ”Kun kumi kohtaa tien” – Tarjoumat, kitka ja rutiinit pyöräilyn mahdollisuuksien muotoutumisessa. *Liikenne/kaupunki* 2010: 1–2, 12–29.

Kwon, Miwon (2004). *One place after another. Site-specific art and locational identity*. Cambridge: MIT Press.

Kyttä, Marketta & Broberg, Anna & Kahila, Maarit (2009). Lasten liikkumista ja terveyttä edistävä urbaani ympäristö. *Yhdyskuntasuunnittelu* 2009:2, 6–25.

Laaksonen, Jukka (1998). *Tilapäisyyden rakentuminen. Dynaaminen rakennejärjestys ja arkkitehtuurin aikaorientaatio*. Espoo: Arkkitehtiosasto, TKK.

Laamanen, Jaana (2001). *Maitolaiturilla. Kansatieteellinen tutkimus maitolaitureista ja niiden asemesta suomalaisessa kyläyhteisössä*. Helsinki: Sarmela & Rakennusalan Kustantajat RAK.

Laine, Sirkku (1996). *Ensimmäisen maailmansodan aikainen maalinnoitus Helsingissä. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisuja* 1996:3. Helsinki.

Lappi, Tiina-Riitta (2007). *Neuvottelu tilan tulkinnoista. Etnologinen tutkimus sosiaalisen ja materiaalisen ympäristön vuorovaikutuksesta jyvaskyläläisissä kaupunkipuhunnoissa*. *Jyväskylä studies in humanities* 80. University of Jyväskylä.

Latouche, Serge (2010). *Jäähyväiset kasvulle*. Suom. Marja Ollila. Helsinki: Into-pamfletti.

Lefebvre, Henri (1991/1974). *The Production of Space*. Engl. Donald Nicholson-Smith. Oxford: Blackwell Publishing.

Lehtonen, Hilkka (1997). Johdanto Teoksessa *Mitä osoite osoittaa? Asuinalueiden erilaistuminen Helsingin seudulla*, (toim.) Mervi Ilmonen & Markku Lankinen & Hilkka Lehtonen & Jon Maury & Jani Päivänen. YTV, Pääkaupunkiseudun julkaisusarja B 1997:2.

Lehtonen, Turo-Kimmo & Mäenpää, Pasi (1997). *Valtava mustekala. Kuinka kauppakeskusta käytetään?* Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia.

Lehtovuori, Panu (2005). Ankkalinna, pilvilinna vai onnenlinna? Katsaus uustraditionalistiseen kaupunkirakentamiseen. *Arkkitehti* 1/2005, 30–39.

Lindgren, Minna (2010). Melua! Helsingin Sanomat, Kuukausiliite 2.3.2010, 54–61.

Lähiöistä kaupunginosiksi. Lähiöohjelma 2008. Ympäristöministeriön raportteja 17.

Lähteenoksa, Meri (2008). *Viisas arki. Opas yhteisöllisyyteen*. Helsinki: Into Kustannus.

Mannermaa, Mika (2004). *Heikoista signaaleista vahva tulevaisuus*. Helsinki: WSOY.

Marttila, Mikko & Santoja, Tero & Siivola, Mari & Piela, Sari & Sädevirta, Sirkka & Huhdanmäki, Aimo (2006). *Esikaupunkien renessanssi*. Helsinki: Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Mesimäki, Marja (2011). Leppoistavat tilat kaupunkikoulun voimavarana. *Yhdyskuntasuunnittelu* 2011: 1, 74–81.

Mesimäki, Marja (2010a). Työkokemusta, ympäristökasvatusta, osallisuutta. *Ympäristökasvatus* 3/2010, 18–19.

Mesimäki, Marja (2010b). Kaupungit kukkimaan. *Yhdyskuntasuunnittelu* 2010:1, 84–88.

Mitchell, Don (2003). *The Right to the City. Social justice and the Fight for Public Space*. New York: The Guilford Press.

Nummelin, Aki (2010). *Pyöränkierrätystalkoot*. Lehdistötiedote 20.4.2010. Pori: Pormestarinluodon asukasyhdistys.

Nupponen, Terttu & Broman, Eeva-Liisa & Korhonen, Erkki & Laine, Markus (toim.) (2008). *Myönteisiä muutoksia ja kasvavia haasteita. Kokemuksia Helsingin lähiöprojektin v. 2004–2007 ja Urban II -yhteisöaloiteohjelman v. 2001–2006 toiminnasta*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus 2008/6.

Paananen, Pauliina (2010). "Antaisivat meidän jo olla" – pääkaupunkiseudun graffitimaalareiden ajatuksia kulttuuristaan ja ympäristön suhtautumisesta heihin. Helsingin yliopisto, sosiaalipoliitikka. Pro gradu -tutkielma.

Paasi, Anssi (1998). *Alueiden renessanssi ja identiteettipuhe*. Teoksessa *Missä on tässä?* (Toim.) Sakari Hänninen. Jyväskylä: SoPhi, Jyväskylän yliopisto, 170-190.

Pesonen, Kari (2004). *Hiljaiset alueet. Hiljaisuuteen vaikuttavat tekijät ja hiljaisuuden kriteerit*. Ympäristöministeriö. Suomen ympäristö 738. Helsinki.

Purokuru, Pontus & Ronkainen, Antti (2010). *Laiskaa pilkkaa, degrowth*. *Voima* 2010: 9, 42.

Puustinen, Viljami (2000). *This is USA. Helsinki rock'n'roll underground '89-'99*. Helsinki: Like

Reynolds, Richard (2008). *On Guerrilla Gardening. A handbook for gardening without boundaries*. London & Berlin & New York: Bloomsbury.

Roos, J.P. (1994). *Hyvinvoinnin kurjuus*. *Janus* 2 (2), 187-192.

Saarikangas, Kirsi (2002). *Merkityksellinen tila: lähiöasuminen arkkitehtuurin, asukkaiden, menneen ja nykyisen kohtaamisena*. Teoksessa *Eletty ja muistettu tila*, (toim.) Taina Syrjämaa & Janne Tunturi. *Historiallinen Arkisto* 115. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 48-75.

Saastamoinen, Mikko (2006). Yksilö, riskitietous ja psykokulttuuri. Teoksessa *Minuus ja identiteetti: sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma*, (toim.) Pertti Rautio & Mikko Savolainen. Tampere: Tampere University Press, 138-169.

Sederholm, Helena (1994). *Intellektuaalista terrorismia: kansainväliset situationistit 1957-72*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Seppo, Sanni (2010). *Palsta*. Helsinki: Maahenki.

Sergejeff, Kirsti (2010). Taloyhtiössä tapahtuu. *Matkaan-lehti*, VR marraskuu 2010, 18.

Siltala, Pirkko (1987). Metsän turvallisuus. *Silva Fennica* 21: 4, 405 - 414.

Syrjänen, Päivi (2009). Vuoden trendejä ja ilmiöitä. Teoksessa *Mitä, Missä, Milloin 2010*, (toim.) Mari Mikkola & Eeva Kekkonen. Helsinki: Otava, 7-11.

Tanskanen, Antti & Viljanen, Onni & Hietaranta, Mikko (2006). Kappeli kauppakeskuksessa. *Näkökulmia uudelleenlaiseen uskonnolliseen tilaan*. *Yhdyskuntasuunnittelu* 44: 4, 6 - 21.

Thoreau, Henry David (1997/1862). *Kävelemisen taito*. Suom. Markku Envall. Helsinki: Jack-in-the box.

Tikkanen, Tiina (1988). Taiji – hitaan liikkeen taito. Teoksessa *Uuteen liikuntakulttuuriin*, (toim.) Esa Sironen. Tampere: Vastapaino, 130-133.

Vartiainen, Perttu (1998). Paikallisen ja globaalin uusi välitön yhteys vai epäjärjestys. Teoksessa *Missä on tässä?* (Toim.) Sakari Hänninen. Jyväskylä: SoPhi, Jyväskylän yliopisto, 148-169.

Verkasalo, Aino (2010a). *Pihojen Helsinki*. Helsingin kaupunki. <http://www.uuttahelsinki.fi/uutiset/2253>

Verkasalo, Aino (2010b). *Amatöörien elinympäristötaide lähiöissä* (julkaisematon artikkeli). Helsingin yliopisto, sosiaalitieteiden laitos.

Vienonen, Mikko & Lähteenmäki, Timo (2009). Koit ny rauhoittu! Tositarinoita pop-villitysten tulosta pikkukaupunkiin. Helsinki: Teos.

Vikman, Noora (2003). Hiljaisuus vaatii pohkeita. Etnografisella vaelluksella kulttuuriseen taukoon. Kulttuurintutkimus 20: 2, 17-25.

Vuorinen, Marko (2010). Nukkumatti vei New Yorkin (haastattelu). Helsingin Sanomat 14.3.2010, C 3.

Weisman, Alan (2008). Maailma ilman meitä (World Without Us). Suom. Ulla Lempinen & Tiina Ohinmaa. Jyväskylä: Atena.

Wiklund, Tage (1995). Det tillgjorde landskapet. En undersökning av förutsättningarna för urban kultur i Norden. Göteborg: Bokförlaget Korpen.

Worldwatch-insituutti (2010). Maailman tila 2010. Kulutuskulttuurista kohti kestäväää elämäntapaa. Helsinki: Gaudeamus.

Zukin, Sharon (2010). Naked City. The Death and Life of Authentic Urban Places. New York: Oxford University Press.

Lähiö 2.0 – utopiaa ja totta on keskusteleva puheenvuoro esikaupunkialueiden kehittämiseksi. Kaupunkitutkija Timo Kopomaan monet esimerkit kertovat kaupungista, urbaanista asumisen- ja elämäntavasta. Ne eivät suostu toistamaan tuttua mielikuvaa lähiöistä.

Kaupunkitutkimus ja erityisesti kaupunkisuunnittelututkimus on aina tuntenut vetoa utooppiseen ajatteluun. Mahdollisina lähiöiden kehittämisstrategioina kirjataan neljä näkemystä ja tulevaisuuden kuvaa, jotka tosiokuvitteellisesti asettuvat vuodelle 2015. Nämä ovat uusasumalähiö, retrolähiö, leppoistettu lähiö-kaupunginosa ja puolustettu lähiövyöhyke.

Leppoisassa lähiössä kunnioitetaan alueen ominaispiirteitä ja kehitetään kaupunginosaa sen yhteisöjen ja ryhmien omatytyttöä tukien. Kiireen vastustamisesta on ohjenuoraksi myös kaupunkisuunnitteluun ja -politiikkaan. Omat rauhalliset ja viihtyisän tiiviit kaupunkimiljöömme voisivat olla suuntaamassa mahdollisten uusien lähiöiden suunnittelua. Paikoin on kannettu huolta ja syystäkin, että esikaupunkialueilla ei ole riittävästi identiteettiä, omaa paikan luonnetta tai että nämä ovat ohentuneet siten, että kaupunginosalla ei ole vetovoimaa.

Julkaisu **Lähiö 2.0** on kirjoitettu niille, joita kiinnostaa laadukas kaupunkiasuminen.